

4.4 ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเรือน

จากการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่ อ.เชียงคำ (นายสาม วงศ์ราษฎร์ หมู่บ้านหนอง ต.ฝ่ายกวาง และนายจันตัย สมฤทธิ์ หมู่บ้านธาตุ ต.ห้วยวน) และผู้เฒ่าชาวไทลื้อที่แคว้นสิบสองปันนา (นายอุ่นคำ หมู่บ้านถิ่น เมืองเชียงรุ่ง) ทำให้ได้ข้อมูลความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเรือนในด้านต่างๆ คือ การเลือกตัดไม้เพื่อปลูกเรือน การเลือกที่ดินสำหรับปลูกเรือนและการปลูกเรือน

การเลือกตัดไม้เพื่อปลูกเรือน

เรือนพื้นถิ่นไทลื้อเป็นเรือนไม้ มีทั้งใช้ไม้จริงและไม้ไผ่ ไม้ที่นำมาสร้างได้มาจากในป่าบ้าง เรือนหลังเก่าบ้าง (ถ้าใช้ไม้จากเรือนเก่า จะไม่ให้หรือไม้จากเรือนหลังเก่า แล้วไปสร้างเรือนหลังใหม่ภายในวันเดียวกัน) ไทลื้อมีความเชื่อว่าไม่ว่าต้นทุกต้นนั้นมีเทวดาอารักษ์ ดังนั้นการจะนำไม้มาใช้จึงต้องมีการส่งเคราะห์เพื่อขอขมาเทวดาเสียก่อน การปลูกสร้างเรือนนั้นชาวบ้านต้องคิดหาไม้เตรียมไว้ล่วงหน้า ในกรณีที่จะต้องใช้ไม้จากป่า ช่วงเดือนที่เหมาะสมกับการเข้าไปตัดไม้คือ ช่วงเดือนมีนาคม - เดือนพฤษภาคม หรือเป็นช่วงปลายฤดูฝน ประมาณเดือนตุลาคม การเข้าไปตัดไม้ ชาวบ้านจะชวนญาติพี่น้องไปพักแรมอยู่ในป่า หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว โดยค้างแรมในป่าประมาณ 1 เดือน จนกว่าจะได้อไม้พอกับความต้องการ (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2547: 409) เมื่อโค่นต้นไม้ลงแล้วก็จรรีทั้งก้าน และทิ้งลำต้นไว้ให้แห้งนาน 2-3 เดือน เมื่อถึงปลายปี (เป็นช่วงฤดูแล้งสะดวกกับการเดินทางเข้าป่า) จึงลงมือตัดเป็นท่อน และทำการแปรรูปเป็น เสา ช่อ ไม้กระดาน และอื่นๆ ในป่านั้นเอง การเลื่อยไม้จะใช้ช่างหรือคนชักลากท่อนไม้ขึ้นทาง (ที่รองไม้สำหรับเลื่อย) แล้วให้ผู้ชาย 2 คน ทำการเลื่อยไม้ บางทีใช้ไม้ฉากคือเอาเหล็กคล้ายขวานดอกออกเป็นแผ่นๆ แล้วนำมาดากเป็นกระดาน หลังจากแปรรูปแล้ว เวลาขนไม้ออกจากป่าอาจใช้วิธีแบกขึ้นป่า ชักลาก กรณีที่พื้นที่ไม่ขรุขระสูงชันก็จะบรรทุกใส่เกวียนเทียมวัวควายมาเก็บไว้ที่บ้าน จากนั้นจึงแช่ไม้ในบ่อน้ำ และทิ้งไว้ให้แห้งนานหลายเดือน ก่อนจะนำมาทำความสะอาดและกองเรียงทั้งไว้ให้แห้งอีกครั้ง ขั้นตอนนี้จะช่วยให้ไม้มีคุณสมบัติกันแมลงมากขึ้น เมื่อถึงฤดูแล้งปีต่อมาจึงจะนำมาใช้ในงานก่อสร้าง (จุฬาลักษณ์เหวิน, 2537:105-108)

การเลือกตัดไม้ต้นใดจะต้องมีการขอเจ้าที่ทุกครั้ง โดยมีข้อห้ามหรือเกณฑ์ในการเลือกตัดไม้ดังนี้

- จะไม่ใช้ไม้ขนาดกลาง (ตรงกลางโป่ง) มาทำเสาเรือน เพราะเชื่อว่าเป็นไม้ที่เสมือนดังท้อง
- ไม่ตัดไม้ข้ามทางปลาหรือไม้ที่แยกกิ่งใหญ่ออกเป็น 2 กิ่งคล้ายไม้หนั่งสติภมาทำเสาเรือนเพราะเหมือนกับถูกฟ้าผ่า
- ไม่ตัดไม้ดำวัน หรือไม้ที่มีปุ่ม มีจุดขรุขระ
- ไม่ตัดไม้เครือเขาเกี่ยว คือต้นไม้ที่เถาวัลย์พันขึ้นไป

ภาพที่ 4-111 ห้องเก็บข้าวบริเวณใต้ถุน (หมู่บ้านไร่ของ แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-112 ห้องเก็บข้าวบนเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ อ.เชียงคำ ที่พบเพียงหลังเดียว โดยมีประตูเป็นแบบแผ่นไม้เรียงแนวนอนต่อกันทางขึ้น (หมู่บ้านทุ่งมอก อ.เชียงคำ)

ภาพที่ 4-113 ห้องเก็บข้าวบนเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ แคว้นสิบสองปันนา (หมู่บ้านโรงนิม เมืองลำแคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-114 การปรับเปลี่ยนห้องเก็บข้าวเป็นห้องนอนสำหรับลูกชาย (หมู่บ้านแวน เมืองลำแคว้นสิบสองปันนา)

- ถือว่าถ้าเอาไม้ชนิดนี้ไปใช้แล้ว จะขึ้นบ้าน
- ห้ามตัดไม้เกล็ด หรือไม้ที่มีเปลือกเป็นเกล็ดๆ ถือว่า เป็นที่สิงสถิตของผีเกล็ด ซึ่งเป็นลูกของพญาเงือก
- ไม่ให้ตัดไม้เกล็ดจอมปลวกมาทำเสาเรือน เพราะเป็นการรบกวนสัตว์ที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศน์
- ห้ามไม่ให้เอาไม้ซากไฟ ไม้ฟาดผ้า ไม้โซ (สะพาน) ไม้ฟัน มาสร้างเรือน (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2547:15)
- ไม่ตัดไม้เกล็ดหนองน้ำมาทำเสาเรือนเพราะไม้เหล่านี้จะช่วยรักษาไม่ให้ตลิ่งพัง (ประจันและคณะ: 66)
- ไม้ที่จะใช้เป็นเสาขวัญ (เสาหลัก) และเสานาง (เสารอง) ควรเป็นต้นไม้ที่ขึ้นอยู่คู่กันในแนวตะวันออก-ตะวันตก หรือในแนวเหนือ-ใต้ ไม่น้อยกว่า 4 คืบ โดยต้นที่อยู่ในทิศตะวันออกหรือทิศเหนือ ให้ใช้เป็นเสาขวัญ

นอกจากมีเกณฑ์หรือความเชื่อในการตัดไม้จากป่าแล้ว ถ้ามีการใช้ไม้จากแหล่งอื่น ห้ามใช้ไม้แอ้งหรือไม้จากวัดร้าง ไม้เสื่อบ้าน หรือไม้ศาลพระภูมิ ไม้ป่าจา (ป่าช้า) ซึ่งไม้เหล่านี้ถ้าเอาไปปลูกสร้างบ้านเรือนแล้ว ผู้อยู่จะไม่เป็นสุข มักเจ็บป่วยไม่สบายถึงแก่ความตายเสมอ บางทีเห็น ร่างเงาสีขาวโพลนเดินหายไปยังเสาดั้นนั้น

การเลือกที่ดินสำหรับปลูกเรือน

การปลูกเรือนใหม่ของไทลื้อ มีทั้งปลูกภายในบริเวณบ้านของพ่อแม่ และออกไปหาที่ดินใหม่เพื่อปลูกเรือน ในกรณีที่ดินใหม่ ที่ดินจะต้องมีลักษณะโล่งและไม่มีจอมปลวก หรือถ้ามีต้นไม้อยู่ก็ตัดต้นไม้เหล่านั้นมาสร้างเรือนได้ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่า ห้ามทำบ้านอยู่ตรงที่ดินปากแม่น้ำ หรือที่ปากลำธารมาบรรจบกัน หากผู้ใดมีเชื่อฟังว่ากันว่าผู้อยู่จะไม่มีความสุข มักจะมีเหตุอาเพศภัยอันตรายด้วยประการทั้งปวง (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2547: 15) ไทลื้อไม่นิยมปลูกต้นไม้ใหญ่ไว้ในบริเวณบ้าน เพราะเกรงว่าจะล้มใส่บ้าน แต่จะปลูกไม้ผลขนาดกลาง เช่น มะม่วง หรือไม้ล้มลุกแทน เช่น กล้วย มะละกอ เป็นต้น เมื่อเลือกที่ดินแล้วจะมีการทดสอบความเหมาะสมของที่ดิน โดยใช้วิธีการขุดหลุมในที่ดินลึกพอประมาณแล้วนำเมล็ดข้าวเปลือกมาเรียงแถวเป็นรูปวงกลมบริเวณกันหลุมแล้วนำภาชนะมาครอบเมล็ดนั้นไว้ จากนั้นทิ้งไว้ 1 คืน จึงมาเปิดดู ถ้าข้าวยังเรียงเมล็ดได้เหมือนเดิมแสดงว่าดี และมั่นใจได้ว่าที่ดินบริเวณนั้นจะไม่มีสัตว์มารบกวน ขณะเดียวกันวิธีการดังกล่าวจะช่วยตรวจสอบว่า การสร้างเรือนบนที่ดินที่เลือกนี้เป็นการเข้าไปรบกวนถิ่นฐานหรือที่อยู่ของสัตว์หรือไม่

การปลูกเรือน

ไทลื้อมีความเชื่อว่าปลูกเรือนเดือนใดเป็นสิริมงคล และเดือนใดไม่เหมาะสมดังนี้ (เริ่ม เตชะแก้ว, 2528: 28-29)

เดือน 5* (เดือนมีนาคม) ไม่ดี จะทำให้เจ้าของบ้านมีแต่ความ

โคกทุข

เดือน 6* (เดือนเมษายน) ดี จะทำให้เจ้าของบ้านมีข้าวของ เงินทอง

เดือน 7* (เดือนพฤษภาคม) ไม่ดี จะทำให้เจ้าของบ้านเดือดเนื้อร้อนใจ

เดือน 8-9* (มิถุนายน-กรกฎาคม) ดี เจ้าของบ้านจะได้ข้าวของเงินทองมากมาย

เดือน 10* (เดือนสิงหาคม) ไม่ดี เจ้าของบ้านจะเจ็บไข้ได้ป่วย

เดือน 11* (เดือนกันยายน) ไม่ดี เจ้าของบ้านจะมีปากเสียงกัน

เดือน 12* (เดือนตุลาคม) ซึ่งจะดีมากถือว่าเป็นเรือนคำ จะมีแต่โชคลาภมากมาย

เดือนเกียง* (เดือนพฤศจิกายน) ดี เจ้าของบ้านจะคิดสิ่งใดสมปรารถนา

เดือนยี่* (เดือนธันวาคม) จะชนะข้าศึกศัตรู

เดือนสาม* (เดือนมกราคม) เจ้าของบ้านจะเจริญรุ่งเรือง

เดือน 4* (เดือนกุมภาพันธ์) ไม่ดี เจ้าของบ้านจะพบแต่ทุกข์โศก

จะเห็นว่าช่วงเวลาที่ไม่เป็นสิริมงคลในการปลูกเรือนมี 3 ช่วง ซึ่งผู้วิจัยสันนิษฐานว่า น่าจะมีความเกี่ยวข้องกับฤดูกาลและวิถีชีวิตที่ไม่สอดคล้องกับการปลูกเรือนในช่วงเวลาดังกล่าว คือ 1. ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - เดือนมีนาคม เป็นช่วงที่มีงานบุญมากโดยเฉพาะงานบวชเณร (บวชลูกแก้ว) และงานบวชพระ ซึ่งไถลื้อนิยมให้บุตรหลานของตนเองบวชเป็นสามเณรตั้งแต่อายุยังน้อย (7 ขวบ - 10 ขวบ อย่างมากไม่เกิน 15-16 ปี) เพื่อเรียนหนังสือ (สมัยก่อนไม่มีโรงเรียน) เพื่อปลดเปลื้องบาปกรรมให้บิดามารดา ญาติพี่น้อง และเพื่อฝึกหัดตนเองให้มีความสำรวมทั้งทางกิริยา วาจา และจิตใจ การบวชจึงถือเป็นหน้าที่ที่ไถลื้อทุกคนต้องปฏิบัติจะบวชเรียนอยู่จนกระทั่งพรรษาก็ได้ ยิ่งบวชอยู่ได้นานดีเป็นการดีแก่บิดามารดา ถ้าเป็นสามเณรจนมีอายุ 20 ปี ก็จะต้องทำพิธีบวชพระ (บุญช่วยศรีสวัสดิ์, 2547:128-139) ด้วยประเพณีเช่นนี้ ทำให้ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - เดือนมีนาคม ชาวบ้านจึงยังอยู่กับการเตรียมงาน การจัดพิธี ไม่สะดวกในการปลูกเรือน 2. เดือนพฤษภาคม เป็นช่วงที่จะเก็บเข้าสู่ฤดูฝน ชาวบ้านกำลังเตรียมหัวนาไถเพื่อปลูกกล้า 3. ช่วงเดือนสิงหาคม - เดือนกันยายน เป็นช่วงฤดูฝนไม่สะดวกกับการปลูกเรือนและชาวบ้านยังอยู่อยู่กับการปลูกข้าว ทำให้ไม่มีเวลาและแรงงานที่จะมาช่วยกันปลูกเรือน ด้วยเหตุนี้ไถลื้อจึงนิยมปลูกเรือนกันช่วงหน้าแล้งหรือช่วงที่เสร็จจากการทำไร่ทำนาแล้ว คือ ช่วงตั้งแต่เดือนตุลาคม - เดือนมกราคม

การปลูกเรือนของไถลื้อส่วนมากจะใช้แรงงานจากเพื่อนบ้านช่วยกันลงแขก โดยก่อนที่จะยกเสาหลุมประมาณ 9-10 วัน เจ้าของบ้านจะเตรียมประกอบโครงสร้างอื่นๆ เช่น เเจาะรูเสา ประทอบฝา ประทอบโครงหลังคา เเจาะรูซ้อ ทำเดือยเสา กับเตรียมวัสดุฝังไว้ เช่น ทำแผงใบคา หรือปั้นเภากระเบื้องดินขอไว้ให้พร้อม บางครั้งก็จะให้ญาติพี่น้องทำชิ้นส่วน

ภาพที่ 4-116 บริเวณเรือนพื้นถิ่นไถลื้อที่เพิ่งปลูกสร้างใหม่ (หมู่บ้านปางวัว อ.เชียงคำ)

* หมายถึงการนับเดือนของไถลื้อ

ภาพที่ 4-117 พระและสามเณรให้สื่อในเมืองหยวน แคว้นสิบสองปันนา

ภาพที่ 4-118 การปลูกสร้างเรือนพื้นดินให้สื่อจะขุดหลุมขบเส้า ทำโครงสร้างและมุงหลังคาให้เสร็จก่อน แล้วจึงทำองค์ประกอบอื่นตามไป เช่น ปะนิเวบ้านโต เป็นต้น (หมู่บ้านโสมมอญ เมืองฮั่วแคว้นสิบสองปันนา)

อื่นของเรือนกันมา เช่น ฝา ก่อนสร้างเจ้าของจะต้องหาฤกษ์ยามวันสร้างบ้าน เตรียมอาหารเลี้ยงชาวบ้านที่มาช่วยงาน พร้อมกับแจกข้าวขอมแรงจากชาวบ้านไปช่วยปลูกสร้างบ้าน โดยแต่ละครัวเรือนจะส่งผู้ชายมาช่วย 1 คน และผู้หญิงมาช่วยทำอาหาร 1 คน พอถึงวันยกเสาตั้งหลุมหรือวันสร้าง ทุกคนก็จะมาช่วยกันทำงาน ขาช่วยยกเสาตั้งหลุมและยกส่วนประกอบต่างๆ ของโครงสร้างที่เตรียมไว้ขึ้นประกอบจนเสร็จในวันเดียว บางครั้งถ้าเป็นหลังใหญ่ๆ ฝาเป็นกระดานไม้จริง จะใช้เวลาประมาณ 4-5 วัน ก็เสร็จ (เรื่องเดียวกัน: 26)

การขุดหลุมเพื่อวางเสาทำโดยการขุดหลุมลึกลงไปประมาณ 8 ศอก (2 เมตร) (พินัย สิริเกียรติกุล, 2540: 143) โดยมีความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาภในการขุดหลุมครั้งแรก คือ (เริ่ม เตชะแก้ว, 2528: 27)

ถ้าขุดครั้งแรกแล้วพบเศษถ้วยแตก เศษหม้อแตก ถือว่าเป็นลางไม่ดีจะทำให้เจ้าของบ้านพบกับความเจ็บป่วยอยู่ไม่เป็นสุข วิธีแก้ให้หยุดการขุดหลุมไว้ชั่วระยะหนึ่ง โดยพักสับบุหรี่ยี่ห้อหรือเคี้ยวหมากเสียก่อนแล้วจึงลงมือขุดต่อไปถึงจะดี

ถ้าขุดครั้งแรกแล้วพบเศษเหล็ก ถือว่าเป็นลางไม่ดี เจ้าของบ้านจะอยู่ไม่เป็นสุข วิธีแก้ให้ย้ายหรือเปลี่ยนที่ขุดหลุมใหม่

ถ้าขุดครั้งแรกแล้วพบ หิน กรวด ทราย ถือว่าเป็นโชคดี เจ้าของบ้านจะอยู่เย็นเป็นสุข จะได้แก้วแหวนเงินทอง

ถ้าขุดครั้งแรกแล้วไม่พบอะไรคือมีแต่ดินล้วนๆ ถือว่าดีเหมือนกัน แต่เจ้าของบ้านจะไม่มีโชคลาภ

จะเห็นว่าขุดแล้วพบหิน กรวด ทราย ถือว่าดีที่สุด เพราะวัสดุเหล่านี้จะช่วยรับน้ำหนักของเรือนได้ดีกว่าดินหรือวัสดุอื่น

ก่อนยกเสาตั้งหลุมให้นำเสามาเตรียมและใช้ไม้รองไว้เพื่อไม่ให้เสาถูกกับพื้น แล้วถึงจะล้างด้วยน้ำส้มป่อย แซ่ด้วยแก้วแหวนเงินทอง การยกเสาให้ยกเสาขวัญ (มักเป็นเสาต้นที่ 2 ทางทิศตะวันออก นับจากทิศเหนือ) เป็นอันดับแรก และยกเสานาง (มักเป็นเสาต้นที่ 2 ทางทิศตะวันตก นับจากทิศเหนือ) เป็นอันดับถัดไป แล้วจึงยกเสาอื่นจนกว่าจะหมด สำหรับที่กันหลุมของเสาขวัญและเสานางให้ใส่เบี้ยเงินและใบไม้ตามวันที่ยกเสา คือ วันอาทิตย์ใช้ใบขนุน วันจันทร์ใช้ใบมะเดื่อ วันอังคารใช้ใบไม้หวาน วันพุธใช้ใบมะกุ่ม วันพฤหัสบดีใช้ใบอ้อย วันศุกร์ใช้ใบมะจอม วันเสาร์ใช้ใบมะยม ซึ่งการรองกันหลุมด้วยใบไม้ต่างๆ เหล่านี้จะทำให้เป็นสิริมงคลแก่บ้าน ผู้เป็นเจ้าของจะอยู่เย็นเป็นสุขมีโชคลาภตลอดไป (เรื่องเดียวกัน: 27)

นอกจากนี้จำนวนเสาของเรือน จะต้องเป็นตัวเลขมงคล โดยใช้วิธีการนับไล่จากสูตร 8 ประโยค วนไปเรื่อยๆ ไม่ว่าเรือนหลังนั้นๆ จะมีเสาที่ต้นกี่แล้วแต่ ขอให้จำนวนเสาตรงกลางตรงประโยคที่เป็นมงคลก็ถือว่าใช้ได้ ซึ่ง สูตร 8 ประโยค มีดังนี้

1. น้ำบ่อแก้วกินเย็น (เป็นมงคล)

2. ผีอยู่กินและสร้าง	(ไม่เป็นมงคล)
3. ผีอยู่ตัวกินควาย	(ไม่เป็นมงคล)
4. ตัดถุงลายใส่เบี่ยงย่อย	(เป็นมงคล)
5. ตำออยเสียผี	(ไม่เป็นมงคล)
6. เศรษฐีทานลูก	(เป็นมงคล)
7. ผูกเจ้าไว้กินเมือง	(เป็นมงคล)
8. เปลวไฟเรืองทั่วฟ้า	(ไม่เป็นมงคล)

จากข้อมูลเรื่องความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ จะเห็นว่า ได้แฝงนัยของความเคารพ ความเข้าใจในธรรมชาติ ว่ามีประโยชน์และข้อจำกัดอย่างไร ได้สะท้อนให้เห็นการรู้จักเลือกสถานที่ตั้ง เลือกวัสดุปลูกสร้างเรือนที่สอดคล้องกับประโยชน์ใช้งาน เวลา ฤดูกาล วิถีชีวิต โดยให้กระบวนธรรมชาติน้อยที่สุด นอกจากนี้ความเชื่อที่กำหนดขึ้นมา เป็นเสมือนกฎเกณฑ์ที่ช่วยให้คนในหมู่บ้านพึ่งพาตนเอง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสามัคคี ขณะเดียวกันก็เป็นการถ่ายทอดสืบสานภูมิปัญญาการปลูกสร้างเรือนจากรุ่นสู่รุ่นได้ในตัว

4.5 การเปลี่ยนแปลงของเรือนพื้นถิ่นไทลื้อในปัจจุบัน

จากการเก็บข้อมูลพบว่าเรือนพื้นถิ่นไทลื้อในแคว้นสิบสองปันนามีความเปลี่ยนแปลงน้อยกว่าที่ อ. เชียงคำ เนื่องจากหมู่บ้านที่เลือกในแคว้นสิบสองปันนามีการเข้าถึงลำบาก เพราะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสลับซับซ้อน ไม่อยู่ในเส้นทางการค้าและทางไกลจากศูนย์กลางเมืองขนาดใหญ่ ทำให้ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีตามแบบสังคมเกษตรกรรมไว้ได้ดี ต่างกับหมู่บ้านไทลื้อที่ อ. เชียงคำ ซึ่งอยู่ท่ามกลางพื้นที่ราบลุ่ม การคมนาคมเข้าถึงได้ง่าย มีความพร้อมทั้งระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ไทลื้อที่ อ. เชียงคำจึงถูกกระแสดความเจริญในระบบทุนนิยมจากภายนอกเข้ามากระทบมากกว่า ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเหลือน้อยลง ลูกหลานออกไปศึกษาต่อหรือออกไปทำงานรับจ้างในเมืองมากขึ้น ประกอบกับการมีสภาพอากาศที่ร้อนกว่าและฝนไม่ตกชุกเท่า อีกทั้งยังได้รับอิทธิพลจากชาวล้านนาที่มาอาศัยอยู่ก่อนแล้ว ปัจจัยเหล่านี้มีผลทำให้เรือนพื้นถิ่นไทลื้อ อ. เชียงคำ มีความเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมากกว่าเรือนพื้นถิ่นไทลื้อสิบสองปันนา ดังมีรายละเอียดคือ

4.5.1 การเปลี่ยนแปลงของเรือนพื้นถิ่นไทลื้อใน อ.

เชียงคำ

ไม่พบเรือนที่เป็นเรือนเครื่องผูกหรือเรือนที่ทำด้วยไม้ไผ่ทั้งหลัง วัสดุหลังคานอกจาก หญ้าคา แปนเกล็ด และกระเบื้องดินขอแล้ว บางหลังมุงด้วยกระเบื้องซีเมนต์ที่ชาวบ้านผลิตได้เอง มีเรือนหลายหลังที่ใช้วัสดุสมัยใหม่ เช่น สังกะสี และกระเบื้องลอน เพราะแปนเกล็ดเดิมหมดสภาพ หรือถ้ายังมีสภาพดีอยู่ก็จะมีคนจากภายนอกมาขอซื้อในราคาที่ดี ในส่วนของหญ้านั้น ในปัจจุบันมีชาวบ้านที่ผลิตดับหลังคาที่ทำจาก

ภาพที่ 4-119 เรือนพื้นถิ่นไทลื้อในแคว้นสิบสองปันนา อยู่ตามกลางภูมิประเทศที่เป็นที่ราบจากสลับซับซ้อน (หมู่บ้านแควนเมืองลา แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-120 เรือนพื้นถิ่นไทลื้อมุงด้วยหลังคาสังกะสี (หมู่บ้านบัวนาพัฒนา อ.เชียงคำ)

ภาพที่ 4-121 ฝาเรือนตึซ้อนแกกลีดทางนอนและวางเตียงจากกับพื้นเรือน (หมู่บ้านแพด อ.เชียงคำ)

หญ้ามามากมายน้อยมาก ทำให้มีราคาแพงเมื่อเทียบกับการใช้หลังคาสังกะสี ซึ่งมีความคงทนไม่ต้องเปลี่ยนบ่อยเหมือนกับหลังคาที่ทำจากหญ้ามามาก

ฝาเรือนส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลง จากฝาเอียงผายออกมาเป็นแบบตั้งฉากกับพื้นเรือน ถ้าเป็นฝาไม้จริงมักจะตีซ้อนเกล็ดทางนอนแทนการตีตามแนวตั้ง มีการเจาะช่องหน้าต่างเพิ่มขึ้นเพื่อนำแสงธรรมชาติเข้าสู่เรือนและระบายอากาศ

สำหรับพื้นที่ใช้สอยส่วนต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยสรุป ดังนี้

- กั้นพื้นที่บางส่วนบริเวณใต้ถุนด้วยฝาไม้ไผ่ขัดตะผาไม้จริง หรือใช้แผ่นสังกะสี โดยอาศัยเสาใต้ถุนเป็นโครงสร้าง เพื่อทำเป็นห้องเก็บรถไถนา จักรยาน และจักรยานยนต์ เป็นต้น

- เลิกใช้ก้อนเส้ากับแม่เตาไฟ มาใช้เตาอั้งโล่หรือเตาแก๊สแทน มีการใช้ตู้กับข้าวแทนหิ้งข้าว และแยกครัวไฟออกมาไว้ในพื้นที่ที่โปร่งขึ้น เช่น บริเวณชานรวมทั้งด้านหน้าด้านหลัง ระเบียงของบ้านที่เชื่อมต่อกับเรือน เป็นต้น แล้วเปลี่ยนห้องครัวเดิมเป็นห้องเก็บของหรือห้องนอนของลูกหลาน

- ใช้ระเบียงในส่วนของ "คอม" เป็นที่นอนของคนชราเพราะสะดวกในการไปเข้าห้องน้ำได้บ่อยๆ โดยไม่กวนผู้ที่นอนอยู่ในห้องนอน บางครอบครัวกั้นพื้นที่บริเวณคอมเพื่อใช้เป็นห้องนอนลูก

- มีการปรับเรือนครัวให้โล่งขึ้นโดยการรื้อผนังออกบางด้าน

- มีการต่อเติมห้องน้ำ-ส้วม บริเวณชานแดดและชานร่ม ทั้งบริเวณชานด้านหน้าและด้านหลัง แทนของเดิมที่เคยอยู่บริเวณด้านล่างเพื่อความสะดวกและปลอดภัยต่อคนชราและสมาชิกในครอบครัว

- เปลี่ยนหลังคาและฝ้ายุ้งข้าวเป็นสังกะสี

- ไม่พบการไถรำน้าตามหน้าที่ใช้สอยเดิมแต่ปรับเปลี่ยนเป็นที่วางของแทน เนื่องจากมีตู้เย็น กระติกน้ำ หรือภาชนะใส่น้ำอื่นๆ เข้ามาแทนที่

- มีการนำเฟอร์นิเจอร์เข้ามาไว้ในเรือน เช่น มีชุดรับแขก บริเวณเต็นท์ ใช้เตียงใน ห้องนอน เป็นต้น

4.5.2 การเปลี่ยนแปลงของเรือนพื้นถิ่นไทลื้อในแคว้นสิบสองปันนา

ในปัจจุบันหลังคาเรือนส่วนใหญ่มุงด้วยกระเบื้องดินขอ เพราะราคาไม่แพง สามารถผลิตได้เองในพื้นที่ ถ้ามุงด้วยหญ้ามามาก หรือใบไม้ชนิดอื่นๆ จะมีอายุสั้นต้องเปลี่ยนบ่อยและมีโอกาสรั่วมากกว่า มีเรือนน้อยลงมากที่มุงด้วยวัสดุสมัยใหม่ เช่นกระเบื้องลอน และสังกะสี

ไม่พบเรือนไทลื้อที่เป็นเรือนไม้ไผ่หรือเรือนเครื่องผูกทั้งหลัง (เนื่องจากไม้ไผ่มีข้อเสียดูแลยากเกินไป และโตมโหฬารเหมือนต้น

กรอบ) แต่ยังพบเรือนที่ใช้ไม่จริงกับโครงสร้างที่ต้องการความคงทนแข็งแรง แต่องค์ประกอบอื่นๆ ของเรือนยังเป็นไม้ไผ่อยู่ สำหรับในพื้นที่ใช้สอยส่วนต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเรือนบางหลังที่เข้าไปศึกษาโดยสรุปคือ

- มีการกันหรือใช้พื้นที่ใต้ถุนหรือบริเวณใต้ปะบางส่วนเป็นที่เก็บรถไถนา จักรยาน จักรยานยนต์ รถเข็น มีการก่อดูบริเวณใต้ถุนเรือนทำเป็นห้องอบหน่อไม้
- มีการกันบางส่วนของระเบียงหน้าด้านที่ติดกับบันไดเป็นห้องนอนสำหรับลูกชาย
- มีการปรับเปลี่ยนห้องเก็บข้าวบนเรือนที่อยู่บริเวณระเบียงหน้าเป็นห้องนอนของลูกชาย
- ไม่พบร้านค้าสำหรับวางหม้อใส่น้ำดื่มบริเวณระเบียงหน้า หรือมีการปรับเปลี่ยนร้านค้าเดิมกลายเป็นที่วางของ โดยเจ้าของบ้านจะใช้วิธีขนาน้ำชาร้อนมาให้ดื่มแทน
- มีการนำเฟอร์นิเจอร์เข้ามาใช้ในเรือน เช่น โต๊ะ เก้าอี้ หรือชุดรับแขก มาใช้บริเวณระเบียงหน้า
- เริ่มมีการใช้เฟอร์นิเจอร์แบบลอยตัวในห้องโถง เช่น โต๊ะและม้านั่งเตี้ย ตู้เก็บของ ตู้เสื้อผ้า บางครัวเรือนที่มีฐานะจะทำตู้ Built-In ทำหน้าที่แทนผนัง กันระหว่างห้องโถงกับห้องนอน หรือไม่กั้นวางตู้ Built-In ตามแนวยาวของผนังในห้องโถงด้านตรงข้ามกับระเบียงหน้า ตู้ Built-In เหล่านี้ ทำหน้าที่เก็บของ เก็บเครื่องนอน เก็บเสื้อผ้า วางโทรทัศน์ เครื่องเสียง เป็นต้น (เดิมในเรือนพื้นดินไถลื้อ จะไม่มีการใช้เฟอร์นิเจอร์ แต่จะอาศัยการนอนนั่งกับพื้นเรือนเป็นหลัก หรืออาศัยองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเรือนทำเป็นเฟอร์นิเจอร์ไปในตัว เช่น ทำราวกันตกและค้ำยันหลังคาเป็นม้านั่ง ใช้ฝาเอียงเป็นส่วนประกอบของชั้นวางของ เป็นต้น)

ห้องนั่งเล่น (ไม้ไผ่)

ภาพที่ 4-130 การใช้เฟอร์นิเจอร์บริเวณระเบียงหน้า ในเรือนพื้นดินไถลื้อที่ควนสิบสองปีเนา

ห้องนอน

- มีระบบประปาต่อน้ำขึ้นมากับบริเวณชานนอก เรือนบางหลังมีการสร้างห้องอาบน้ำคอนกรีต พร้อมติดตั้งแผงโซล่าเซลล์บนหลังคา

ภาพที่ 4-122 การกั้นบริเวณใต้ถุนเป็นที่เก็บรถไถนา (หมู่บ้านแพด อ.เชียงคำ)

ภาพที่ 4-123 การใช้เตาแก๊สและตู้กับข้าวภายในครัวปัจจุบัน (หมู่บ้านหยวน อ.เชียงคำ)

ภาพที่ 4-124 การรื้อฝาเรือนครัวในด้านที่เชื่อมกับชานนอกออกเพื่อให้ครัวโล่งขึ้น (หมู่บ้านเชียงบาน อ.เชียงคำ)

ภาพที่ 4-125 การต่อเติมห้องน้ำ-ส่วนบริเวณเขานวม (หมู่บ้านน้ำแวน อ.เชียงคำ)

ภาพที่ 4-126 การต่อเติมห้องน้ำ-ส่วนบริเวณเขานวม (หมู่บ้านชาตุ อ.เชียงคำ)

ภาพที่ 4-127 การเปลี่ยนหลังคาและฝ้ามุงข้าวเป็นสังกะสี (หมู่บ้านทุ่งมอก อ.เชียงคำ)

ภาพที่ 4-128 การใช้พื้นที่ใต้บางส่วนเป็นที่จอดรถยนต์ (หมู่บ้านดอนแดง แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-129 การใช้พื้นที่ใต้ถุน เป็นที่จอดรถจักรยาน (หมู่บ้านหัวน้ำเมืองหลวง แคว้นสิบสองปันนา)

คอนกรีตของห้องน้ำเพื่อนำพลังงานไฟฟ้ามาใช้ทำน้ำอุ่น

- เปลี่ยนเสา คาน พื้นของส่วนชานนอกเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก ซึ่งเดิมเป็นพื้นฟากไม้ไผ่ ทำให้ต้องเปลี่ยนทุกปี อีกทั้งไม้ไผ่เริ่มหายากเพราะมีราคาแพงขึ้น เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่บนภูเขาถูกปรับเปลี่ยนไปปลูกต้นยางพาราตามนโยบายของรัฐบาล

- การใช้ห้องครัวเริ่มน้อยลง เนื่องจากถูกแทนด้วยตู้กับข้าว

- มีการใช้แผ่นพลาสติกซึ่งได้หลังคาในส่วนห้องนอน (มีทั้งแบบซึ่งคลุมเฉพาะแต่ละมุ้ง และแบบซึ่งคลุมทั้งห้องนอน) และห้องโถงเพื่อกันน้ำฝนและฝุ่นผงที่ตกมาจากหลังคา

- มีการใช้แผ่นสังกะสีทำเป็นฝ้ามุง และฝ้าห้องเก็บข้าวเนื่องจากกันหนูได้ดีกว่าฝ้าไม้แบบเดิม

4.5.3 ข้อสรุปและข้อเสนอแนะบางประการต่อการเปลี่ยนแปลงของเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ

จากข้อมูลในหัวข้อ 4.5.1 และ 4.5.2 พบว่าการเปลี่ยนแปลงของเรือนไทลื้อสามารถแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ คือ การปรับเปลี่ยนรูปลักษณะ การปรับเปลี่ยนผังเพื่อประโยชน์ใช้สอย และการเปลี่ยนแปลงด้านวัสดุ

การปรับเปลี่ยนรูปลักษณะอาคาร ซึ่งเป็นรูปแบบที่เห็นได้ชัดในเรือนพื้นถิ่นไทลื้อที่ อ.เชียงคำ คือ

- การเจาะช่องหน้าต่างเพิ่มขึ้นในเรือนไทลื้อที่ อ. เชียงคำ เพื่อช่วยระบายอากาศและรับแสงธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับภูมิอากาศของไทยที่ร้อนกว่าที่แคว้นสิบสองปันนา

- มีการเปลี่ยนจากฝ้าไม้ตีตามดั้งและเอียงผายออกเป็นฝ้าไม้ตีซ้อนเกล็ดทางนอน โดยวางแนวฝ้าตั้งฉากกับพื้น (ไม่เอียงผายออกเหมือน เดิม)

การปรับเปลี่ยนผังเพื่อประโยชน์ใช้สอย เป็นรูปแบบที่มีการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัด และมีลักษณะร่วมกันของทั้งแคว้นสิบสองปันนา และที่ อ.เชียงคำ คือ

- มีการกันบางพื้นที่ของเรือน ได้แก่ บริเวณคอม บริเวณระเบียงหน้า ระเบียงยุง เพื่อใช้เป็นห้องนอนของลูกชายที่ได้เป็นหนุ่มแล้ว

- การสร้างห้องน้ำหรือห้องส้วมบริเวณชานเรือน

- มีการกันบางส่วนของใต้ถุนเรือน เพื่อใช้เก็บรถจักรยานและรถจักรยานยนต์

นอกจากนี้ในเรือนพื้นถิ่นไทลื้อที่ อ. เชียงคำ มีการปรับเปลี่ยนผังอย่างเห็นได้ชัดอีกคือ

- มีการย้ายส่วนครัวไฟออกมาอยู่ในบริเวณที่โปร่งโล่งมากขึ้นพร้อมกับเปลี่ยนเรือนครัวไฟเดิมเป็นห้องเก็บของหรือห้องนอนของลูกหลาน

- มีการปรับเปลี่ยนห้องภายในมุ้งข้าวหนึ่งห้องเป็นห้องนอนของลูก

การเปลี่ยนแปลงด้านวัสดุ ที่เห็นได้ชัดคือ

- เริ่มใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กกับฐานแต่ในเรือนพื้นดินไถลื้อที่แคว้นสิบสองปันนา
- มีการใช้แผ่นสังกะสี เป็นฝ้าย่างขาวในเรือนไถลื้อที่แคว้นสิบสองปันนา
- มีการใช้วัสดุสมัยใหม่ในเรือนและยั้งขาว ทั้งใน อ. เชียงคำและในแคว้นสิบสองปันนา เช่น สังกะสี กระเบื้องลอน

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นว่า ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันเรือนไถลื้อมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและปัจจัยพอที่จะสรุปได้ดังนี้

1. สภาพภูมิอากาศ ที่ อ.เชียงคำมีภูมิอากาศร้อนกว่าที่แคว้นสิบสองปันนา เรือนพื้นดินไถลื้อที่ อ.เชียงคำจึงเจาะช่องหน้าต่างเพิ่มขึ้นและไม่จำเป็นต้องมีชายคาปีกนก ไม่ต้องมีปะที่ช่วยกันฝนและลมหนาวมากเท่ากับเรือนที่แคว้นสิบสองปันนา

2. วิถีชีวิตและค่านิยม ไถลื้อที่ อ.เชียงคำ มีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงด้วยปัจจัยจากภายนอกมากกว่าไถลื้อที่แคว้นสิบสองปันนา ทำให้มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้อง เช่น มีการทำนาห้อยลงทำให้ยั้งขาวเริ่มเหลือน้อยลง หรือมีการปรับเปลี่ยนยั้งขาวเต็มเพื่อรองรับประโยชน์ใช้สอยใหม่ ลูกหลานในสังคมสมัยใหม่ทั้งในพื้นที่แคว้นสิบสองปันนาและใน อ.เชียงคำ มีความต้องการความเป็นส่วนตัวมากขึ้นทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพื้นที่ หรือมีการกันพื้นที่บางส่วนของเรือนเพื่อทำเป็นห้องนอนส่วนตัวสำหรับลูกหลาน

นอกจากนี้การพัฒนาเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อความเจริญของประเทศส่งผลต่อค่านิยมของคนรุ่นใหม่อย่างมาก ดังที่ ศรีศักร วัลลิโภดม (2545: 89) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้คนต้องพลัดพรากจากครอบครัวและชุมชนบ้านเรือนที่เคยอยู่ ออกมาแสวงหาเงินและความเจริญทางวัตถุ จนทำให้ค่านิยมที่เคยมีมาแต่เดิมเปลี่ยนไป และสิ่งสำคัญคือ คนรุ่นใหม่ละทิ้งของเก่า จนทำให้รับอะไรง่าย ๆ จากภายนอก โดยไม่มีการประเมินว่าดีและเหมาะสมหรือไม่ ด้วยเหตุผลข้างต้น ทำให้เรือนที่สร้างขึ้นใหม่ใน อ.เชียงคำ มีรูปแบบเหมือนบ้านตึกหรือเรือนปูนสมัยใหม่ตามแบบบ้านในเมืองหลวง หรือแบบบ้านจัดสรรที่ลูกหลานได้ไปเห็นมา เมื่อมีทุนจำนวนหนึ่งก็นำแบบที่ตัวเองชอบและคิดว่าทันสมัยมาสร้างให้พ่อแม่อยู่

3. ความเจริญทางด้านเทคโนโลยี ทำให้มีระบบประปา ไฟฟ้า และวัสดุก่อสร้างสมัยใหม่เข้ามามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของเรือน เช่น ทำห้องน้ำ-ส้วมบนเรือน มีการปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยของใต้ถุนเรือนบางส่วนที่เคยเป็นคอกสัตว์ กลายเป็นที่จอดรถยนต์ ห้องเก็บรถ จักรยาน รถจักรยานยนต์ มีการนำคอนกรีตเข้ามาใช้เป็นส่วนหนึ่งของวัสดุก่อสร้าง โดยเฉพาะในแคว้นสิบสองปันนา ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงต่อเติมเรือน มักจะใช้ คอนกรีต อิฐ เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากจีน ที่มีความ

ภาพที่ 4-131 การใช้เฟอร์นิเจอร์แบบลอยตัว และตู้ Built-in ภายในห้องโถง (หมู่บ้านปางสำน เมืองมาง แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-132 การเปลี่ยนชานนอกมาใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก (หมู่บ้านปางสำน เมืองมาง แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-133 การใช้แผ่นพลาสติกซึ่งคลุมห้องนอนและบางเรือนก็คลุมเตียงยกมาไว้ห้องโถง (หมู่บ้านหัวน้ำ เมืองหลวงแคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-134 ฝาบ้านขาวเป็นสังกะสี (หมู่บ้านหัวน้ำ เมืองพวน แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-135 ห้องเก็บข้าว ฝาเป็นสังกะสี หลังคามุงด้วยกระเบื้องลอน (หมู่บ้านป่างสาน เมืองมวง แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-136 ฝาไม้จริงตรงคันท่อนเกล็ดทางนอน และมีการเจาะช่องหน้าต่างเพิ่มขึ้น (หมู่บ้านแพต อ.เชียงคำ)

ภาพที่ 4-137 เรือนรูปแบบเหมือนบ้านตึกของไทลื้อ อ.เชียงคำ ในปัจจุบัน (หมู่บ้านเชียงม่วน)

เชี่ยวชาญด้านการก่อสร้างอาคารด้วยอิฐและคอนกรีต มีการใช้วัสดุสมัยใหม่ เช่น สังกะสี กระเบื้องลอน

หมู่บ้านดอนดอน

หมู่บ้านโสมมอญ

ภาพที่ 4-138 เรือนไทลื้อในหมู่บ้านที่ใกล้เมืองเชียงรุ่ง ซึ่งเป็นเมืองหลวงของแคว้นสิบสองปันนา มีการนำ อิฐ คอนกรีตที่ได้รับอิทธิพลจากจีนเข้ามาผสมผสาน

4. การขาดแคลนวัสดุธรรมชาติ ที่นำมาใช้ในการสร้างเรือน เช่น ไม้ชนิดต่างๆ ด้วยสาเหตุคือ การตัดไม้ทำลายป่า การใช้ไปโดยไม่มีการปลูกป่าหรือพืชทดแทน ทำให้วัสดุธรรมชาติเหลือน้อย มีราคาแพง บางชนิดก็มีราคาแพงกว่าวัสดุสมัยใหม่ เพราะชาวบ้านผลิตน้อย เช่น หลังคาหญ้าคาแพงกว่าสังกะสี นอกจากนั้นนโยบายของรัฐบาลก็มีผลทำให้ความหลากหลายของวัสดุธรรมชาติที่จะนำมาสร้างเรือนเหลือน้อยลง บังผลให้ชาวบ้านต้องเพิ่มการพึ่งพาสตจากภายนอกที่ไม่สามารถผลิตเองมากขึ้น เห็นได้ชัดเมื่อรัฐบาลจีนสนับสนุนให้บริเวณแคว้นสิบสองปันนามีการปลูกยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจ ทำให้ต้นไม้และต้นไม้ชนิดอื่นเหลือน้อยลง เพราะพื้นที่ป่าถูกทำเป็นสวนยางพารามากขึ้น

เรือนพื้นถิ่นในอดีตย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขต่างๆ มีการลองผิดลองถูกจนได้ลักษณะที่เหมาะสม จนมาถึงปัจจุบันมีปัจจัยต่างๆ ที่เข้ามามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของเรือนพื้นถิ่นเป็นอย่างมากดังที่ไต้กล่าวไว้ข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะว่าแนวทางในการเปลี่ยนแปลงของเรือนพื้นถิ่นไทลื้อที่ควรจะเป็นนั้น ควรอยู่บนพื้นฐานของเทคโนโลยีที่พัฒนาขึ้นจากเทคโนโลยีดั้งเดิม ไม่ซับซ้อนเกินความสามารถของชาวบ้านจะนำไปใช้ ควรมีการนำวัสดุท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด ผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นสามารถใช้ได้ในระดับชาวบ้านทั่วๆ ไป ไม่สร้างมลภาวะแก่สภาพแวดล้อม หาแหล่งพลังงานที่สะอาดใช้ได้ ไม่ขัดกับประเพณีท้องถิ่นและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ติดตั้งในราคาถูก แต่ถ้าไม่สามารถด้านกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกได้ หรือมีความจำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่จากภายนอก ก็ควรที่จะนำเข้ามาปรับใช้อย่างมีสติและปัญญา ดังตัวอย่างของการนำเอาแผ่นสังกะสีลูกฟูกซึ่งเป็นวัสดุสมัยใหม่ มีราคาถูกจากภายนอกมาผสมผสานกับโครงสร้างไม้ในท้องถิ่นอย่างเหมาะสม โดยทำเป็นฝ้าห้องเก็บข้าว ฝ้ายุ้งข้าวและหลังคาขั้วข้าวที่ไม่ต้องคำนึงถึงเรื่องความร้อน แต่ต้องการใช้ประโยชน์จากความร้อน (เพราะความร้อนจะช่วยไล่ความชื้นจากข้าว) อีกทั้งผนังสังกะสีก็สามารถกันไม่ให้หนูเข้าไปทำลายกัดกินเมล็ดข้าวในมุ้งได้ดี

4.6 ลักษณะเด่นของเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ

จากการศึกษาเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ ทั้งในแง่ของเอกสาร การสัมภาษณ์ และจากการสำรวจเรือนจริง ทั้งที่เป็นเรือนตัวอย่าง และเรือนที่มีการอาศัยอยู่จริง พบว่าเรือนพื้นถิ่นไทลื้อทั้งที่ อ.เชียงคำ และที่แคว้นสิบสองปันนามีลักษณะเด่นที่สะท้อนภูมิปัญญาของไทลื้อที่ควรค่าแก่การสืบสานและพัฒนาต่อ คือ

4.6.1 เป็นเรือนที่มีตำแหน่งพื้นที่ใช้สอยที่เหมาะสมกับภูมิอากาศ

ไทลื้ออาศัยอยู่ในเขตร้อนชื้นที่มีทั้งอากาศร้อน ฝนตกชุก และมีอากาศหนาวจัดตอนกลางคืนในฤดูหนาว ภายในเรือนพื้นถิ่นไทลื้อจึงมีการจัดวางพื้นที่ใช้สอยที่แสดงให้เห็นภูมิปัญญาในการสร้างเรือน ที่นำเอาประโยชน์จากภูมิอากาศมาใช้ ในขณะเดียวกันก็มีการป้องกันภัยจากสภาพภูมิอากาศได้ในตัว ดังตัวอย่างคือ

เรือนไทลื้อจะยกได้สูงเพื่อหนีความชื้นจากพื้นดินที่จะเข้ามาทำความเสียหายต่อเรือน ขณะเดียวกันชาวบ้านก็อาศัยพื้นที่บริเวณใต้ถุนประกอบกิจกรรมตอนกลางวัน โดยเฉพาะในช่วงฤดูร้อน ถึงแม้สภาพอากาศรอบๆ เรือนจะร้อนแต่บริเวณใต้ถุนจะเย็นสบาย เนื่องจากพื้นที่ใต้ถุนมีลักษณะโล่งเอื้อให้ลมพัดเข้ามาได้ทุกทิศทุกทาง มีหลังคาและห้องชั้นบนของเรือนช่วยกันความร้อนจากแสงแดด พร้อมกับมีไอน้ำที่ระเหยขึ้นมาจากพื้นดินเข้ามาช่วยลดความร้อน เมื่อถึงฤดูหนาวอุณหภูมิที่ชั้นบนของเรือนก็อยู่ในภาวะน่าสบาย กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นบริเวณใต้ถุนในช่วงฤดูร้อน เช่น ทอผ้า พักผ่อน รับประทานอาหาร ฯลฯ สามารถย้ายขึ้นไปทำที่บริเวณชานหรือระเบียงบนเรือนได้ เมื่อถึงฤดูฝน น้ำหลากท่วมเข้ามาในหมู่บ้าน การมีใต้ถุนก็เสมือนช่วยยกเรือนหนีน้ำท่วมได้ในตัว

เรือนพื้นถิ่นไทลื้อมีการวางตำแหน่งของส่วนใช้สอยที่ต้องการประโยชน์จากแสงอาทิตย์ไว้ทางทิศใต้และทางทิศตะวันตก และวางตำแหน่งประโยชน์ใช้สอยที่ไม่ต้องการความร้อนจากแสงอาทิตย์ ไว้ทางทิศตะวันออก คือ วางครัวไฟอยู่ในทิศตะวันตก เพื่อกันความร้อนจากแสงเข้าสู่ส่วนอื่นของเรือน และอาศัยความร้อนจากแสงอาทิตย์ที่ร้อนแรงยามบ่าย ทำลายความอับชื้นที่มักเกิดขึ้นบริเวณครัว วางตำแหน่งชานซักล้างและชานแดดไว้ทางทิศใต้ ทำให้บริเวณดังกล่าวมีโอกาสรับแสงแดดแทบทั้งวันและเกือบตลอดทั้งปี เพราะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีแนวโคจรของดวงอาทิตย์อ้อมทางทิศใต้กินช่วงเวลาส่วนใหญ่ของปี (ประมาณ 8 เดือน) ซึ่งสอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยบริเวณชานแดดและชานซักล้างที่ต้องอาศัยประโยชน์จากแสงแดดเป็นหลัก เช่น เป็นที่ตากผ้า ตากเมล็ดพืช ซักล้าง อาบน้ำ เป็นต้น ในทางตรงกันข้าม ห้องนอนจะอยู่ทางทิศตะวันออกวางแนวเหนือ-ใต้ หรือหันแนวยาวของห้องสู่ทิศตะวันออกเพื่อรับแสงแดดอบอุ่นยามเช้า หลีกหนีแสงแดดอันร้อนแรงยามบ่าย

ภาพที่ 4-139 การใช้สิ่งกระสังหลังคาเรือนพื้นถิ่นไทลื้อในแคว้นสิบสองปันนา (หมู่บ้านปางสาน เมืองมาง)

ภาพที่ 4-140 การใช้สิ่งกระสังทำฝาห้องเก็บข้าว (หมู่บ้านปางสาน เมืองมาง แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-141 การทำกิจกรรมบริเวณ
ใต้ถุนเรือนตอนกลางวัน ในเรือนพื้นดิน
ไทลื้อ อ.เชียงคำ
(ซ้ายบน) รับแขก, หมู่บ้านหัวแวน
(ขวาบน) เลี้ยงเด็ก ฟักผอง, หมู่บ้านแพน
(ซ้ายล่าง) ทวายน, หมู่บ้านหยวน
(ขวาล่าง) เล่น, หมู่บ้านเชียงบาน

ภาพที่ 4-143 ชานเรือนพื้นดินไทลื้ออาศัยแสงแดดอุ่นร้อนแรงระบายน้ำจากทิศตะวันตก
และทิศใต้ให้เป็นประโยชน์
(ซ้าย) หมู่บ้านห้วยสอ อำเภอสิมพลบึงนา
(ขวา) หมู่บ้านเชียงคาน อ.เชียงคำ

ภาพที่ 4-142 การทำกิจกรรมบริเวณ
ใต้ถุนเรือนตอนกลางวัน ในเรือนพื้นดิน
ไทลื้อ อำเภอสิมพลบึงนา
(ซ้ายบน) เล่น ฟักผอง, หมู่บ้านห้วยแ
เมืองหยวน
(ขวาบน) รับแขก, หมู่บ้านปางสาม
เมืองมวง
(ซ้ายล่าง) ทวายน, หมู่บ้านแวน เมืองลำ

การวางตำแหน่งพื้นที่ใช้สอยต่างๆ ของเรือนพื้นดินไทลื้อที่กล่าว
มาในหัวข้อนี้ เป็นตัวอย่างของการสร้างเรือนที่เกิดจากภูมิปัญญาที่อยู่บน
ฐานของความเข้าใจถึงสภาพดินฟ้าอากาศของถิ่นที่อยู่ ทำให้ไทลื้ออยู่
อาศัยในเรือนที่มีความเย็นสบายในช่วงฤดูร้อน ไม่อับชื้นในฤดูฝน และอบ

อันในช่วงฤดูหนาว

4.6.2 เป็นเรือนที่มีองค์ประกอบเหมาะสมกับ วัสดุ การใช้งาน และภูมิอากาศ

เรือนพื้นถิ่นไทลื้อเป็นเรือนที่สร้างจากวัสดุธรรมชาติภายในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นไม้ชนิดต่างๆ ดิน และหิน ล้วนถูกนำมาเรียงร้อยประกอบเป็น โครงสร้าง พื้น ฝา หลังคา โดยอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจธรรมชาติของ วัสดุที่จะเลือกใช้ ผสมผสาน สร้างสรรค์ ให้เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ และการใช้งาน ซึ่งชาวบ้านสามารถปลูกสร้างได้เอง โดยไม่พึ่งวัสดุและ เทคโนโลยีจากภายนอก

โครงสร้าง ไทลื้อรู้ว่าโครงสร้างส่วนใดของเรือนที่ต้องการความ มั่นคงแข็งแรงเป็นพิเศษ โครงสร้างส่วนใดที่ต้องแข็งแรงและทนต่อความ ชื้น และโครงสร้างส่วนใดต้องการความแข็งแรงรองรับมา โครงสร้างที่ สำคัญ เช่น เสา คาน ดง จะใช้ไม้เนื้อแข็ง ส่วนโครงสร้างพื้นและหลังคามี ทั้งไม้จริงและไม่ไม้ นอกจากนี้มีการนำหินซึ่งเป็นวัสดุที่ทนความชื้นมา เป็นฐานเสา เพื่อกันความชื้นจากพื้นดินสู่เรือน

พื้น มีลักษณะที่สอดคล้องกับการใช้งานและสอดคล้องกับ ตำแหน่งว่าบริเวณพื้นที่อยู่ภายนอกหรือภายในเรือน พื้นใต้ถุนเป็นดิน เพราะต้องรองรับการใช้งานหนักและไม่ต้องการความสะอาดมากนัก พื้น บริเวณชานแดดเป็นพื้นฟากไม้ไผ่เพราะหาง่าย สะดวกต่อการต้องเปลี่ยน บ่อยๆ จากการสัมผัสแดด น้ำฝน น้ำจากการซักล้าง หรือถ้าเป็นพื้นไม้จริง จะตีเว้นร่องเพื่อง่ายต่อการระบายน้ำและความชื้น พื้นบริเวณชานร่ม หรือ ระเบียง หรือโถง ถ้าเป็นเรือนขนาดใหญ่มักจะเป็นพื้นไม้จริง หรือถ้าเป็น พื้นฟากไม้ไผ่จะต้องวางอยู่บนดงไม้จริง เพราะต้องรองรับการใช้งานบ่อย และหนัก เช่น รองรับชาวบ้านเมื่อมีงานบุญที่ต้องจัดบนเรือน รองรับการ เก็บข้าวและเมล็ดพืช ส่วนพื้นครัวและพื้นห้องนอนมักเป็นพื้นฟากไม้ไผ่ เพราะไม่ต้องรับน้ำหนักมาก อีกทั้งพื้นฟากยังช่วยระบายอากาศและมีความหยุ่นตัวเหมาะกับการนอนโดยไม่ต้องใช้ฟูก

ฝา มีลักษณะที่สอดคล้องกับการระบายอากาศและความเป็นส่วน ตัว เช่น ฝาบริเวณส่วนครัวจะโปร่งเพื่อช่วยระบายควัน ส่วนฝาของห้อง นอนจะทึบหรือมีช่องหน้าต่าง 1-2 ช่อง เพื่อกันลมหนาวและสร้างความ เป็นส่วนตัว นอกจากนี้การวางฝาให้เอียงผายออกยังช่วยยืดอายุการใ้ งานของฝาให้ยาวขึ้น เพราะการเอียงผายออกจะช่วยระบายน้ำฝนที่สาด เข้ามาระทบฝาให้หยดออกไปก่อนที่จะมากองอยู่ที่ดินฝา ซึ่งเป็นการ ป้องกันไม่ให้ความชื้นสะสมอยู่ที่ดินฝา สำหรับฝายของยุ้งข้าวหรือห้อง เก็บข้าวจะมีรูปแบบที่แตกต่างไปจากฝาเรือน ก็จะไม่มีการเคลือบฝายอยู่ ด้านในแต่จะมีอยู่ด้านนอกแทนด้วยเหตุผลคือ 1. เพื่อเพิ่มความแข็งแรง ให้กับฝายในการช่วยรับแรงดันจากเมล็ดข้าวที่บรรจุอยู่ข้างใน และ 2. ช่วย ลดความเป็นขอมุมให้กับผนังด้านในที่จะมีเมล็ดข้าวไปติด ส่วนฝายยุ้งข้าว

ภาพที่ 4-144 แสดงแต่ดอันอบอุณยามเช้า
สาดส่องที่ถ้ำนอน (หมู่บ้านดอนแตง
แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-145 แสดงแต่ดอันอบอุณยามเช้า
สาดส่องเข้ามาบริเวณระเบียงหน้า
(หมู่บ้านดอนแตง แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-146 แสดงแต่ดอันร้อนแรงยาม
บ่ายสาดส่องเข้ามาในส่วนครัวไฟ
(หมู่บ้านถิ่น แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-147 ในเรือนเดียว มีการผสม
ผสานไม้จริงและไม่ไม้ โครงสร้างสำคัญ
เช่นเสา คาน บันได ไซไม้จริง ดง พื้น ฝา
ไซไม้ไผ่ (หมู่บ้านเชียงคาน อ.เชียงคาน)

ภาพที่ 4-148 การมีหินสองก้อนเสารือนในแคว้นสิบสองปันนา จะช่วยป้องกันความชื้นจากพื้นดินสู่เรือน (หมู่บ้านสะเกา เมืองพง)

ภาพที่ 4-149 เสาคานเป็นไม้จริง โครงหลังคาเป็นไม้จริงผสมไม้ไผ่ (หมู่บ้านธาตุ อ.เชียงคำ)

ภาพที่ 4-150 พื้นขานรมและขานมดทำด้วยไม้จริงตีเว้นร่อง เพื่อความแข็งแรงและระบายน้ำ (หมู่บ้านธาตุ อ.เชียงคำ)

ภาพที่ 4-151 พื้น ฝา ของห้องครัวทำด้วยฟากไม้ไผ่ ทำให้ง่ายต่อการระบายอากาศ (หมู่บ้านเชียงคาน อ.เชียงคำ)

ถ้าเป็นไม้จริงจะดีตามดั้ง ถ้าเป็นฝาไม้ไผ่ขัดแตะจะพอกผิวด้วยฟางผสมดินและมูลสัตว์ เพราะวิธีดังกล่าวจะทำให้ฝาเรียบลดชอกกุ่มไม่ให้แมลงเข้าไต่ติด

หลังคา ใช้วัสดุธรรมชาติที่ไม่สะสมความร้อน เช่น หญ้าคา แป้นเกล็ด กระเบื้องดินเผาหรือดินช่อ มีการขึ้นชายคาออกมามากันแตกต่างกันส่วนทุกด้าน โดยเฉพาะด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกของเรือนที่ต้องรับลมหนาว จะมีชายคาอีกชั้นหนึ่ง เรียกว่า “ปะ” ลดระดับลงมาช่วยกันลมหนาวพัดเข้ามาปะทะตัวเรือน

4.6.3 เป็นเรือนที่มีลักษณะพื้นที่และองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมเอื้อต่อการปรับเปลี่ยน ต่อเติม และซ่อมแซม

สรรพสิ่งในโลกล้วนต้องเปลี่ยนแปลงเป็นสัจธรรม เรือนพื้นถิ่นไทลื้อก็ย่อมหนีไม่พ้นสัจธรรมนี้ โดยมีปัจจัยหลักที่เป็นเหตุของการเปลี่ยนแปลง คือ ความเสื่อมสลายหรือหมดอายุการใช้งานของวัสดุ ภัยธรรมชาติ และปัจจัยสุดท้ายคือผู้อยู่อาศัย ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงมาก เพราะมนุษย์มีธรรมชาติของการเติบโต ตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย เพิ่มจำนวนลดจำนวน มีธรรมชาติของการเคลื่อนที่เคลื่อนไหว และเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขความจำเป็นหรือความต้องการที่เข้ามากระทำในแต่ละช่วงเวลาหรือช่วงอายุ

ลักษณะเด่นของเรือนไทลื้ออย่างหนึ่งคือ การมีลักษณะที่เอื้อต่อการปรับเปลี่ยน ต่อเติม และซ่อมแซมเพื่อรองรับปัจจัยดังกล่าวข้างต้น คือ

1. เป็นเรือนที่สร้างจากไม้ แต่ละชิ้นส่วนสามารถยกแยกด้วยแรงของชาวบ้าน (ไม่จำเป็นต้องใช้เครื่องจักรจากภายนอก) องค์ประกอบของเรือนยึดประกอบกันด้วยระบบลิ้ม เดื่อย หรือมัดผูก ระบบโครงสร้างรอยต่อระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ของเรือน อยู่ในลักษณะเปิดเผยไม่มีการปิดบังซ่อนเร้น ทำให้มองเห็นได้ง่ายว่ามีส่วนใดของเรือนชำรุดหรือเสื่อมสภาพ และง่ายที่จะซ่อมแซม ถอดเปลี่ยน เสารือนไม้ได้ปักฝังลงในพื้นดิน แควลงลงบนฐานหิน ทำให้สะดวกในการรื้อหรือโยกย้ายเรือนไปตั้งที่อื่นด้วยสาเหตุ เช่น หนีน้ำท่วม หนีภาวะสงคราม เป็นต้น สามารถรื้อฝาเพื่อขยายห้องหรือเพิ่มความโล่งของพื้นที่ เช่น รื้อฝาเรือนพื้นถิ่นไทลื้อที่แคว้นสิบสองปันนาที่กั้นระหว่างระเบียงหน้ากับห้องโถงออกชั่วคราว เพื่อเพิ่มพื้นที่รองรับชาวบ้าน เมื่อมีการจัดงานบนเรือน หรือรื้อฝาท้องครัวออกเพื่อเพิ่มการระบายอากาศ เป็นต้น

ภาพที่ 4-155 การใช้ระบบ ลิ่ม เคียบ มัด ผูก และการเปิดเปลือกโครงสร้างและองค์ประกอบของเรือน ทำให้ง่ายต่อการปรับเปลี่ยน ต่อเติม ซ่อมแซม (หมู่บ้านยางกว้าง แคว้นสิบสองปันนา)

2. เป็นเรือนที่ประกอบหรือสอดแทรกไปด้วยที่ว่างแบบ “กึ่ง เปิด” ซึ่งไม่ใช่ที่ว่างแบบเปิดโล่งโดยสมบูรณ์ และไม่ใช่ที่ว่างที่ปิดทึบโดย สมบูรณ์ แต่เป็นที่ว่างที่ปิดบางส่วน เปิดบางส่วน หรือบางด้านมีผนัง บาง ด้านไม่มีผนัง ลักษณะกึ่งเปิดกึ่งปิดเช่นนี้ ทำให้เกิดที่ว่างไม่ชัดเจนว่าจะใช้ทำอะไรกันแน่ ไม่ใช่ที่ว่างที่รองรับประโยชน์ใช้สอยใดใช้สอยหนึ่งเพียงอย่างเดียว เหมือนความไม่ชัดเจนแต่ทั้งรองรับบางอย่างเมื่อไว้รองรับ การเปลี่ยนแปลงที่จะมีขึ้นในอนาคต เช่น

- บริเวณใต้ถุนเรือน มักถูกกันฝาเป็นห้องเก็บของ ห้องเก็บรถ ไถ รถจักรยานยนต์ โดยอาศัยโครงสร้างเสาที่มีอยู่แล้ว
- บริเวณคอม (ในเรือนไทลื้อ อ.เชียงคำ) หรือบางส่วนของระเบียงหน้า (ในเรือนไทลื้อแคว้นสิบสองปันนา) ซึ่งมีผนังอยู่ แล้ว 2 ด้าน มักถูกกันผนังหรือฉากเพิ่มขึ้นอีก 2 ด้าน เพื่อใช้เป็นห้องนอนลูก ห้องนอนแขก หรือห้องเก็บของ เป็นต้น
- บริเวณระเบียงของบ้านมักถูกปรับเป็นครัวไฟ หรือถูกต่อเติมเป็นห้องนอนเล็ก เป็นต้น
- การอาศัยมุมหนึ่งของห้องโถงทำเป็นที่นอนของลูกชาย หรือญาติ

จะเห็นว่า การที่เรือนพื้นถิ่นไทลื้อมีพื้นที่แบบกึ่งเปิดเช่นนี้เท่ากับ เป็นการเผื่อพื้นที่กลางๆ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่ไม่สามารถกำหนดได้ในอนาคต ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไปในแต่ละครอบครัว

4.6.4 เป็นเรือนที่มีการใช้พื้นที่และองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมแบบเอนกประสงค์

ภาพที่ 4-152 พื้นฟากไม้ในภายในห้องนอน (หมู่บ้านโรงไหม เมืองลำ แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-153 ผนังห้องเก็บข้าวทำด้วย ฝาไม้จริง ติดมาตั้ง มีโครงเคร่ารับผนังอยู่ด้านนอก (หมู่บ้านห้วยล่อ แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-154 หลังคาเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ แคว้นสิบสองปันนา มีชายคา และปะ ช่วยกันแดด ฝน และลมหนาว (หมู่บ้านโรงไหม)

ภาพที่ 4-156 การกั้นนางสาวของระเบียงหน้าคานที่ใกล้กับบันไดเป็นห้องนอนลูก (หมู่บ้านแวน เมืองคำ แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-157 การอาศัยบนคานหนึ่งของโรงเรียนเป็นที่นอนของลูกชาย (หมู่บ้านปางล้าน เมืองนวง แคว้นสิบสองปันนา)

พื้นที่และองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเรือนพื้นถิ่นไทลื้อสามารถรองรับประโยชน์ใช้สอยได้หลากหลาย นับตั้งแต่การเรียกชื่อแต่ละพื้นที่ส่วนใหญ่ของเรือน (ประมาณร้อยละ 70 จากพื้นที่ทั้งหมดของเรือน) จะไม่ระบุชัดเจนว่าเป็นห้องอะไร (ยกเว้นห้องนอน ห้องครัว บึงข้าว) แต่จะใช้ชื่อที่แฝงไว้ซึ่งความเป็นพื้นที่เอนกประสงค์ ได้แก่ ไตถุน ชาน ระเบียง โถง โดยทั้ง 4 พื้นที่เหล่านี้สามารถรองรับประโยชน์ใช้สอยได้หลากหลายภายในพื้นที่เดียว ทั้งในเวลาเดียวกันหรือต่างเวลากัน

ไตถุน เป็นที่ทอผ้า รับแขก พักผ่อน เลี้ยงเด็ก เลี้ยงสัตว์ เก็บของ จอดรถ ดากผ้า ดากเมล็ดพืช ฯลฯ

ชาน (ทั้งชานร่มและชานแดด) ดากผ้า ดากเมล็ดพืช อาบน้ำ ชักล้าง พักผ่อน รับแขก ทอผ้า จักสาน เก็บของ ฯลฯ

ระเบียง นอน พักผ่อน รับแขก เลี้ยงเด็ก เก็บของ รับประทานอาหาร ฯลฯ

โถง นอน พักผ่อน รับแขก รับประทานอาหาร จัดพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรือนและผู้อยู่ เลี้ยงเด็ก อยู่ไฟหลังคลอดลูก ฯลฯ

จะเห็นว่าบางประโยชน์ใช้สอยสามารถทำได้ในหลายพื้นที่ นอกจากจะเป็นการใช้พื้นที่อย่างคุ้มค่าแล้ว ยังเป็นการเพิ่มทางเลือกให้กับผู้อยู่ไม่ให้เกิดความซ้ำซากจำเจน่าเบื่อหน่ายที่จะต้องทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งซ้ำอยู่ในบริเวณเดียว เช่นในตอนกลางวันพักผ่อนบริเวณไตถุน พอถึงเวลาเย็นแดดเริ่มลมตกก็เปลี่ยนบรรยากาศย้ายที่ไปนั่งพักผ่อนที่ชานแดด เป็นต้น

สำหรับองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของเรือนก็เช่นเดียวกัน เรือนพื้นถิ่นไทลื้อมีองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมหลายอย่างที่不僅เพียงแต่มีไว้เพื่อประโยชน์ใช้สอยหลักเพียงอย่างเดียว แต่กลับแฝงประโยชน์ใช้สอยอื่นๆ ด้วย สะท้อนถึงการใช้อย่างคุ้มค่า เช่น ใช้เสาไตถุน เรือนเป็นโครงยึดสำหรับวางท่อนพินให้เป็นระเบียบบริเวณไตถุน ช่องว่างระหว่างคานไม้ ตงไม้ กับพื้นไม้ สามารถใช้เป็นที่พักของ เก็บเครื่องไม้ เครื่องมือทางการเกษตร หรือเป็นที่แขวนตากผลิตผลทางการเกษตร มีมานั่งบริเวณชานหรือระเบียงหน้าที่ทำหน้าที่เป็นทั้งค้ำยันให้โครงสร้างหลังคา และทำหน้าที่เป็นราวกันตกไปด้วยในตัว การใช้บันไดเป็นที่นั่งรับแขก พักผ่อนบริเวณไตถุนเรือน มีการใช้ความต่างระดับของพื้นดิน หรือ ระเบียง เป็นที่นั่งรับแขกบริเวณชาน เป็นต้น

4.6.5 เป็นเรือนที่มีลักษณะส่งผลประโยชน์ต่อการใช้งาน

เป็นเรือนที่มีลักษณะเอื้อให้เกิดการทำกิจกรรมหนึ่งแล้วส่งผลประโยชน์ต่อเนื่องให้กับกิจกรรมหนึ่ง ไม่ใช่เป็นการทำกิจกรรมในที่หนึ่งแล้วก่อให้เกิดความเดือดร้อน ความเสียหายให้กับอีกที่หนึ่ง แต่เป็นการใช้งานในเรือนที่มีลักษณะพึ่งพากัน เช่น

- อาศัยควันไฟจากการหุงต้ม ช่วยถนอมอาหารที่เก็บไว้นานทั้งข้าว ปองกันไม่ให้มอดแมลงต่างๆ มาทำลายโครงสร้างหลังคา วัสดุผนังหลังคาเรือน และไม่ให้มาทำลายเครื่องใช้จักสานที่เก็บอยู่เหนือแม่เตาไฟ
- มีการเลี้ยงไก่บริเวณใต้ถุนเรือน ซึ่งไก่จะช่วยจิกกินปลวก มอดไม่ให้มาสร้างความเสียหายแก่เรือน และเมล็ดข้าวภายในยุ้ง หรือที่เก็บข้าว
- มีการเลี้ยงหมูและปลูกพืชผักสวนครัวใกล้กับชานแดด ชานซักล้าง น้ำที่ใช้แล้วจากบ้านจะไหลรดพืชผักสวนครัว หมูก็อาศัยเศษอาหารเหลือจากในครัว หรือที่เหลือจากการรับประทานที่ จะต้องมาทิ้งบริเวณชานนี้

ภาพที่ 4-158 การเลี้ยงวัวบริเวณใต้ถุนเรือน (หมู่บ้านห้วยน้ำ เมืองห้วยน้ำ แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-159 บริเวณใต้ถุนใช้ตากผ้า เก็บพื้น เก็บของ (หมู่บ้านทุ่งมดก อ.เชียงคำ)

ภาพที่ 4-160 ความเป็นพื้นที่เอนกประสงค์ของเต็นและชานเรือนพื้นดินไทลื้อ อ.เชียงคำ (ซ้ายบน) พักผ่อนของคนชรา, หมู่บ้านห้วยน (ขวาบน) รับแขก วางเมล็ดพืช, หมู่บ้านแพด (ซ้ายล่าง) วิตผ้านพื้นดิน, หมู่บ้านม่วง (ขวาล่าง) ตากผ้า, หมู่บ้านห้วยน

ภาพที่ 4-161 การใช้ประโยชน์บริเวณพื้นที่ระเบียงหน้า ในเรือนพื้นดินไทลื้อ แคว้นสิบสองปันนา (ซ้าย) พักผ่อนของคนชรา, หมู่บ้านห้วยน้ำ เมืองห้วยน้ำ (ขวา) เลี้ยงเด็ก, หมู่บ้านสะก่า เมืองพะ

ภาพที่ 4-162 ม้านั่งทำหน้าที่เป็นราวกับ
ตกใต้ในตัว
(ซ้าย) หมู่บ้านเชียงม่วน อ.เชียงคำ
(ขวา) หมู่บ้านปางล้าน เมืองมาง
แคว้นสิบสองปันนา

ภาพที่ 4-163 การใช้โครงสร้างใต้พื้นเรือน
เป็นที่เก็บเครื่องไม้เครื่องมือทางการเกษตร
(หมู่บ้านทุ่งมอก อ.เชียงคำ)

ภาพที่ 4-164 การอาศัยความต่างระดับ
ของพื้นดิน กับพื้นชวนม เป็นที่นั่ง
(หมู่บ้านผาตลาด อ.เชียงคำ)

ภาพที่ 4-165 การใช้บันไดเรือนเป็นที่นั่ง
สำหรับรับแขกใต้ในตัว (หมู่บ้านปางล้าน
เมืองมาง แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-168 เพื่อบริการครัวจะได้รับ
ประโยชน์จากน้ำใช้บริเวณชานชักล้างใน
แคว้นสิบสองปันนา
(ซ้าย) หมู่บ้านปางล้าน เมืองมาง
(ขวา) หมู่บ้านโงนิม เมืองสา

ภาพที่ 4-166 (ซ้าย) ควันไฟจากครัวชานนอกอาหาร กันแดด มอด มาทำอันตราย
เครื่องจักสานและโครงสร้างหลังคา (หมู่บ้านสะเท่า เมืองพง แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 4-167 (ขวา) การเลี้ยงไก่บริเวณใต้ถุนเรือน ช่วยป้องกันปลวกขึ้นเรือน (หมู่บ้าน
ย่างกว้าง แคว้นสิบสองปันนา)

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุปของงานวิจัยนี้ จะกล่าวถึง "ลักษณะเด่นของบ้านพื้นถิ่นไทลื้อ" โดยจะพิจารณาครอบคลุม 3 ระดับ คือ ระดับผังชุมชน ระดับผังบริเวณหรือสภาพแวดล้อมบริเวณรอบๆ เรือน และระดับตัวเรือน เนื่องจากการอยู่อาศัยของชาวบ้านนั้น จะมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันเป็นองค์รวม มีทั้งระดับความสัมพันธ์เชิงสังคม นับตั้งแต่จุดเล็กๆ ระดับครอบครัว ระดับเพื่อนบ้านไปจนถึงระดับหมู่บ้าน หรือเป็นระดับความสัมพันธ์เชิงกายภาพระหว่างเรือนกับสภาพแวดล้อม ตั้งแต่สภาพแวดล้อมรอบๆ เรือนไปจนถึงสภาพแวดล้อมรอบๆ หมู่บ้าน ดังนั้นลักษณะเด่นที่จะเรียกได้ว่าเป็นบ้านพื้นถิ่นไทลื้อที่สมบูรณ์นั้นจะต้องมี ชุมชน สภาพแวดล้อม และเรือน ที่มีความเกี่ยวโยงเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน

5.1 ลักษณะเด่นของบ้านพื้นถิ่นไทลื้อ

5.1.1 เป็นบ้านที่ถูกสร้างสรรค์ให้รองรับวิถีชีวิตของผู้อยู่

ไทลื้อประกอบอาชีพเกษตรกรรมปลูกข้าวเจ้า ข้าวเหนียว เลี้ยงชีพ นับถือผีและศาสนาพุทธควบคู่กัน บ้านพื้นถิ่นไทลื้อจึงมีลักษณะรองรับวิถีชีวิตที่ครบครันเหมาะสม ทั้งในมิติของความเชื่อและมิติของการใช้งาน

ในแง่ของความเชื่อเรื่องพุทธศาสนา หมู่บ้านไทลื้อมักมีวัดอยู่บนที่สูงกว่าส่วนอื่นของหมู่บ้าน สะท้อนให้เห็นถึงความเคารพต่อศาสนาพุทธ และทัศนคติความเชื่อในเรื่องเขาพระสุเมรุ และถ้าหมู่บ้านใดไม่มีเนินเขา วัดมักจะตั้งอยู่บริเวณกลางหมู่บ้าน หรือในตำแหน่งที่สามารถเข้าถึงได้สะดวก เนื่องจากไทลื้อมีความผูกพันกับวัดมาก มักเข้าวัดทำบุญเป็นประจำ นิยมให้บุตรหลานบวชเณรเพื่อศึกษาหาความรู้กลมเกลียวจิตใจให้เป็นคนดี ส่วนในแง่ความเชื่อเรื่องผี แต่ละหมู่บ้านของไทลื้อมีหอเสื้อบ้านที่ประดิษฐานผีหรือเทวดาบ้านที่ชาวบ้านในหมู่บ้านนับถือ ผีนี้จะคอยปกป้องคุ้มครองหมู่บ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข หอเสื้อบ้านเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ตั้งอยู่บริเวณริมหมู่บ้าน ท่ามกลางต้นไม้ใหญ่ที่ให้บรรยากาศสงบร่มรื่น โดยชาวบ้านจะจัดพิธีเลี้ยงผีที่หอเสื้อบ้าน แสดงถึงความเคารพและความกตัญญู 1-3 ครั้ง ทุกปี

ในระดับครัวเรือนก็มีการนับถือผีเช่นกัน โดยมีหิ้งผีเรือนอยู่ในห้องนอนบริเวณเหนือหัวนอนของผู้อาวุโส โดยผีเรือนนี้เป็นผีบรรพบุรุษของครอบครัว ห้องนอนจึงเป็นเขตหวงห้ามไม่ให้สมาชิกของครอบครัวอื่นย่างกรายเข้าไปข้างในได้ ซึ่งข้อห้ามนี้จะมีประโยชน์คือ จะช่วยป้องกันไม่ให้มีการโต้เถียงกันก่อนแต่งงานของหนุ่มสาว เพราะห้องนอนเป็นส่วนเดียวเท่านั้นที่มีความเป็นส่วนตัวมากที่สุดของบ้าน นอกจากนี้ภายในเรือนยังมีพื้นที่ใช้รองรับพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับชีวิต เช่น การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ พิธีแต่งงาน พิธีศพ จะจัดที่ห้องโถง (สำหรับเรือนในแคว้นสิบสองปันนา) หรือจัดในห้องนอนแต่จะต้องไม่ข้ามแนวดวงปิงเข้าไป

ภาพที่ 5-1 วัดไทลื้ออยู่บนเนินเขา สะท้อนให้เห็นถึงความเคารพต่อศาสนาพุทธ และทัศนคติความเชื่อเรื่องเขาพระสุเมรุ (วัดโง่ฉิม เมืองลำ แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 5-2 ในหมู่บ้านที่ตั้งอยู่พื้นราบ วัดจะอยู่บริเวณกลางหมู่บ้านหรือตำแหน่งที่สามารถเข้าถึงได้สะดวก (วัดย่างกว้าง ในแคว้นสิบสองปันนา ตั้งอยู่ใกล้กับลานโอบบ้าน)

ภาพที่ 5-3 พิธีไหว้ผีที่หอเสื้อบ้านของหมู่บ้านหนอง อ.เชียงคำ จ.พะเยา

ภาพที่ 5-4 พิธีแต่งงานบนเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ บ้านฮาดู ต.ห้วยวุ่น อ.เชียงคำ จ.พะเยา

ภาพที่ 5-5 หมู่บ้านไทลื้อ ตั้งอยู่บริเวณที่มีที่ลุ่มพอสำหรับทำนาและไม้ใกล้จากป่า ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ (หมู่บ้านวังนิม เมืองสา แขวงสิบสองปันนา)

ภาพที่ 5-6 รอบเรือนไทลื้อมีที่ว่างสำหรับปลูกพืชเพื่ออุปโภคบริโภค (หมู่บ้านแหว่น เมืองหย่วน แขวงสิบสองปันนา)

ภาพที่ 5-7 ไตลื้อเรือนไทลื้อ ใช้เป็นที่ทอผ้า เก็บเครื่องมือเครื่องมือทางการเกษตร เป็นที่พบปะพูดคุย (หมู่บ้านแหว่น เมืองสา แขวงสิบสองปันนา)

ภาพที่ 5-8 การแยกขอบเขตหมู่บ้านออกจากพื้นที่เกษตรกรรม โดยไม้พยอม ขยายหมู่บ้านออกไปนอกขอบเขตที่กำหนด (หมู่บ้านแหว่น เมืองสา แขวงสิบสองปันนา)

ภาพที่ 5-9 (ขวา) เรือนพื้นถิ่นไทลื้อ ที่ถูกสร้างสรรค์บนพื้นฐานของความเคารพและเข้าใจต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ (หมู่บ้านแหว่น เมืองสา แขวงสิบสองปันนา)

ในเขตนอน (สำหรับเรือนใน อ.เชียงคำ)

ในแง่ของการใช้งาน บ้านพื้นถิ่นไทลื้อมีลักษณะที่ส่งเสริมให้เกิดการพึ่งพาตนเอง นับตั้งแต่การตั้งถิ่นฐานก็จะเลือกทำเลที่ตั้งหมู่บ้านที่สะดวกต่อการทำมาหากิน คือ ไม้ลาดชันมาก ใกล้แหล่งน้ำ มีที่ลุ่มพอในการทำนา อยู่ไม่ไกลจากป่าซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ รอบๆ เรือนจะต้องมีที่ว่างเพื่อปลูกพืชในการอุปโภคบริโภค หรือมีที่ว่างสำหรับสวนสนับสุนอื่นๆ เช่น บ่อน้ำ บึงข้าว ล้อม เล้าสัตว์ ข่วง เป็นต้น

ในแง่ของเรือนก็จะมีลักษณะที่รองรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายอย่างครบถ้วน มีบริเวณแม่เตาไฟเป็นที่อยู่ไฟของแม่หลังคลอดบุตร มีครัวสำหรับทำอาหาร มีห้องนอนสำหรับนอน มีซักรับเบียง โถง โต๊ะ เป็นที่เล่นของเด็ก เป็นที่พักผ่อน รับแขก พุดคุย ของหนุ่มสาว ผู้ใหญ่ คนชรา เป็นที่รองรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตเกษตรกรรม เช่น เลี้ยงสัตว์ ทอผ้า เก็บข้าว เก็บเครื่องมือเครื่องมือทางการเกษตร ตากเมล็ดพืช อานน้ำ ตากผ้า เป็นต้น

5.1.2 เป็นบ้านที่ถูกสร้างสรรค์บนพื้นฐานของความเคารพ และความเข้าใจในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

ด้วยความเป็นสังคมเกษตรกรรม วิถีชีวิตไทลื้อจึงต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก ทำให้ไทลื้อมีจิตสำนึกต่อบุคคลของธรรมชาติ มีความเข้าใจในธรรมชาติ สามารถร่วมอาศัยอยู่กับธรรมชาติอย่างสอดคล้องกลมกลืน เรียนรู้ถึงวิธีการนำคุณค่าของธรรมชาติมาใช้ เรียนรู้วิธีหลีกเลี่ยงป้องกันภัยธรรมชาติที่จะเข้ามากระทำ

ไทลื้อเชื่อว่า ป่าไม้ ภูเขา แหล่งน้ำ ผืนดิน ข้าว มีผีหรือเทพสถิตอยู่ การจะเข้าไปใช้ประโยชน์จากธรรมชาติเหล่านี้จะต้องทำพิธีเพื่อขออนุญาตทุกครั้ง และเมื่อใช้ประโยชน์แล้วก็ต้องเลี้ยงผีเพื่อตอบแทนบุญคุณ ด้วยฐานความเชื่อเช่นนี้ นอกจากทำให้มีการเบียดเบียนทำลายธรรมชาติน้อยลงแล้ว ยังทำให้มีความเอื้ออาทรต่อธรรมชาติ เช่น มีการ

ภาพที่ 5-10 (ซ้าย) แม่ค้าไทลื้อนั่งอาบแดดยามเช้า บริเวณลานแดด (บ้านธาตุ ต.หย่วน อ.เชียงคำ จ.พะเยา)

ภาพที่ 5-11 (ขวา) แม่ค้าไทลื้อนั่งรับลมและอาบแดดยามเย็นในบริเวณลานรม (บ้านธาตุ ต.หย่วน อ.เชียงคำ จ.พะเยา)

แบ่งแยกและกำหนดขอบเขตของหมู่บ้านออกจากพื้นที่เกษตรกรรมอย่างชัดเจน และจะไม่อนุญาตให้ขยายขอบเขตของหมู่บ้านออกไป ซึ่งเท่ากับเป็นการห้ามไม่ให้เขาไปรุกรานพื้นที่ธรรมชาติโดยไม่จำเป็น การเลือกที่ดินเพื่อปลูกเรือนจะแฝงนัยของการไม่ไปเบียดเบียนแหล่งทำมาหากินของแมลงหรือสัตว์ที่อาศัยอยู่ก่อน เวลาตัดไม้มาสร้างเรือนจะต้องมีการขอขมาเจ้าที่ และจะไม่ตัดไม้ริมตลิ่งหนองน้ำเพราะจะทำให้ตลิ่งพัง และควรตัดในช่วงเดือนที่ไม่มีมดมอดมาทำรัง เพื่อให้ไม้เบียดเบียนแมลงเหล่านี้ เป็นต้น

นอกจากความเชื่อที่ส่งผลให้ไทลื้ออยู่อย่างกลม่อตัวกับธรรมชาติ เคารพในธรรมชาติ และเลือกใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีสติแล้ว เรือนพื้นถิ่นไทลื้อก็สะท้อนถึงความรู้ความเข้าใจต่อสภาพแวดล้อมของไทลื้อได้เป็นอย่างดี เช่น มีลักษณะของเรือน ทิศทางของการวางเรือนที่เข้าใจสภาพภูมิอากาศ ทิศทางแดด ลม ฝน ความชื้น เข้าใจสภาพภูมิประเทศ ความลาดชันของพื้นที่ที่มีผลต่อทิศทางการระบายน้ำ เข้าใจถึงคุณสมบัติของวัสดุธรรมชาติที่นำมาปลูกเรือน รู้ว่าจะป้องกันความชื้น หรือยืดอายุการใช้งานของวัสดุธรรมชาติได้อย่างไร เรือนไทลื้อมีลักษณะของการตั้งประโยชน์จากธรรมชาติมาใช้ เช่น มีการระบายอากาศที่ดี เอื้อให้ลมพัดผ่านทุกพื้นที่ในช่วงฤดูร้อน ขณะเดียวกันก็มีลักษณะของการป้องกันลมหนาวในช่วงฤดูหนาว มีการดึงแสงแดดมาใช้กับส่วนที่ต้องการความสว่างและความร้อนจากแสงอาทิตย์ เช่น ซานแดด ซานซักล้าง มีการลดความร้อนหรือป้องกันความร้อนจากแสงอาทิตย์ในส่วนที่ไม่ต้องการ เช่น ห้องนอน ห้องโถง ด้วยการใช้พื้นที่ส่วนครัวมาบัง หรือด้วยการวางห้องนอนห้องโถง หนีทิศตะวันตก มีการป้องกันความชื้น น้ำท่วม และปลวกด้วยการยกใต้ถุน มีการป้องกันฝนสาดด้วยการยื่นชายคา เป็นต้น

5.1.3 เป็นบ้านที่มีลักษณะ “เปิด” เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ในชุมชน

บ้านพื้นถิ่นไทลื้อมีพื้นที่ที่มีลักษณะเปิดรับเอื้อให้เกิดการชุมนุมพบปะสังสรรค์ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ ความสามัคคีกันในชุมชน นับตั้งแต่ วัด ลานวัด สำหรับประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาที่มีอยู่อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งมีอยู่ในตำแหน่งที่เป็นทางผ่านหรือเป็นตำแหน่งที่เข้าถึงได้สะดวก มีลานโอบล้อมอยู่บริเวณกลางหมู่บ้าน เป็นที่รองรับกิจกรรมการชุมนุมของหมู่บ้าน เช่น ตลาดนัด เล่นกีฬา มีลานเสื่อบ้านที่ชาวบ้าน

ภาพที่ 5-12 ไทลื้อมาทำบุญและพบปะกันที่วัดอย่างสม่ำเสมอ

ภาพที่ 5-13 ไทลื้อ หมู่บ้านหนองอ.เชียงคำ มารวมพิธีเสื่ยมี่ที่หอเสื่อบ้าน

ภาพที่ 5-14 การมีรั้วโปร่งหรือมีลักษณะ
ไม่ปิดกั้นสายตา และมีชักรบ้าน ทำให้
เกิดบรรยากาศเรื่อเรื่อเข้าสู่ตัวบ้าน
(บ้านหนอง อ.เชียงคำ จ.พะเยา)

ภาพที่ 5-15 การรับแขกพูดคุยอย่างเป็น
กันเองบริเวณใต้ถุนเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ
(บ้านบัวนาพัฒนา อ.เชียงคำ จ.พะเยา)

ภาพที่ 5-16 การพบปะพูดคุยกันบริเวณ
ระเบียงหน้าของเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ
หมู่บ้านเปิด เมืองพง แคว้นสิบสองปันนา

ภาพที่ 5-17 (ซ้าย) ตลาดนัดยามเช้า ณ
ลานไจบ้าน (หมู่บ้านตอนต้น แคว้นสิบ
สองปันนา)

ภาพที่ 5-18 (ขวา) การใช้ลานไจบ้านเป็น
ที่ตากเมล็ดพืชในตอนกลางวัน (หมู่บ้าน
ห้วยแง เมืองหยวน แคว้นสิบสองปันนา)

ทั้งผู้ที่ยังคงอาศัยในหมู่บ้านและชาวบ้านที่ออกไปประกอบอาชีพ ทหาระ
หรือศึกษาต่อในเมืองอื่นจะต้องกลับมา เพื่อมาพบปะทำพิธีเลี้ยงผีประจำ
หมู่บ้านร่วมกัน เช่นเดียวกับเรือนและบริเวณรอบๆ ตัวเรือนก็มีลักษณะ
เปิด เป็นที่ว่างเอื้อต่อการพบปะพูดคุยไปมาหาสู่กันระหว่างเพื่อนบ้าน ที่
เห็นได้ชัดก็คือการไม่มีรั้ว หรือถ้ามีก็จะมีลักษณะเป็นรั้วโปร่ง (มีไว้เพื่อกัน
สัตว์เข้ามาบริเวณ) ไม่ปิดกั้นสายตา มีชักรบ้านเป็นที่พบปะพูดคุยของ
หนุ่มสาว จากพื้นที่รอบตัวเรือนเชื่อมต่อเนื่องเข้าไปสู่ตัวเรือน ผ่านใต้ถุน
เรือนเชื่อมไหลขึ้นไปสู่ชานและระเบียง ซึ่งทั้ง 3 พื้นที่ เปิดไว้รองรับการ
ปฏิสังสรรค์ ทั้งระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวและระหว่างครัวเรือน การ
มีพื้นที่ “เปิด” ตั้งแต่ระดับหมู่บ้านไปจนถึงระดับเรือนจะช่วยส่งเสริมให้เกิด
มิตรภาพ การพึ่งพาอาศัยระหว่างกัน และทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง

5.1.4 เป็นบ้านที่รองรับประโยชน์ใช้สอยเอนกประสงค์

บ้านพื้นถิ่นไทลื้อมีลักษณะที่สามารถรองรับประโยชน์ใช้สอยได้
อย่างหลากหลายภายในพื้นที่เดียวหรือภายในองค์ประกอบทางสถาปัตย-
กรรมเดียว

ในแง่ของพื้นที่จะสังเกตเห็นว่าไทลื้อเรียกพื้นที่ต่างๆ (ส่วนใหญ่)
ที่แบ่งนัยของความเป็นเอนกประสงค์อยู่ เช่น ลาน ชักร ใต้ถุน ชาน
ระเบียง โถง ซึ่งแต่ละส่วนที่กล่าวมานี้สามารถรองรับประโยชน์ใช้สอยได้
อย่างหลากหลายทั้งในเวลาเดียวกัน หรือคนละเวลา เช่น ลานไจบ้าน เป็น
ตลาดนัดตอนเช้า เป็นที่ชุมนุมหรือตากเมล็ดพืชในตอนกลางวัน พอดกเย็น
เป็นที่เล่นกีฬา บริเวณชักรบ้านใช้เป็นที่ยืนสัตว์ ตากเมล็ดพืชหรือสิ่งของ
ในตอนกลางวัน พอดกเย็นใช้เป็นที่พักปะกันของหนุ่มสาว ตอนเช้าใช้ชาน
นอกเป็นที่อาบน้ำ ชักผ้า ตอนกลางวันช่วงแดดแรงก็ใช้เป็นที่ยากเมล็ดพืช
เมื่อยามโพล่พลัหรือฝนตกก็ย้ายเมล็ดพืชมาตากบริเวณชานร่ม หรือ
ระเบียงหน้า เป็นต้น

การมีพื้นที่เอนกประสงค์เช่นนี้ นอกจากจะทำให้เกิดการใช้พื้นที่
อย่างคุ้มค่าแล้วยังเอื้อให้มีทางเลือกในการทำกิจกรรมเดียวกันในหลายๆ
พื้นที่ เท่ากันเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศลดความซ้ำซากจำเจ เช่น สถานที่
พบปะกันของหนุ่มสาวอาจทำได้ทั้งชักรบ้าน ชาน และระเบียง เป็นต้น

ทำนองเดียวกันในส่วนขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมก็มี

ลักษณะที่สามารถให้ประโยชน์มากกว่าหน้าที่หลัก เช่น รั้วใช้เป็นที่พักดินไม้ ตากผ้า ม้านั่ง บริเวณชานหรือระเบียงทำหน้าที่เป็นทั้งราวกันตก และทำหน้าที่ค้ำยัน หลังคา เป็นต้น การมีลักษณะองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมเอนกประสงค์เช่นนี้ ทำให้เกิดการใช้ประโยชน์จากองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมอย่างคุ้มค่า ช่วยประหยัดทรัพยากรหรือวัสดุที่นำมาใช้สร้างไปได้ในตัว

ภาพที่ 5-19 (ซ้ายบน) การใช้บริเวณระเบียงหน้าเป็นที่เก็บและตากเมล็ดพืช (หมู่บ้านสะแก เมืองพง แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 5-20 (ซ้ายบน) การใช้รั้วเป็นที่ปลูกพืชผักสวนครัว (หมู่บ้านแวน เมืองสาแควนสิบสองปันนา)

ภาพที่ 5-21 (ซ้ายล่าง) การใช้โครงสร้างหลังคาเป็นที่เก็บของ (หมู่บ้านแวน เมืองสาแควนสิบสองปันนา)

ภาพที่ 5-22 (ขวาล่าง) การใช้พื้นที่ระหว่างเสาเรือนเป็นที่เก็บพื้น (หมู่บ้านแวน เมืองสาแควนสิบสองปันนา)

5.1.5 เป็นบ้านที่เอื้อต่อการปรับเปลี่ยน ต่อเติม ซ่อมแซม

แซม

ธรรมชาติของทุกสรรพสิ่งย่อมมีการเปลี่ยนแปลงและเสื่อมสลาย เช่นเดียวกับบ้าน ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วยสาเหตุ บ้างก็ต่าง ๆ เช่น อายุการใช้งาน ความเปลี่ยนแปลงและความต้องการของผู้อยู่ เป็นต้น ซึ่งบ้านพื้นถิ่นไทลื้อมีคุณสมบัติที่สอดคล้องกับธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว คือ

- เป็นบ้านไม้ที่ประกอบกันขึ้นมาด้วยระบบเดือย ลิ่ม และการผูกมัด โครงสร้างของบ้านและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมไม่ว่าจะเป็น พื้น ฝา หลังคา ล้วนอยู่ในลักษณะที่เปิดเปลือยให้เห็นสัจจะของวัสดุ และรอยต่อของโครงสร้าง ด้วยลักษณะเช่นนี้ทำให้ง่ายต่อการปรับเปลี่ยน เช่น สามารถรื้อผนังที่กั้นระหว่างห้องโถงและระเบียงหน้าเพื่อเชื่อมและเพิ่มพื้นที่รองรับชาวบ้านเข้ามารวมพิธีกรรมบนเรือน สามารถรื้อผนังห้องครัวส่วนที่เชื่อมกับชานเพื่อเปิดให้ห้องครัวโล่งขึ้น มีการกันส่วนอนของแต่ละคนหรือแต่ละครอบครัวแยกออกจากกันภายในห้องนอนด้วย ม่าน และมุ้ง ซึ่งมีความยืดหยุ่นง่ายต่อการปรับเปลี่ยนไปตามจำนวนสมาชิกในบ้าน เป็นต้น

ภาพที่ 5-23 ม้านั่งบริเวณชานรม ของเรือนไทลื้อที่ทำหน้าที่กันตกไปด้วยในตัว (หมู่บ้านหยวน อ.เชียงคำ จ.พะเยา)

ภาพที่ 5-24 โครงสร้างเรือนไทลื้อที่ปิดกันด้วยระบบเดือยและเปิดเปลือยโครงสร้าง (หมู่บ้านปางกว้าง แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 5-25 ลักษณะโครงสร้างที่เปิด
เปลี่ยนทำให้ง่ายต่อการซ่อมแซม ปรับ
เปลี่ยน (หมู่บ้านเปิด เมืองพง แคว้นสิบ
สองปันนา)

ภาพที่ 5-26 (ซ้าย) การอาศัยเสาไต้ถุน
เรือนเพื่อกั้นเป็นห้องเก็บของบริเวณไต้ถุน
เรือน (หมู่บ้านเชียงม่วน อ.เชียงคำ
จ.พะเยา)

ภาพที่ 5-27 การกั้นบางส่วนของระเบียง
หน้าบ้านที่ติดกับบันไดเพื่อใช้เป็นห้อง
นอนลูก (หมู่บ้านแวน เมืองลำ แคว้นสิบ
สองปันนา)

- เป็นบ้านที่มีพื้นที่ใช้งานหลายส่วนมีลักษณะ “กึ่งเปิด”
คือ ไม่ใช่เป็นพื้นที่ว่างโล่งและไม่ใช่พื้นที่ที่ถูกปิดล้อม
แยกเป็นห้องย่อยๆ อย่างสมบูรณ์ แต่เป็นพื้นที่ที่ถูก
ปิดกั้นเพียงบางส่วนหรือบางส่วน ลักษณะเช่นนี้อธิบายให้
ผู้อยู่เข้าไปต่อเติม ปรับเปลี่ยน เพื่อรองรับการเปลี่ยน
แปลงในอนาคตได้อย่างหลากหลาย เช่น มีการกั้นผนัง
เพิ่มเติมบริเวณไต้ถุนเพื่อทำเป็นห้องเก็บรถจักรยาน
รถจักรยานยนต์ มีการกั้นบางส่วนของคอมหรือระเบียง
หน้าเพื่อใช้เป็นห้องนอนลูก มีการย้ายครัวไฟจากใน
เรือนครัวไฟไปไว้ที่ชานร่มหรือระเบียงที่ต่อเนื่องกับยุง
ข้าว เพื่อใช้เรือนครัวเดิมเป็นห้องนอนลูกหรือห้องเก็บ
ของ เป็นต้น

5.1.6 เป็นบ้านที่ส่งเสริมให้เกิดประโยชน์ใช้สอยต่อเนื่อง

เป็นบ้านที่ได้รับการสร้างสรรค์เอื้อให้ทำกิจกรรมหนึ่งแล้วส่งผล
ประโยชน์ต่อเนื่องสู่อีกกิจกรรมหนึ่ง หรือก่อให้เกิดกับประโยชน์ส่วนอื่น
ตัวอย่างเช่น การมีไต้ถุน นอกจากจะช่วยหนีความชื้น หนีมอดปลวก และ
เพิ่มพื้นที่ใช้งานให้กับผู้อยู่ในตอนกลางวันแล้ว ยังเอื้อต่อการเลี้ยงไก่ ซึ่ง
ไก่จะช่วยจิกกินมอดปลวกที่จะเข้ามาทำลายความเสียหายให้กับเรือนด้วย น้ำ
ที่รั่วแล้วจากชานมอดหรือชานซักล้างจะไหลลงไต้ถุนซึ่งมีส้วมครัวที่ปลูก
อยู่บริเวณใกล้ๆ ชาน ล้างไฟจากการหุงต้มจะช่วยก่นมอดอาหารบนหลังคา
ช่วยรักษาเครื่องใช้จากสถานที่เก็บอยู่เหนือเตาไฟ และช่วยป้องกัน มด มอด
ปลวก ที่จะเข้ามาทำลายโครงสร้างหลังคาเรือน เป็นต้น จะเห็นว่าลักษณะ
เช่นนี้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ที่ประโยชน์แบบลูกโซ่ หรือแบบหมุน
เวียน เป็นการไร้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า

การที่บ้านพื้นถิ่นไทลื้อเป็นบ้านที่ถูกสร้างสรรค์ให้รองรับวิถีชีวิต
ของผู้อยู่ เป็นบ้านที่ถูกสร้างสรรค์บนพื้นฐานของความเคารพและความ
เข้าใจในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เป็นบ้านที่มีลักษณะ “เปิด” เพื่อส่งเสริม
ความสัมพันธ์ในชุมชน เป็นบ้านที่รองรับประโยชน์ใช้สอยหลากหลาย
ประสงค์ เป็นบ้านที่เอื้อต่อการปรับเปลี่ยน ต่อเติม ซ่อมแซม และสุดท้าย
คือ เป็นบ้านที่ส่งเสริมให้เกิดประโยชน์ใช้สอยต่อเนื่อง คณะผู้วิจัยเชื่อว่า

คุณสมบัติเหล่านี้เป็น “ของแท้” ของบ้านพื้นถิ่นไทลื้อ ตั้งแต่ อดีต ปัจจุบัน และเป็นของแท้สำหรับบ้านพื้นถิ่นไทลื้อในอนาคต ที่ครอบคลุมทั้งในมิติระดับชุมชน มิติระดับสภาพแวดล้อมรอบๆ เรือนหรือผังบริเวณ จนถึงมิติระดับย่อยสุด คือ ระดับเรือน โดย “ของแท้” นี้ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะทางกายภาพของชุมชน ที่อยู่อาศัย ที่รองรับวิถีชีวิตที่พึ่งพาตนเอง รองรับธรรมชาติวิถีชีวิตของผู้มี ที่มีความซับซ้อน เปลี่ยนแปลง และหลากหลายอย่างเหมาะสม เป็นองค์รวม สอดคล้อง สัมพันธ์ พึ่งพากันและกัน ระหว่างธรรมชาติ สัตว์ มนุษย์ ทั้งในมิติทางกายภาพ มิติทางสังคม และในมิติของความเชื่อ จิตวิญญาณ

ภาพที่ 5-31 บ้านพื้นถิ่นไทลื้อที่สะท้อนให้เห็นการอยู่อาศัยที่สอดคล้องสัมพันธ์พึ่งพากันและกันระหว่าง ธรรมชาติ สัตว์ และมนุษย์ (หมู่บ้านห้วยแอ่ง เมืองห้วยแอ่ง แคว้นสิบสองปันนา)

5.2 ข้อเสนอแนะจากการทำวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยพื้นฐานที่ให้ข้อมูลภาพรวมของบ้านพื้นถิ่นไทลื้อ ในมิติของผังชุมชน ผังบริเวณ และเรือนที่เปรียบเทียบกับระหว่างบ้านพื้นถิ่นไทลื้อที่ อ.เชียงคำ จ.พะเยา และบ้าน พื้นถิ่นไทลื้อที่ เมืองลำปาง เมืองพง เมืองมาง และเมืองห้วยแอ่ง แคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ซึ่งคณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการทำวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 5-28 (ซ้าย) การปลูกพืชผักสวนครัวที่อาศัยน้ำทิ้งจากชานแดดหรือชานซักล้าง (หมู่บ้านโรงนิม เมืองลำ แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 5-29 (กลาง) การเลี้ยงไก่บริเวณใต้ถุนเรือน จะช่วยป้องกันมอดปลวกได้ในตัว (หมู่บ้านปางสาม เมืองมาง แคว้นสิบสองปันนา)

ภาพที่ 5-30 (ขวา) การอาศัยคานจากแม่เตาไฟ ช่วยถนอมอาหารบนเตาไฟ และป้องกัน มด มอด ปลวก มาทำความเสียหายให้กับเครื่องจักสาน และโครงสร้างหลังคา (หมู่บ้านโรงนิม เมืองลำ แคว้นสิบสองปันนา)

หอยบ้านไร่เมืองสาละวันสิบสองปันนา

หอยบ้านไร่เมืองสาละวันสิบสองปันนา

ภาพที่ 5-32 ตัวอย่างสถาปัตยกรรมที่
กลุ่มบ่อน้ำประจำหมู่บ้านในแคว้นสิบสอง
ปันนา

- สำหรับผู้ที่สนใจจะทำวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชน
ชาวบ้านที่ใช้ภาษาต่างถิ่น ควรมีความรู้พื้นฐานทาง
ภาษาในถิ่นนั้นๆ จะทำให้งานวิจัยมีความละเอียด ลึก
ซึ้งมากขึ้น
- ถ้ามีโอกาสหรือมีทุนวิจัยให้ศึกษาด้านนี้ต่อ คณะผู้วิจัย
จะดำเนินการสำรวจหมู่บ้านและเรือนพื้นถิ่นไทลื้อจาก
4 เมือง เพิ่มเติม ซึ่งจะทำให้ข้อมูลในส่วนบ้านพื้นถิ่น
ไทลื้อที่แคว้นสิบสองปันนามีรายละเอียดและครอบคลุม
มากขึ้น นอกจากนี้จะนำเสนอแนะต่อการพัฒนาบ้าน
พื้นถิ่นไทลื้อและ “ของแท้” หรือคุณสมบัติแท้ 6
ประการของบ้านพื้นถิ่นไทลื้อที่ได้จากการวิจัยไปนำ
เสนอต่อชาวบ้านในพื้นที่ที่สำรวจ เพื่อรับฟังความคิด
เห็น และสรุปเป็นแนวทางในการพัฒนาสร้างสรรค์บ้าน
พื้นถิ่นไทลื้อที่เหมาะสมกับปัจจุบันและอนาคตอย่างแท้จริง
- หลังจากที่ทำการศึกษาเรื่องนี้เสร็จ คณะผู้วิจัยคิดว่ามี
ประเด็นน่าสนใจที่เกี่ยวข้องกับบ้านพื้นถิ่นไทลื้อ ที่น่า
สนใจให้ทำการค้นคว้าวิจัยให้ละเอียดขึ้น คือ ความเชื่อ
กับการสร้างบ้านพื้นถิ่นไทลื้อ เรื่องวิธีการก่อสร้างบ้าน
พื้นถิ่นไทลื้อ และเรื่องสถาปัตยกรรมที่กลุ่มบ่อน้ำ
สาธารณะของหมู่บ้าน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- ไกรศรี นิมมานเหมินท์ และประกาย นิมมานเหมินท์. "ปกิณฑะไถลื้อในอดีต". **รวมบทความวิชาการ ไถลื้อ : เชียงคำ**. ชมรมล้านนาคดี ร่วมกับวิทยาลัยครูเชียงใหม่ สหวิทยาลัยล้านนา. มปป. : มปป..
- ขนิษฐา เชื้อขาว. "ความเชื่อของชาวไถลื้อ". ในเอกสารแนะนำอำเภอเชียงคำ. เอกสารเผยแพร่โดย สภาวัฒนธรรมอำเภอเชียงคำ, 2541.
- ขนิษฐา เชื้อขาว. "วิถีชีวิตของชาวไถลื้อ". ในเอกสารแนะนำอำเภอเชียงคำ. เอกสารเผยแพร่โดย สภาวัฒนธรรมอำเภอเชียงคำ, 2541.
- จารุวรรณ พรหมวัง. "การปรับตัวของวัฒนธรรมไถลื้อในเมืองน่าน". **รวมบทความโครงการสัมมนา วิชาการเรื่อง "วัฒนธรรมไถลื้อกับการปรับตัว ในกระแสของการเปลี่ยนแปลง"**. เชียงใหม่: สำนักส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, มปป.. หน้า 1-2.
- จารุวรรณ พรหมวัง. "การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางประการของชาวไถลื้อ". **วิทยานิพนธ์มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดัตต** ภาควิชาสังคมศึกษาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- เจีย แยนจอง. "คนไท" ไม่ใช่ "คนไทย" แต่เป็นเครือญาติชาติภาษา รวมความรู้ "ไทยศึกษา" ของ "ศาสตราจารย์สองแผ่นดิน". กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, 2548.
- จูเหลียงเหวิน. **ชนชาติไต สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไตในสิบสองปันนา**. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พริ้นติ้งเฮาส์, 2537.
- เดชา บุญคำ. **การวางผังบริเวณ**. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ทวี สว่างปัญญากร. "ตำนานพื้นเมืองสิบสองปันนา". **รวมบทความวิชาการไถลื้อ : เชียงคำ**. ชมรมล้านนาคดี ร่วมกับวิทยาลัยครูเชียงใหม่ สหวิทยาลัยล้านนา. ไม่ปรากฏที่พิมพ์: ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. **ไทยสิบสองปันนา เล่ม 1**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ศยาม, 2547.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. **ไทยสิบสองปันนา เล่ม 2**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศยาม, 2547.
- บุปผา จิรพงษ์ และ นันทนา อัครนิกัน. "เยี่ยมครัวไถลื้อ". **รวมบทความวิชาการไถลื้อ: เชียงคำ**. ชมรมล้านนาคดี ร่วมกับวิทยาลัยครูเชียงใหม่ สหวิทยาลัยล้านนา. ไม่ปรากฏที่พิมพ์ : ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์.
- ประธิน รักพงษ์ และคณะ. **รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาหมู่บ้านไถลื้อในจังหวัดลำปาง**. ไม่ระบุแหล่งที่มา. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครูลำปาง สหวิทยาลัยล้านนา, ไม่ระบุปีที่พิมพ์.
- เมธิญ จินลสิทธิ์. **เยือนถิ่นไถลื้อสิบสองปันนา**. นาน: แดนไทย, 2536.
- พินัย สิริเกียรติกุล. "บ้านไถลื้อ เชียงคำ". **เอกสารประกอบการประชุมวิชาการเรื่อง "ความหลากหลายของ เรือนพื้นถิ่นไทย" 22-23 มิ.ย. 2543**. กรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543.
- รัตนพร เศรษฐกุล. **รายงานการวิจัยเรื่องชาวไถลื้อในจังหวัดน่าน**. กรุงเทพฯ ทบวงมหาวิทยาลัย, มปป..
- รัตนพร เศรษฐกุล, ชูลีพร วิมุกตานนท์และ ราษฎร์ ฤณาท. **รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาสำรวจทางชาติพันธุ์ของ ชนเผ่าไทในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่**. กรุงเทพฯ ทบวงมหาวิทยาลัย, 2526-2527.
- รุจยา อาภากร, ม.ร.ว. และคณะ. **ไถลื้อ**. ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, มปป..
- เริ่ม เตชะแก้ว. **รายงานการศึกษาค้นคว้าเรื่องสถาปัตยกรรมบ้านไถลื้อ**. ระดับปริญญาตรี วิทยาลัยครู เชียงราย, 2528.
- วิวัฒน์ เตมีพันธ์. **โลกทัศน์ล้านนาและเอกลักษณ์ทางสภาพแวดล้อมทางกายภาพของแหล่งพำนักอาศัย และเรือนล้านนา**. 2539.
- วิวัฒน์ เตมีพันธ์. "เรือนพักอาศัย รูปแบบสำคัญของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น". **เอกสารประกอบการสัมมนา**

- วิชาการการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน. 23-26 เมษายน 2540.
- วิวัฒน์ เตมียพันธ์. "สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น: ฐานที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมกับการออกแบบปัจจุบันและความหมายของที่อยู่อาศัย ตามโลกทัศน์ล้านนาโบราณ". เอกสารประกอบการประชุมวิชาการเรื่อง "ความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย" 22-23 มิ.ย. 2543. กรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. เรือนไทย บ้านไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2545.
- ศิริพร ณ ถลาง. **ชนชาติไทยในนิทาน : แลลวดแฉ่นคติชนและวรรณกรรมพื้นบ้าน**. กรุงเทพฯ: บริษัทพัฒนาพรินติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด, 2545.
- สมศักดิ์ สุภาพ. "ชนเผ่าไทลื้อ : ทัศนะเปรียบเทียบ". **รวมบทความวิชาการไทลื้อ : เชียงคำ, ชมรมล้านนาคดี** ร่วมกับวิทยาลัยครูเชียงใหม่ สหวิทยาลัยล้านนา. มปป.: มปป..
- สวบ นิมพลีย์. "ลักษณะการแต่งกาย ชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวไทลื้อที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา". **รวมบทความวิชาการไทลื้อ : เชียงคำ, ชมรมล้านนาคดี** ร่วมกับวิทยาลัยครูเชียงใหม่ สหวิทยาลัยล้านนา. ไม่ปรากฏที่พิมพ์: ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์.
- ไสว เชื้อสะอาด. **ไทลื้อ - ล้านนาถึงสิบสองปันนา**. เอกสารสำเนา. มปป.: 2538.
- อรศิริ ปาณินท์. วีระ อินพันทัง, ชัยสิทธิ์ ด้านกิตติกุล และมาดพ อิสรเดช. **ประเมินสถานภาพไทศึกษา สาขาสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และหัตถกรรม**. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2545.
- อรศิริ ปาณินท์. "บ้านไถลื้อในแคว้นสิบสองปันนา". **รวมบทความวิชาการสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคเหนือ ประเภทเรือนอยู่อาศัย**. กรุงเทพฯ: บริษัทสยามบุ๊คส์ แอนด์ พับลิเคชันส์, 2540.
- อรศิริ ปาณินท์. "บ้านไถลื้อที่บ้านปางสา อำเภอท่าวังผา น่าน". **รวมบทความวิชาการสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคเหนือ ประเภทเรือนอยู่อาศัย**. กรุงเทพฯ : บริษัทสยามบุ๊คส์ แอนด์ พับลิเคชันส์, 2540.
- อุทิศ ปฐมของ. "ไทลื้อเชียงคำ". **เอกสารแนะนำอำเภอเชียงคำ**. เอกสารเผยแพร่โดยสภาวัฒนธรรมอำเภอเชียงคำ, 2541.

<http://www.ilfrimagebank.unimelb.edu.au/cultural/section1.htm>

http://www.muzyangh.com/china-information/fact/ xishuangbanna_china.htm

<http://www.yunnan.cn/english/content/bn.htm>

<http://www.ilfrimagebank.unimelb.edu.au/cultural/section1.htm>

<http://www.chinaguides.shanghai-window.com/yunan/xishuangbanna/jinghong>

http://www.kepu.ac.cn/english/banna/folk/foi405_07b_pic.html

<http://www.kepu.ac.cn/english/banna/folk/foi403.html>

<http://www.kepu.ac.cn/english/banna/folk/foi402.html>

http://www.kepu.ac.cn/english/banna/folk/foi408_02b_pic.html

http://natureproducts.net/Forest_Products/Bananas/musella.html

ภาคผนวก

ภาคผนวก

แบบร้งวัดเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ อ. เชียงคำ จ. พะเยา

แบบร้งวัดเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ แคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน

เรือนพื้นถิ่นไทลื้อ อ. เชียงคำ จังหวัดพะเยา จำนวน 31 หลัง

1. เรือนเดี่ยว

- นายอุ่น วงศ์ราษฎร์ 149 หมู่ 15 (หมู่บ้านหนอง) ตำบลฝายกวาง อายุเรือน 16 ปี
- นางตา ฟิงสี่ 50 หมู่ 15 (หมู่บ้านหนอง) ตำบลฝายกวาง อายุเรือน 50 ปี
- นายคำ ชัยนันท์ 12 หมู่ 7 (หมู่บ้านเชียงคาน) ตำบลเชียงบาน อายุเรือน 30 กว่าปี
- นายจอมแสง ใจวังโลก 17 หมู่ 2 (หมู่บ้านทุ่งมอก) ตำบลเชียงบาน อายุเรือน 30 กว่าปี
- นายสุนทร วันสาม 1 หมู่ 5 (หมู่บ้านผาสด) ตำบลน้ำแวน อายุเรือน 10 เดือน

2. เรือนแฝดไม่มียั้งข้าว

- นางแสง มังคลาด 138 หมู่ 8 (หมู่บ้านแพด) ตำบลเชียงบาน อายุเรือน 36 ปี
- นายสมเพชร มังคลาด 43 หมู่ 6 (หมู่บ้านแพด) ตำบลเชียงบาน อายุเรือน 48 ปี
- นางแสงปิ่น มังคลาด 154 หมู่ 6 (หมู่บ้านแพด) ตำบลเชียงบาน ไม่ทราบอายุเรือน
- นายเจริญชัย หอมน่าน 45 หมู่ 10 (หมู่บ้านเชียงบาน) ตำบลเชียงบาน อายุเรือน 45 ปี
- นางแสงคำ ใจกล้า 23 หมู่ 2 (หมู่บ้านทุ่งมอก) ตำบลเชียงบาน อายุเรือน 42 ปี
- นายจอมแสง วงศ์ใหญ่ 14 หมู่ 1 (หมู่บ้านปางวัว) ตำบลเชียงบาน อายุเรือน 3 - 4 เดือน
- นายสุข มังคลาด 18 หมู่ 5 (หมู่บ้านผาสด) ตำบลน้ำแวน อายุเรือน 55 ปี
- นายสอน จันทรดีคำ 100/1 หมู่ 12 (หมู่บ้านบ้านดกพัฒนา) ตำบลฝายกวาง อายุเรือน 10 ปี
- นายสม กองมงคล 140 หมู่ 3 (หมู่บ้านห้วยน) ตำบลห้วยน อายุเรือน 40 ปี
- เรือนไทลื้อตัวอย่าง (หมู่บ้านธาตุ) ตำบลห้วยน

3. เรือนแฝดมียั้งข้าวแยกต่างหาก

- นางคำใบ หอมน่าน 12 หมู่ 3 (หมู่บ้านเชียงบาน) ตำบลเชียงบาน อายุเรือน 100 กว่าปี
- นายดี หอมน่าน 51 หมู่ 6 (หมู่บ้านแพด) ตำบลเชียงบาน อายุเรือน 33 ปี
- นายสนอง แสงศรีจันทร์ 35 หมู่ 2 (หมู่บ้านทุ่งมอก) ตำบลเชียงบาน อายุเรือน 30 กว่าปี
- นางมยุรี สมฤทธิ์ 26 หมู่ 2 (หมู่บ้านธาตุ) ตำบลห้วยน อายุเรือน 46 ปี
- นายสุนทร คนคำ 114 หมู่ 5 (หมู่บ้านผาสด) ตำบลน้ำแวน ไม่ทราบอายุเรือน
- นายคำ ศรีคำ 4 หมู่ 4 (หมู่บ้านลำ) ตำบลเวียง อายุเรือน 41 ปี

4. เรือนแฝดมีฐานเชื่อมกับยั้งข้าว

- นายหมม หอมหนาน 114 หมู่ 6 (หมู่บ้านแพด) ตำบลเชียงบาน อายุเรือน 44 ปี
- นายคำก้อน มังคลาด 55 หมู่ 6 (หมู่บ้านแพด) ตำบลเชียงบาน อายุเรือน 37 ปี
- นางอ๋น ปัญจจอม 77 หมู่ 10 (หมู่บ้านเชียงบาน) ตำบลเชียงบาน อายุเรือน 35 ปี
- นางจ้อย หอมหนาน 91 หมู่ 4 (หมู่บ้านเชียงบาน) ตำบลเชียงบาน อายุเรือน 43 ปี
- นางยอด หอมหนาน 12 หมู่ 4 (หมู่บ้านเชียงบาน) ตำบลเชียงบาน อายุเรือน 150 ปี
- นางซัน หอมหนาน 110 หมู่ 3 (หมู่บ้านเชียงบาน) ตำบลเชียงบาน อายุเรือน 41 ปี
- นางหวล ประวัง 48 หมู่ 3 (หมู่บ้านหย่วน) ตำบลหย่วน อายุเรือน 40 ปี
- นายธงชัย โจลิตสาร์ทกุล 112 หมู่ 3 (หมู่บ้านหย่วน) ตำบลหย่วน อายุเรือน 59 ปี
- นางแสงนวล วงศ์ใหญ่ 204 หมู่ 4 (หมู่บ้านมาง) ตำบลหย่วน อายุเรือน 30 กว่าปี
- นางคำอ๋น วงศ์ใหญ่ 60 หมู่ 4 (หมู่บ้านมาง) ตำบลหย่วน อายุเรือน 60 กว่าปี
- นางกอง กานัน 101/1 หมู่ 1 (หมู่บ้านน้ำแวน) ตำบลน้ำแวน อายุเรือน 50 กว่าปี
- นางหล้า ชาวพะ (หมู่บ้านปางวัว) ตำบลเชียงบาน

เรือนพื้นดินไถลื้อ แคว้นสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน จำนวน 12 หลัง

1. เรือนขนาดเล็ก

- นางอ๋น หมู่บ้านปางล้าน เมืองมาง อายุเรือน 10 กว่าปี

2. เรือนขนาดใหญ่

- นางอ๋นบั้ง หมู่บ้านสะเก่า เมืองพง อายุเรือน 32 ปี
- นายหนอลั้ง หมู่บ้านสะเก่า เมืองพง อายุเรือน 60 ปี
- นางคำมาง หมู่บ้านเป็ด เมืองพง อายุเรือน 11 ปี
- นายแปงรอด หมู่บ้านหัวน้ำ เมืองหย่วน อายุเรือน 20 กว่าปี
- แม่ฮ้ายต๊ิบ หมู่บ้านห้วยแจ๋ เมืองหย่วน ไม่ทราบอายุเรือน
- นางอินเหื้อ หมู่บ้านปางล้าน เมืองมาง อายุเรือน 21 ปี
- นายอ๋นหนุ่น หมู่บ้านปางล้าน เมืองมาง อายุเรือน 24 ปี
- นายอ๋นคำ หมู่บ้านปางล้าน เมืองมาง อายุเรือน 12 ปี
- นางแสง หมู่บ้านโรงนิม เมืองล่า อายุเรือน 25 ปี
- นายน้ำปิง หมู่บ้านแวน เมืองล่า อายุเรือน 16 ปี
- นายอู๋ คำทราย หมู่บ้านแวน เมืองล่า อายุเรือน 20 ปี

เรือนเดี่ยว

เรือนพื้นถิ่นไทลื้อ อ. เชียงคำ จังหวัดพะเยา

นายอุ่น วงศ์ราษฎร์ (หมู่บ้านหนอง) ตำบลฝายกวาง อายุเรือน 16 ปี

นางตา พึ่งสี (หมู่บ้านหนอง) ตำบลฝายกวาง อายุเรือน 50 ปี

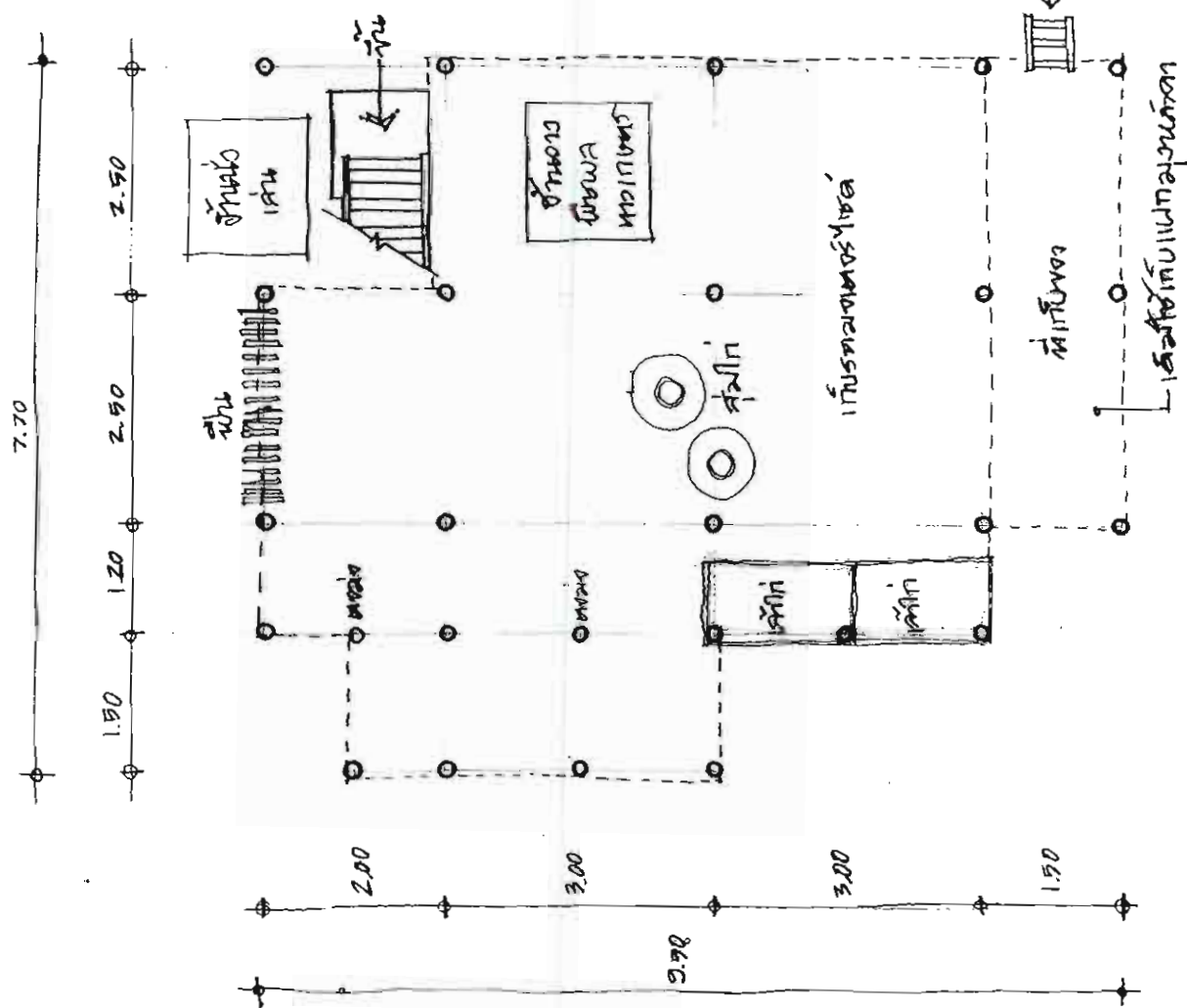
นายคำ ชัยนันท์ (หมู่บ้านเชียงคาน) ตำบลเชียงบาน อายุเรือน 30 กว่าปี

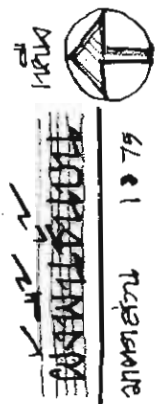
นายจอมแสง ใจวังโลก (หมู่บ้านทุ่งมอก) ตำบลเชียงบาน อายุเรือน 30 กว่าปี

นายสุนทร วันสาม (หมู่บ้านผาลาด) ตำบลน้ำแวน อายุเรือน 10 เดือน

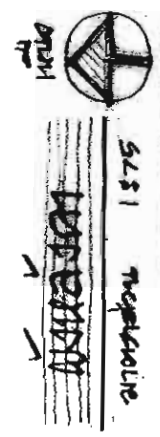
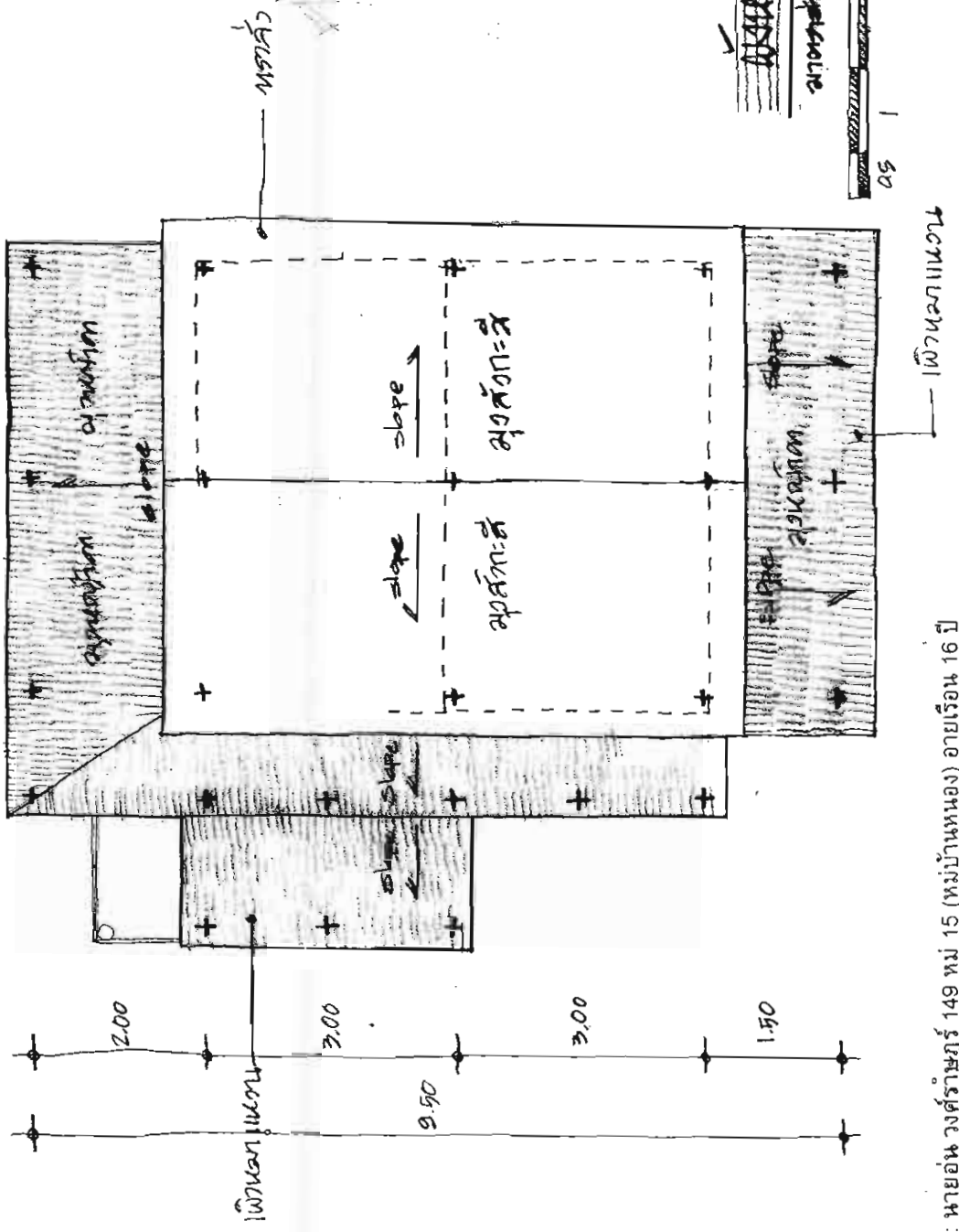
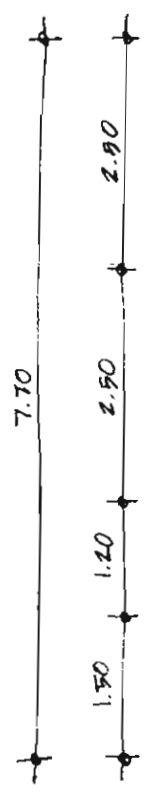
คำบดฝายบวการ : นายอู่ วงศ์ราษฎร์ 149 หมู่ 15 (หมู่บ้านหนอง) อายุเรือน 16 ปี

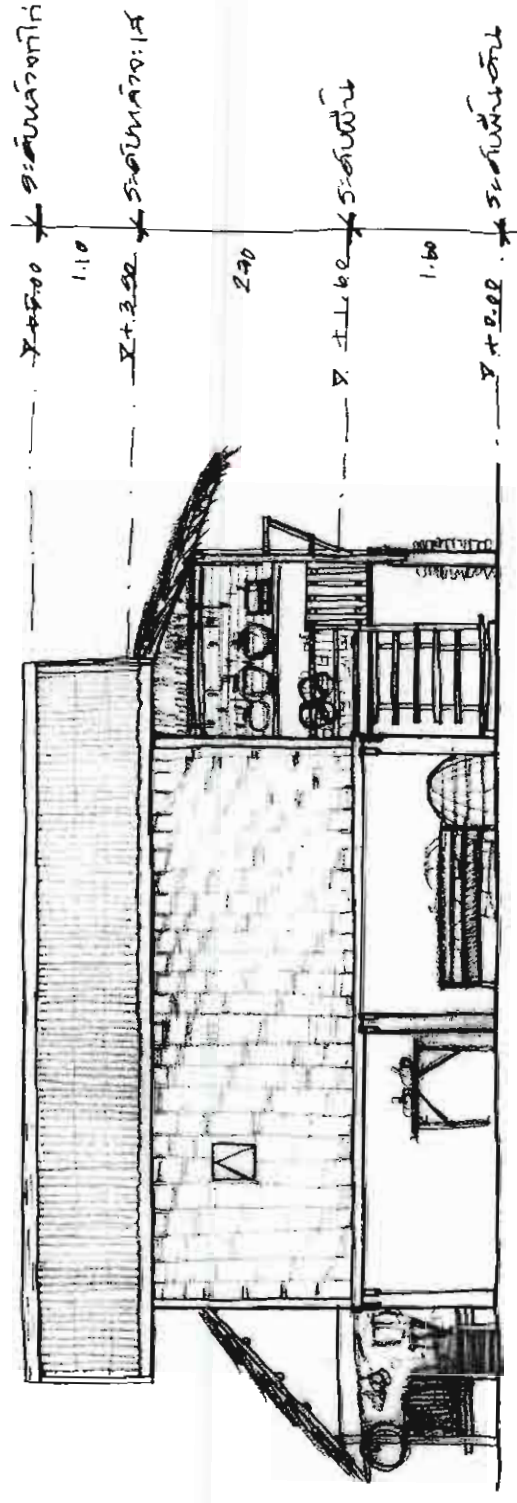
ตำบลผายกวาง : พาย่อ่น วงศ์ราษฎร์ 149 หมู่ 15 (หมู่บ้านหนอง) อายุเรือน 16 ปี

รูป 100 มุม

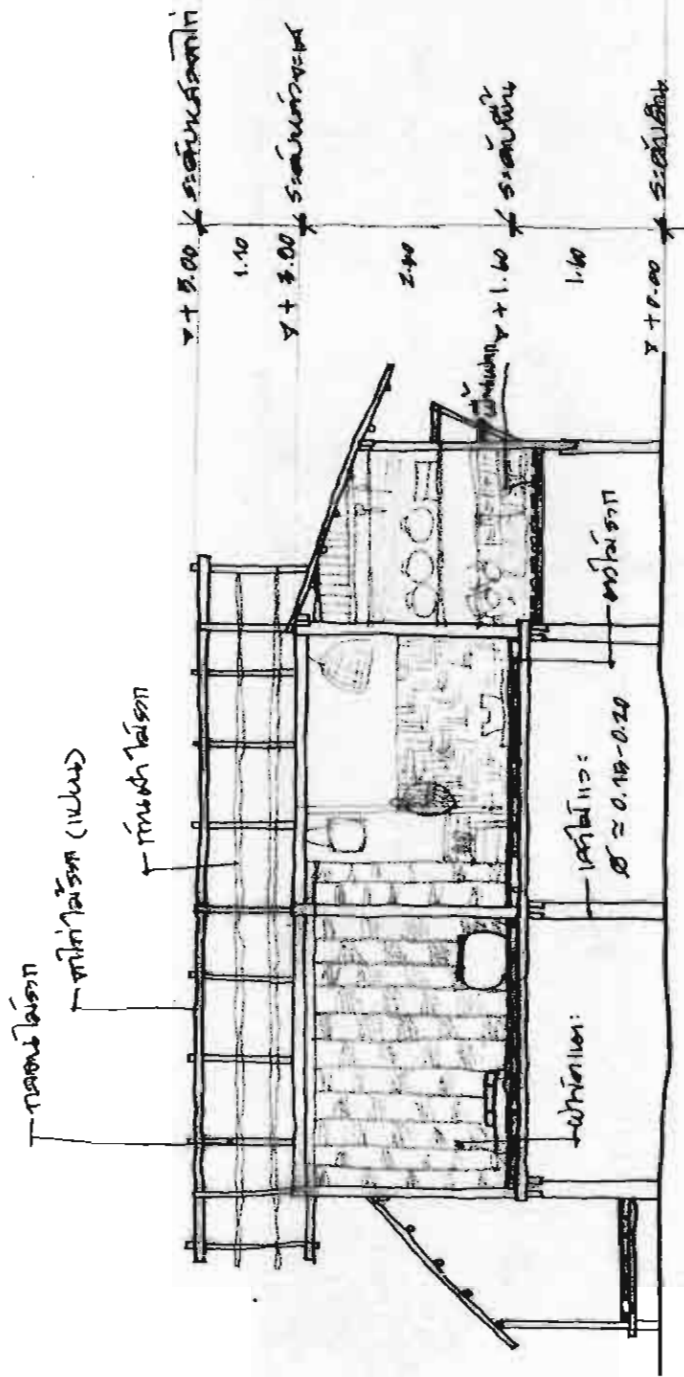
ตำบลผายกวาง : นายอ่อน วงศ์ราษฎร์ 149 หมู่ 15 (หมู่บ้านหนอง) อายุเรือน 16 ปี

รูป ๑๐๕ มทว

รูป ๑๐๕ มทว
มทวส่วน 1875

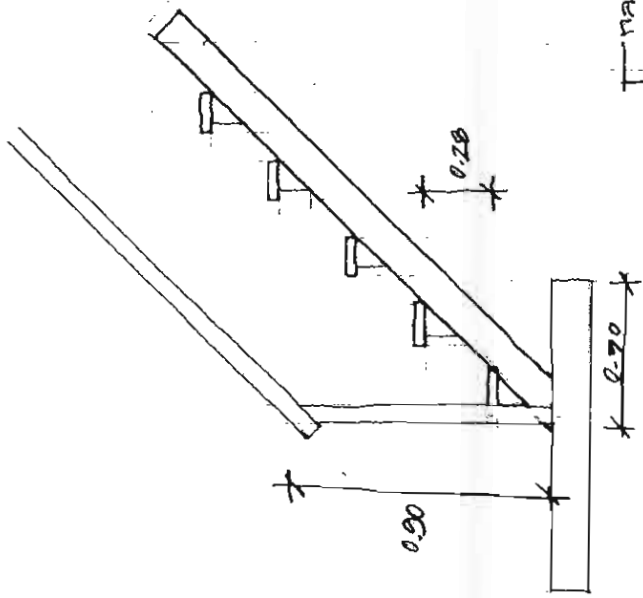
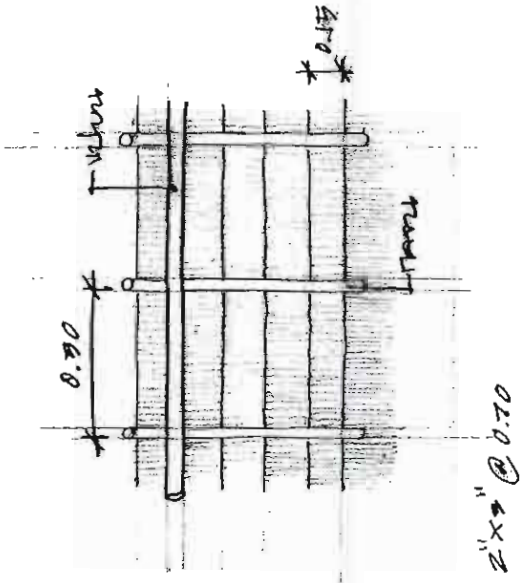
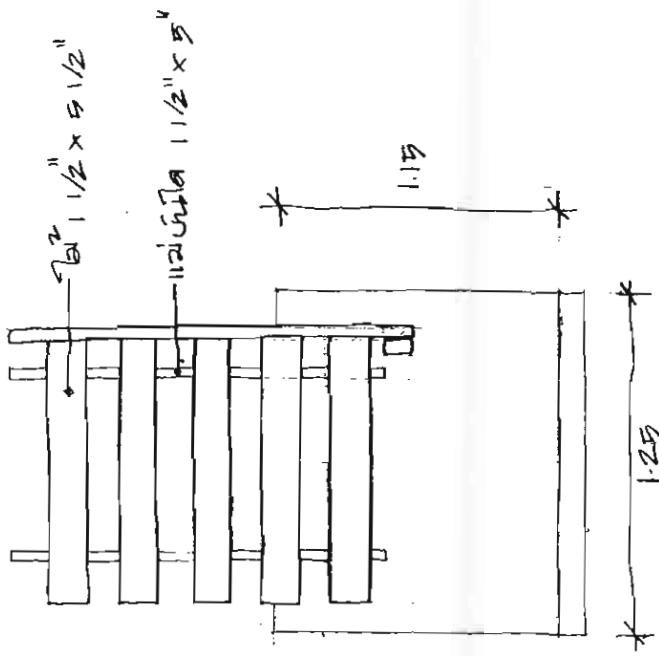
ตัวแปลกายภาพ : นายอุ่ม วงศ์ราษฎร์ 149 หมู่ 15 (หมู่บ้านหนอง) อายุเรือน 16 ปี

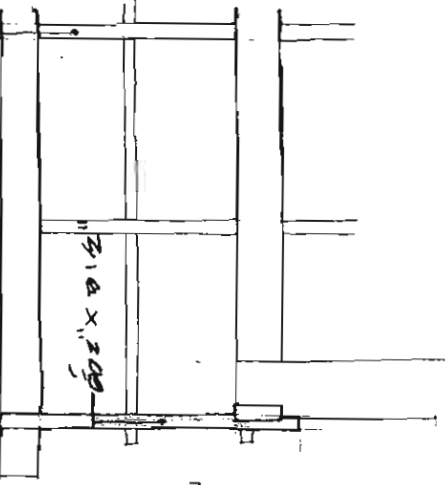
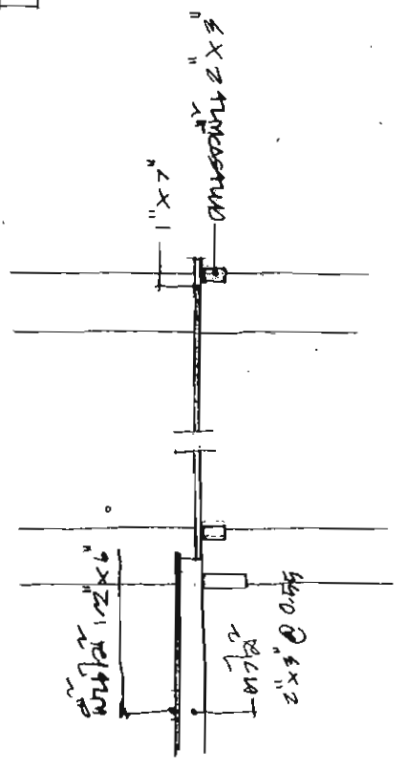
สุวิทย์
1375

ตัวแปลภาษา : นายอู่ วงศ์ราษฎร์ 149 หมู่ 15 (หมู่บ้านหนอง) อายุเรือน 16 ปี

โครงสร้าง

ไม้ 2"x3" @ 0.70

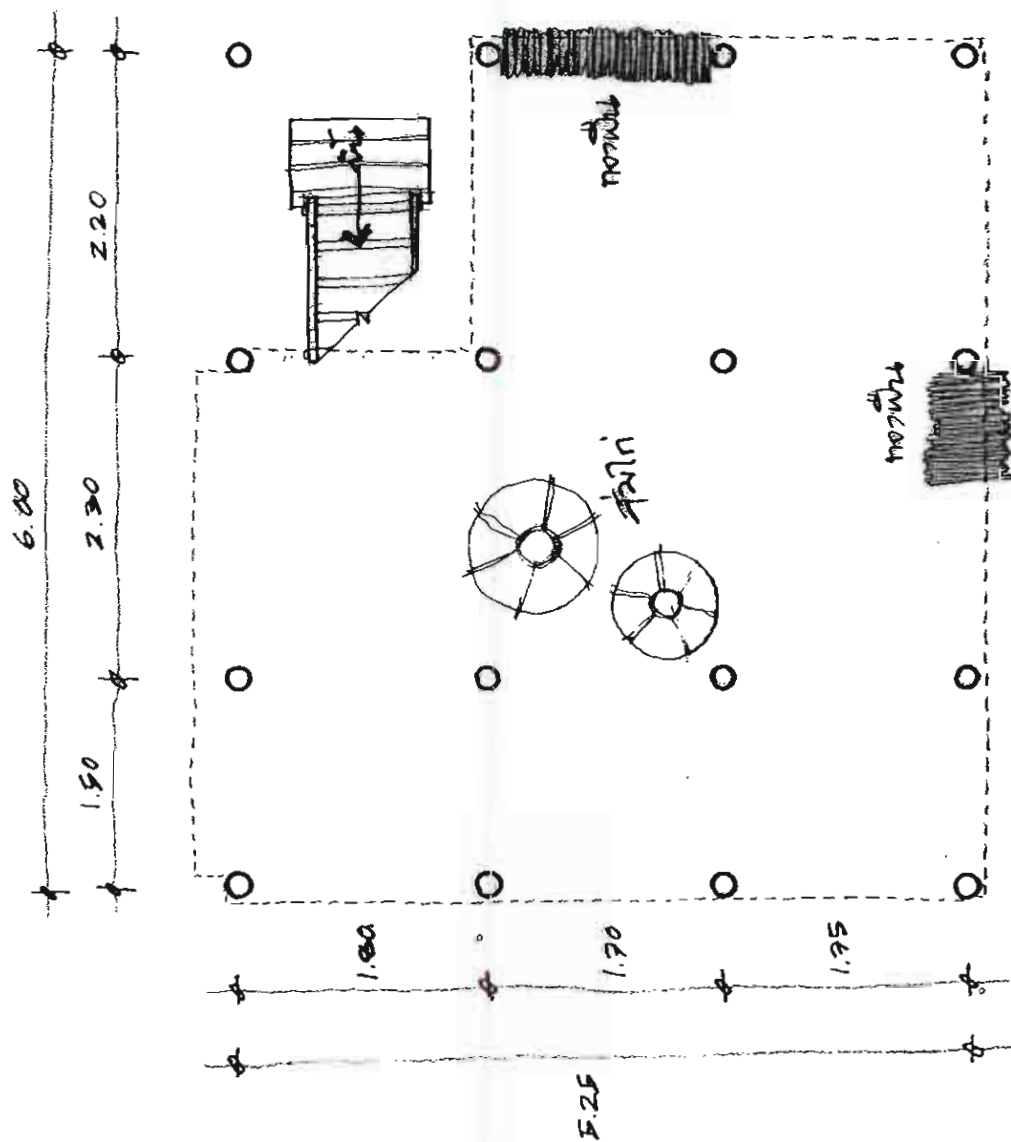

1:25
ขนาดจริง

คำแปลภาพ : นายอู่ วงศ์ราษฎร์ 149 หมู่ 15 (หมู่บ้านหนอง) อายุเรือน 16 ปี

[illegible]

00131 MAGS61418
MAGS61418
✓

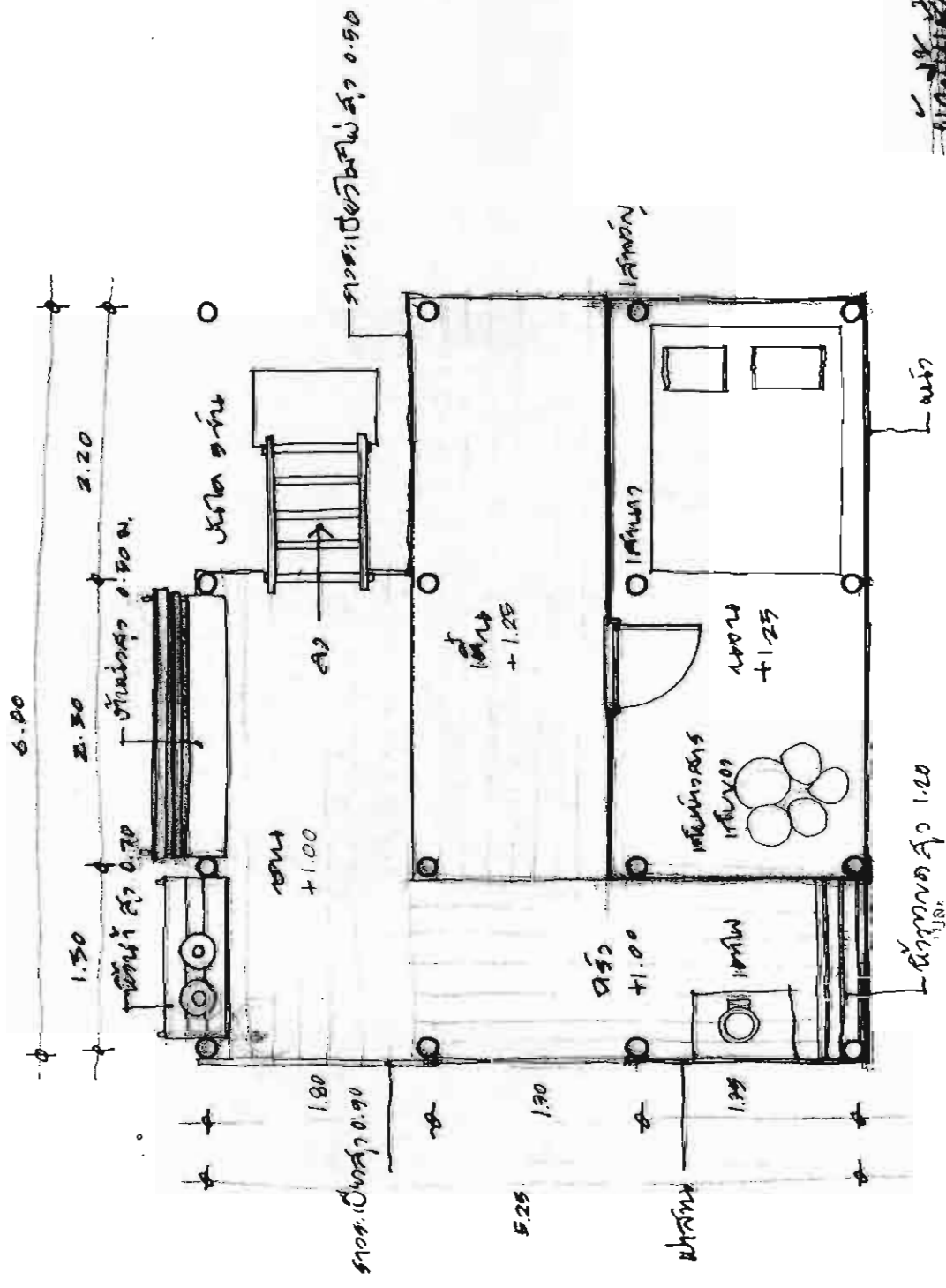

วงกลม 1850

1850

ด้านซ้าย : ทางเข้า 50 ซม. (หน้าห้อง) อายุ 50 ปี

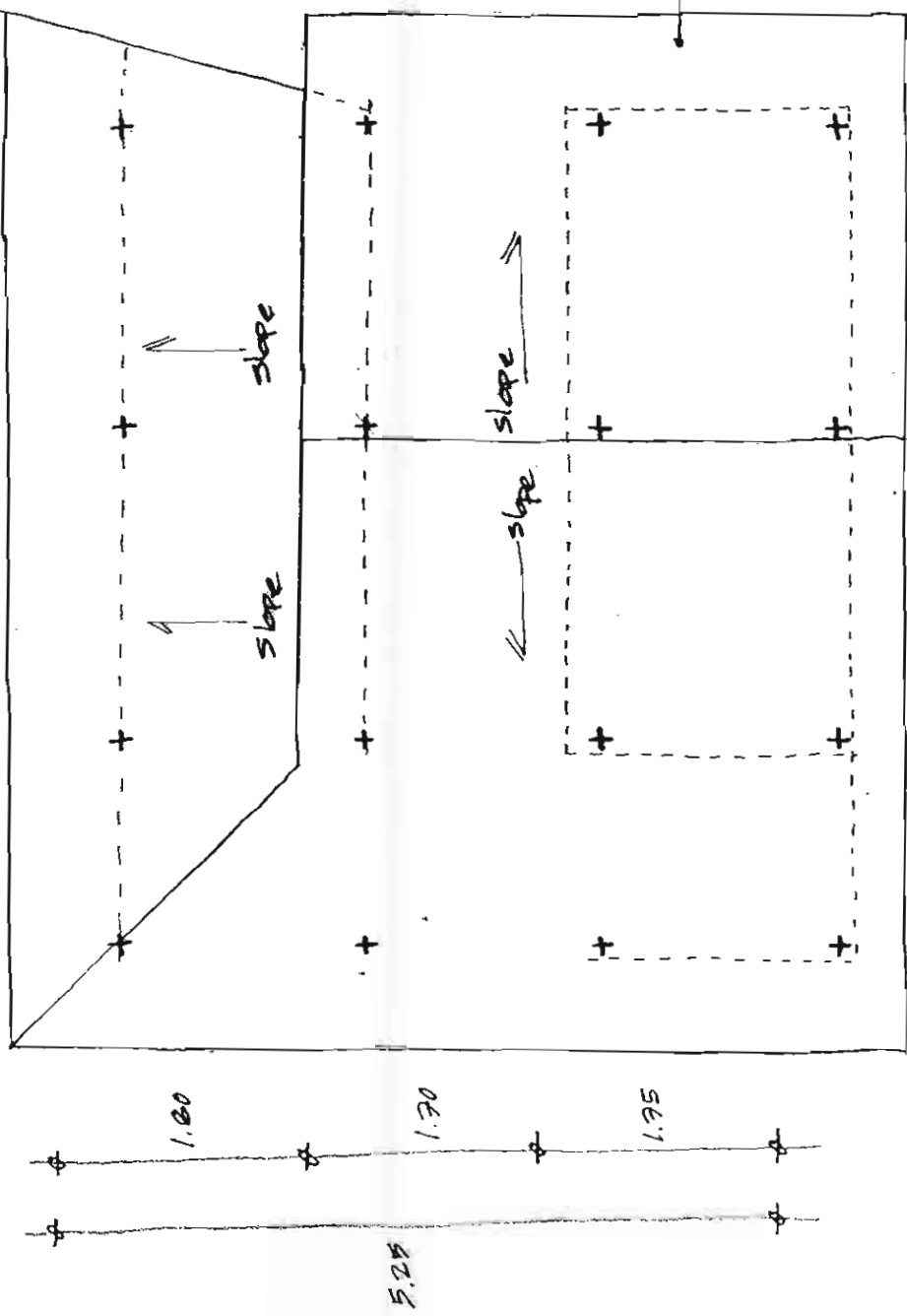
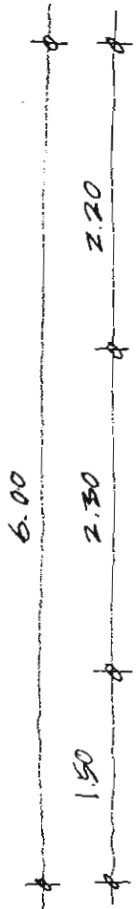

18.50
 18.50
 18.50

18.50
 18.50
 18.50

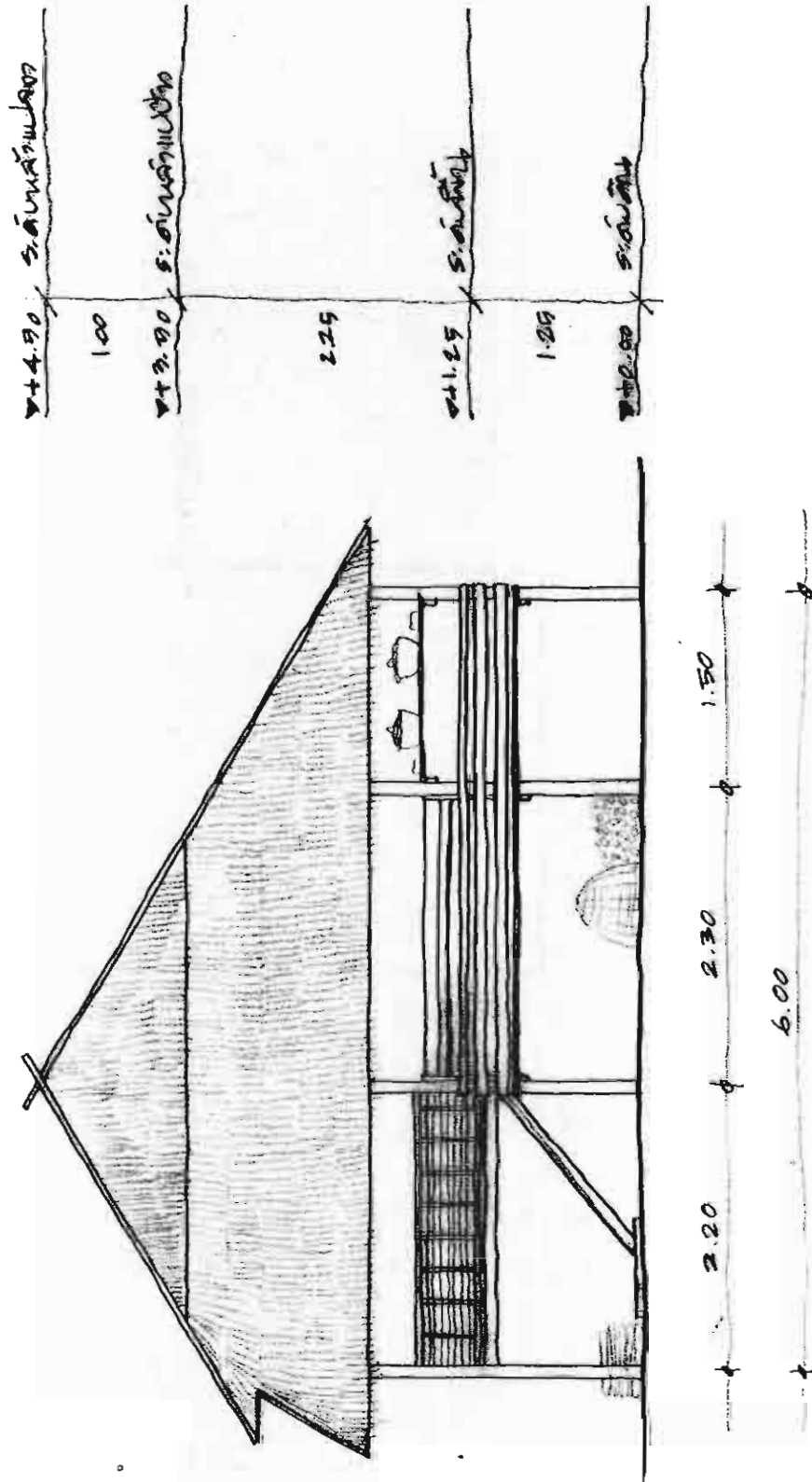
18.50
 18.50
 18.50

หน้า 3
 1:50
 1:50

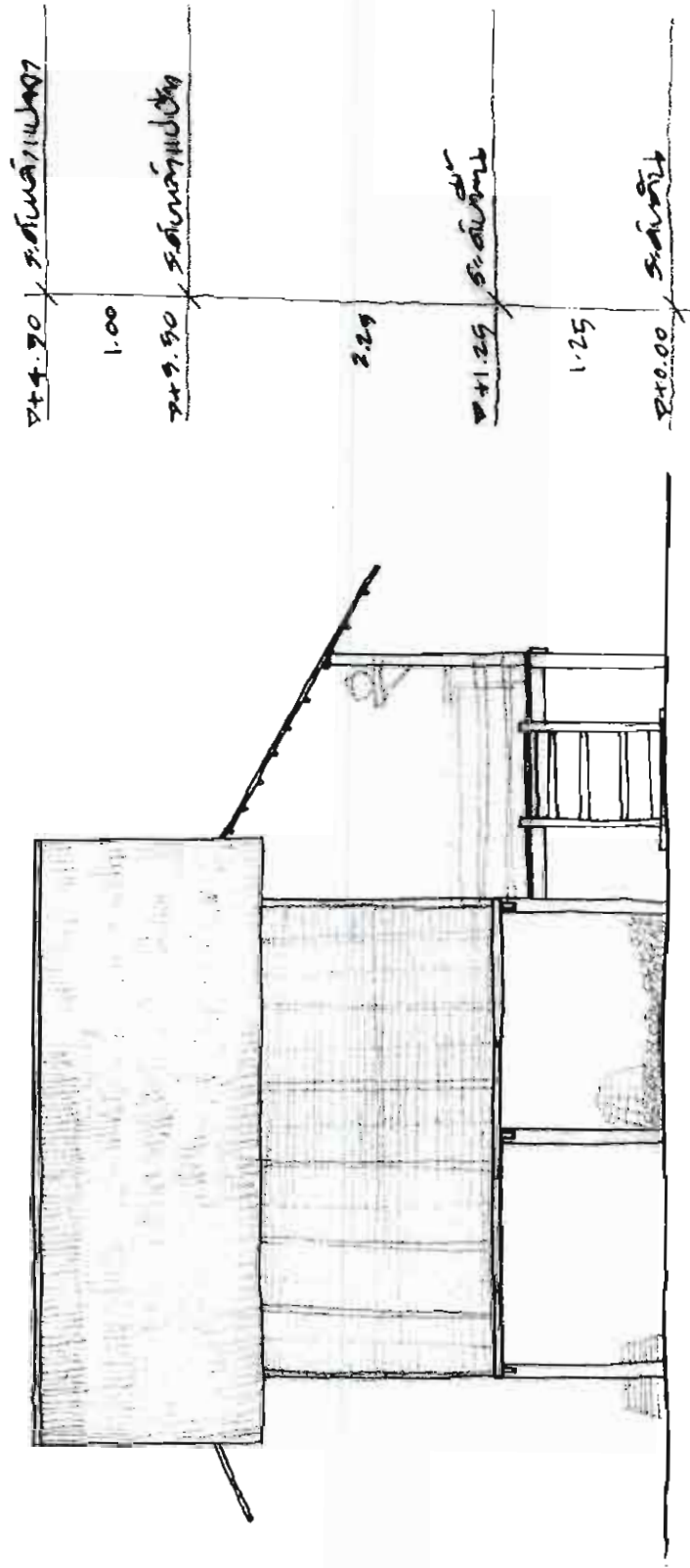

ตำบลผายขาว : หนอง ฟังสี 50 หมู่ 15 (หมู่บ้านหนอง) อายุเรือน 50 ปี

 1850

สถาปนิก : นางตา ฟังสี 50 หมู่ 15 (หมู่บ้านหนอง) อายุเรือน 50 ปี
 1850

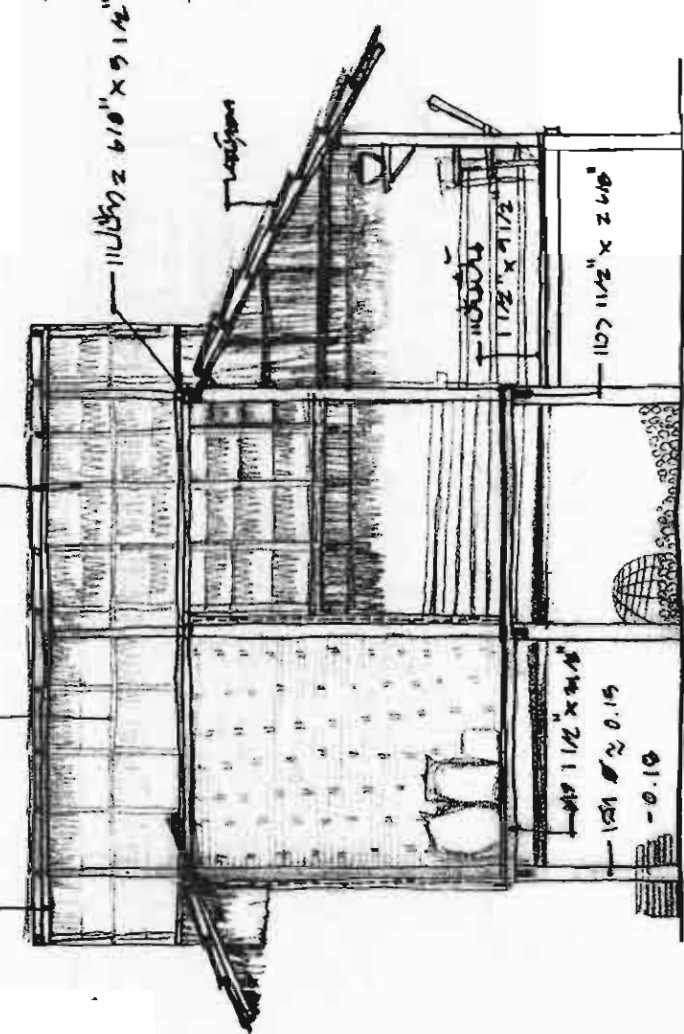
- ๑ 1.75 ๑ 1.70 ๑ 1.๘๐ ๑
 ๑ 5.25 ๑

1:๕๐
 ๗๓.๗๐
 ๗๑.๔๑
 ๗๐.๑๖

๗๓.๗๐
 ๗๑.๔๑
 ๗๐.๑๖

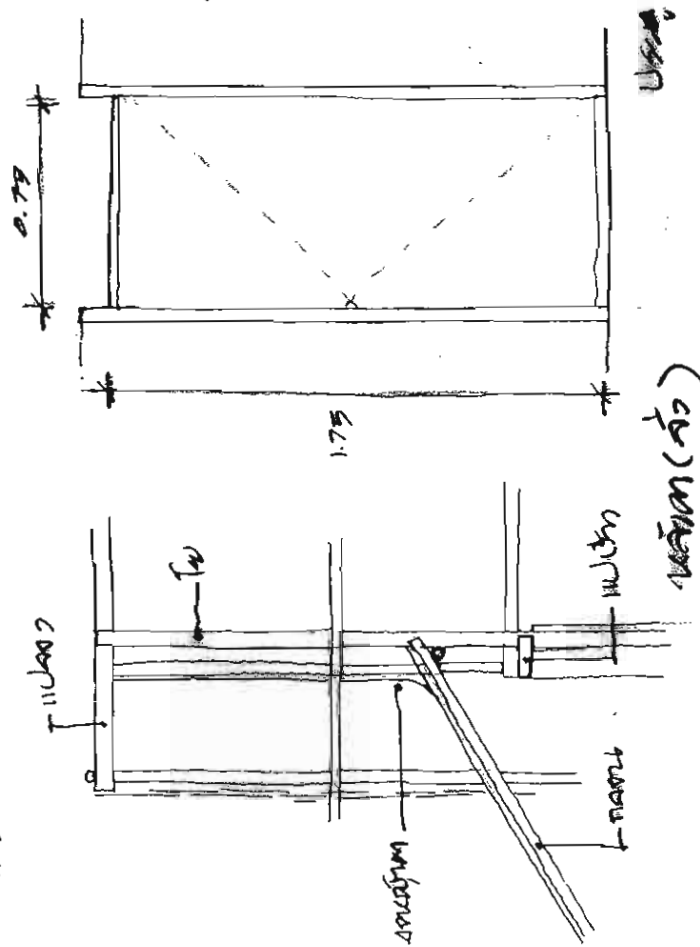
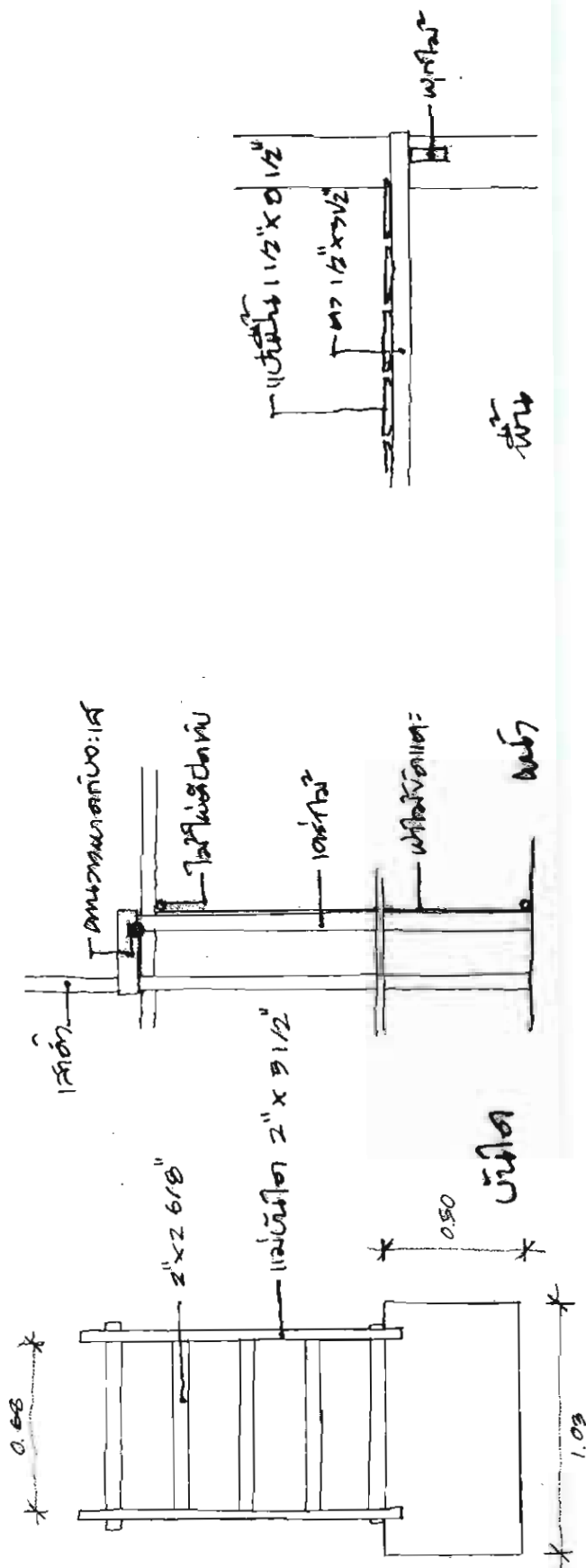
ขนาด size" ผนังเหล็ก 0.90 - 0.90

0+4.90	ระดับถนน
1.00	
0+0.90	ระดับชั้น 1
2.20	
0+1.20	ระดับชั้น 2
1.20	
0+2.00	ระดับชั้น 3

ตำบลผายกวาง : พังงา 50 หมู่ 15 (หมู่บ้านหนอง) อายุเรือน 50 ปี

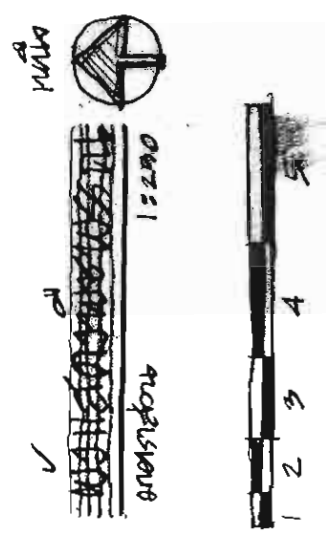
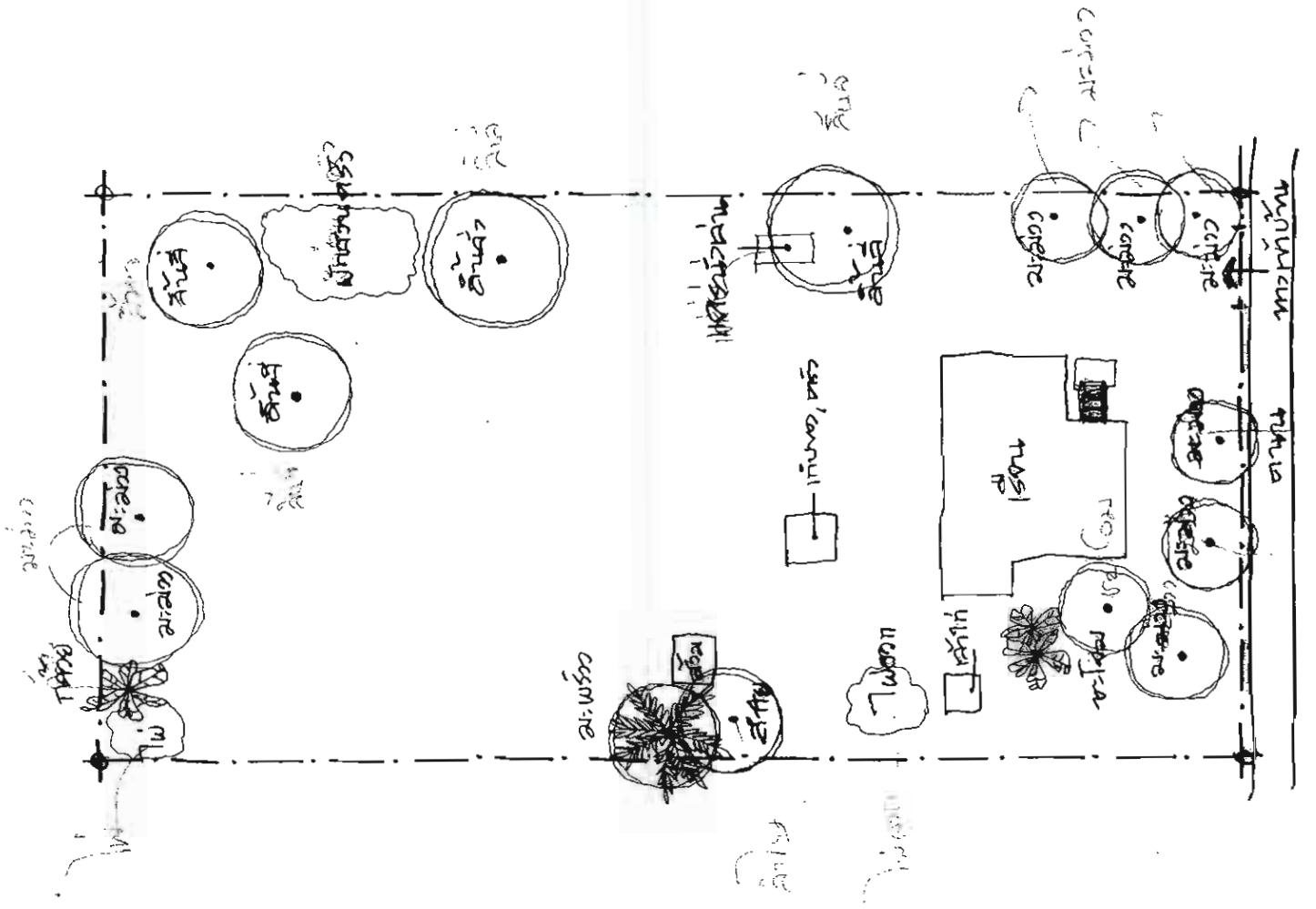
หน้าตาสถาปัตยกรรม | 50

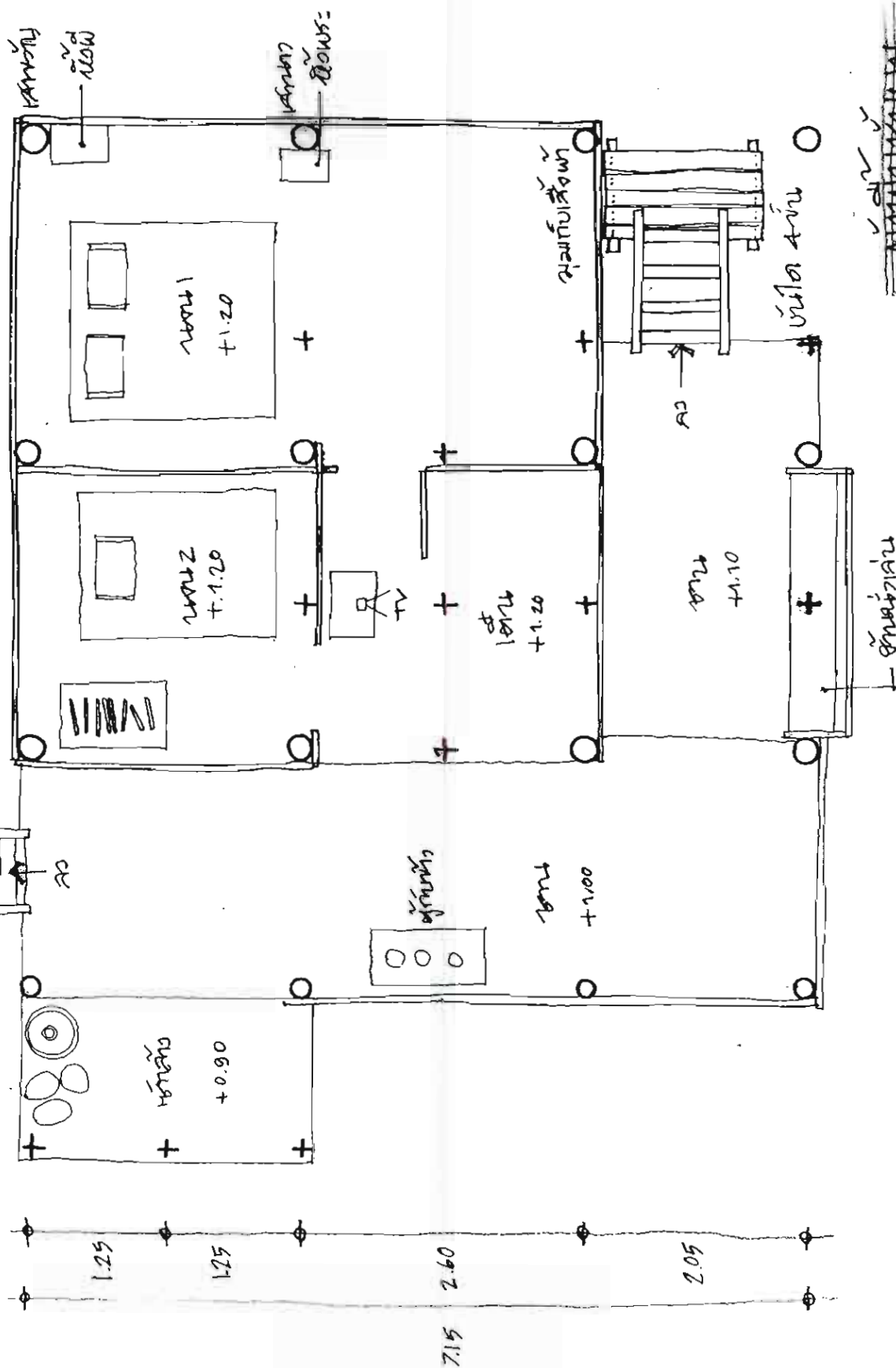

11/11/11

คำถามปลายกว้าง : หากตาหงส์ 50 หมู่ 15 (หมู่บ้านหนอง) อายุเรือน 50 ปี

ชื่อ: ชัยนันท์

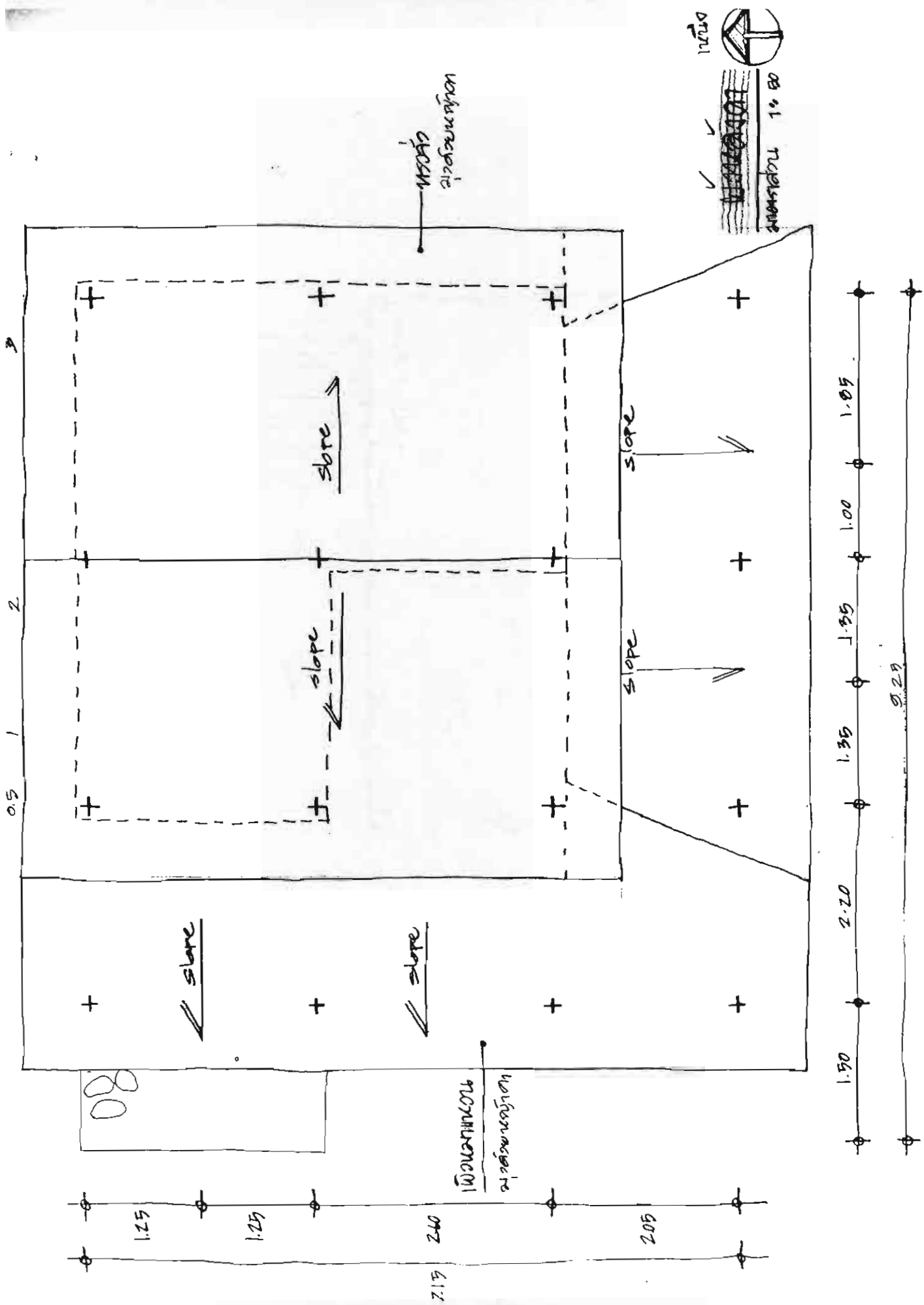

Q. 1. $\frac{1}{2}$ of the area of a circle is shaded. Write the fraction of the area of the circle which is not shaded.

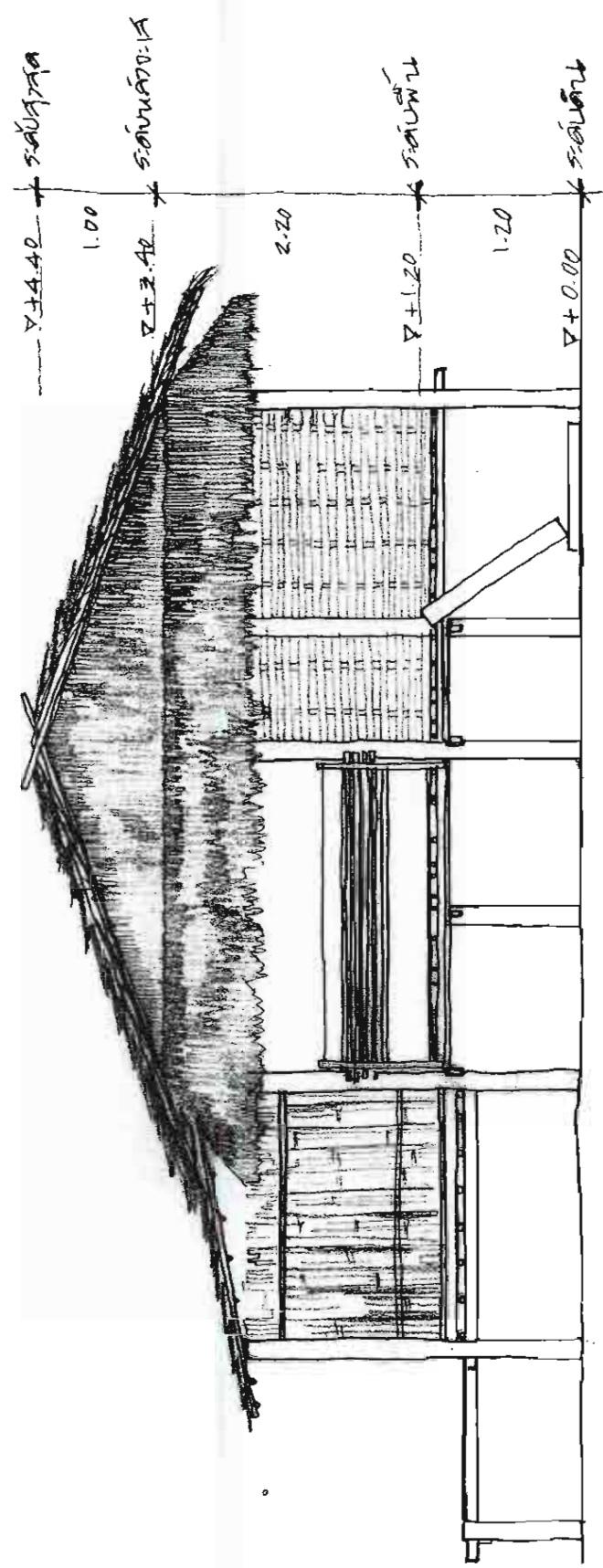

ตำบลเชียงบาน : นายคำ ชัยพันธ์ 12 หมู่ 7 (หมู่บ้านเชียงบาน) อายุเรือน 30 กว่าปี

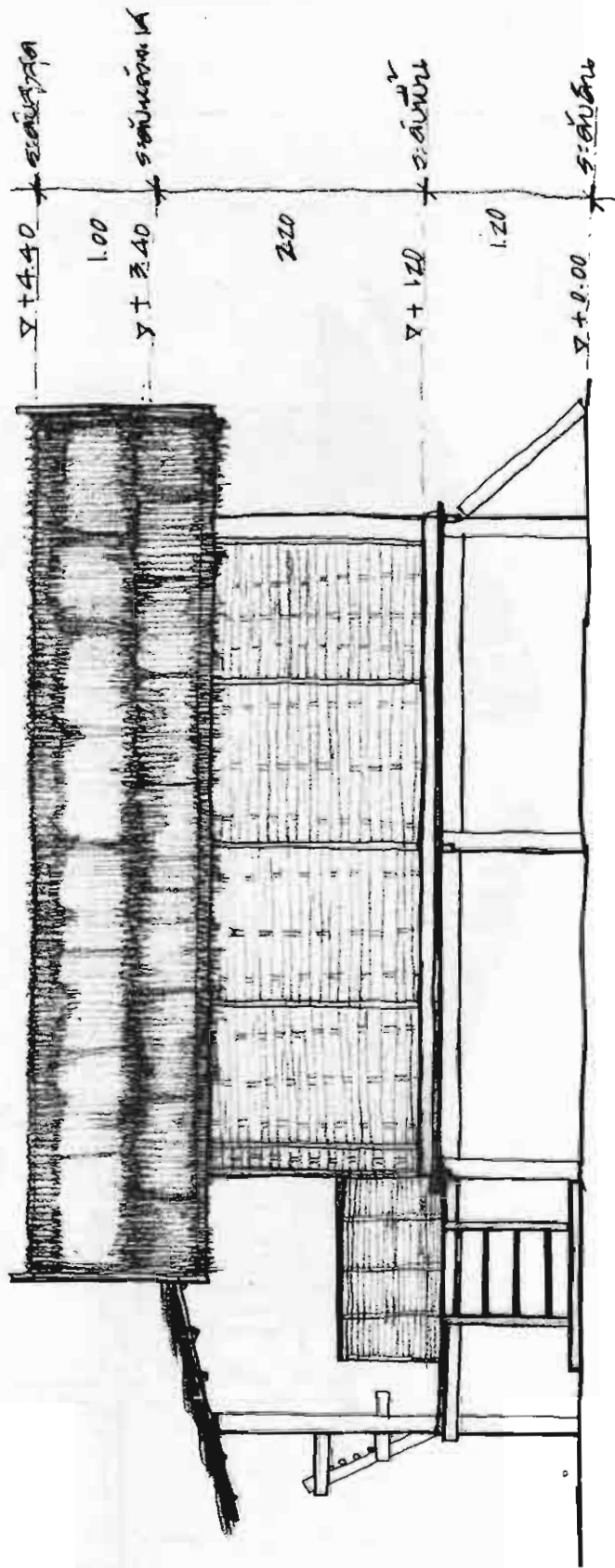
ตำบลเชียงบาน : นายคำ ชัยนันท์ 12 หมู่ 7 (หมู่บ้านเชียงบาน) อายุเรือน 30 กว่าปี

หน้าบ้าน

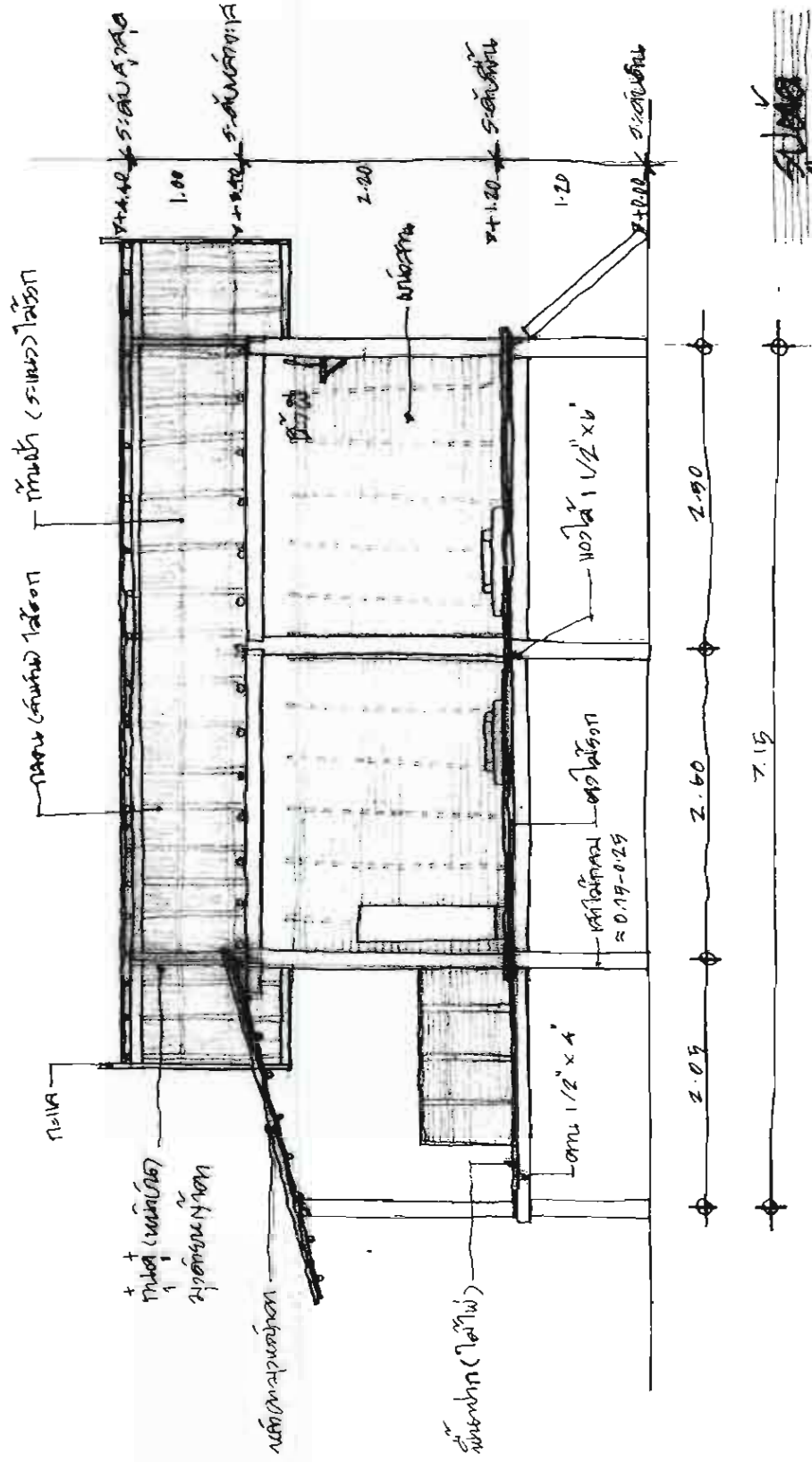
หน้าบ้าน
ขนาดส่วน 1:100

ตำบลเชียงบาน : หายคำ ชัยพันธ์ 12 หมู่ 7 (หมู่บ้านเชียงบาน) อายุเรือน 30 กว่าปี

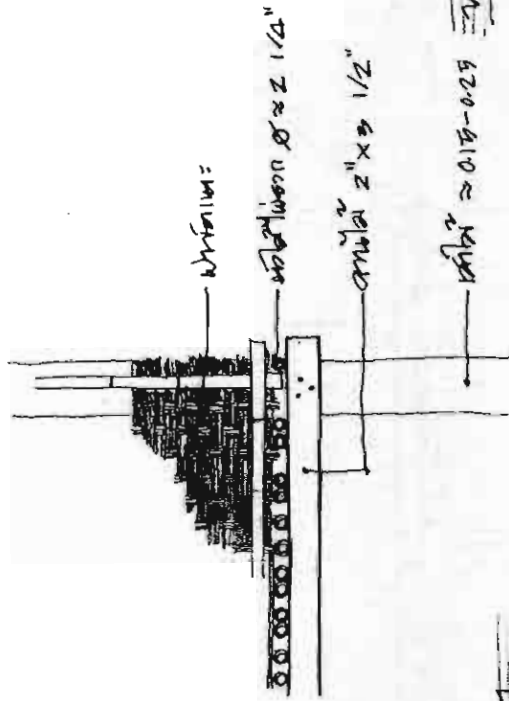
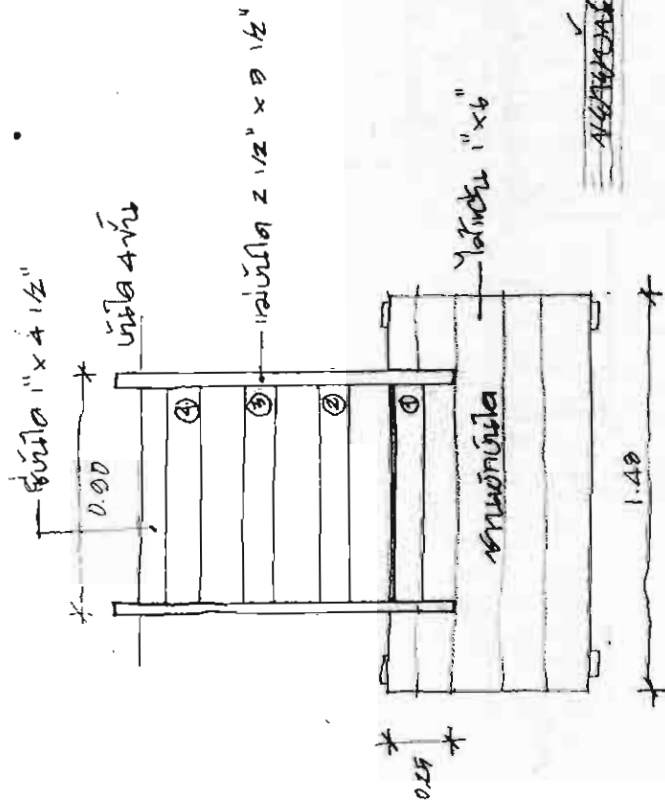
~~หน้างานเขียน~~
 1:20
 1:20

ตำบลเชียงบาน : นายคำ ชัยพันธ์ 12 หมู่ 7 (หมู่บ้านเชียงบาน) อายุเรือน 30 กว่าปี

011 11.00
นายแพทย์
นายแพทย์

ตำบลเชียงบาน : หมายคำ ชัยพันธ์ 12 หมู่ 7 (หมู่บ้านเชียงบาน) อายุเรือน 30 กว่าปี

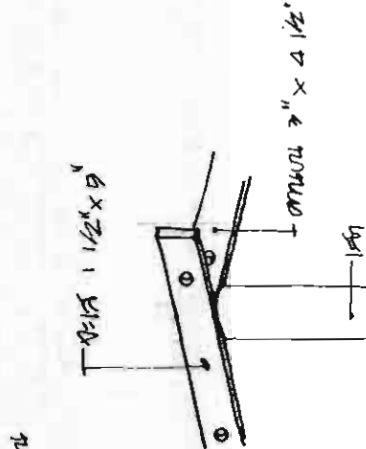
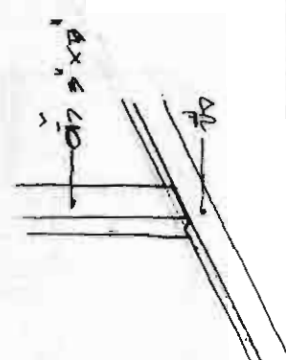
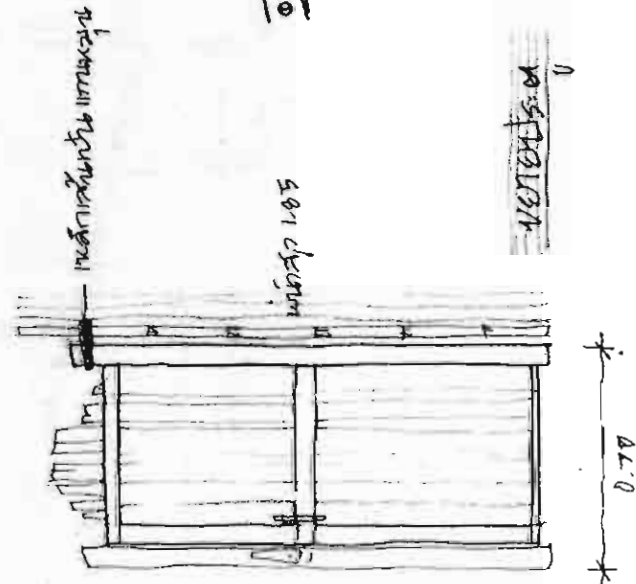

เหล็ก 1/2 x 1/2

เหล็ก 1/2 x 3/4

เหล็ก 1/2 x 6

ฐานราก

เหล็ก 1/2 x 1/2

เหล็ก 1/2 x 3/4

เหล็ก 1/2 x 6

ฐานราก

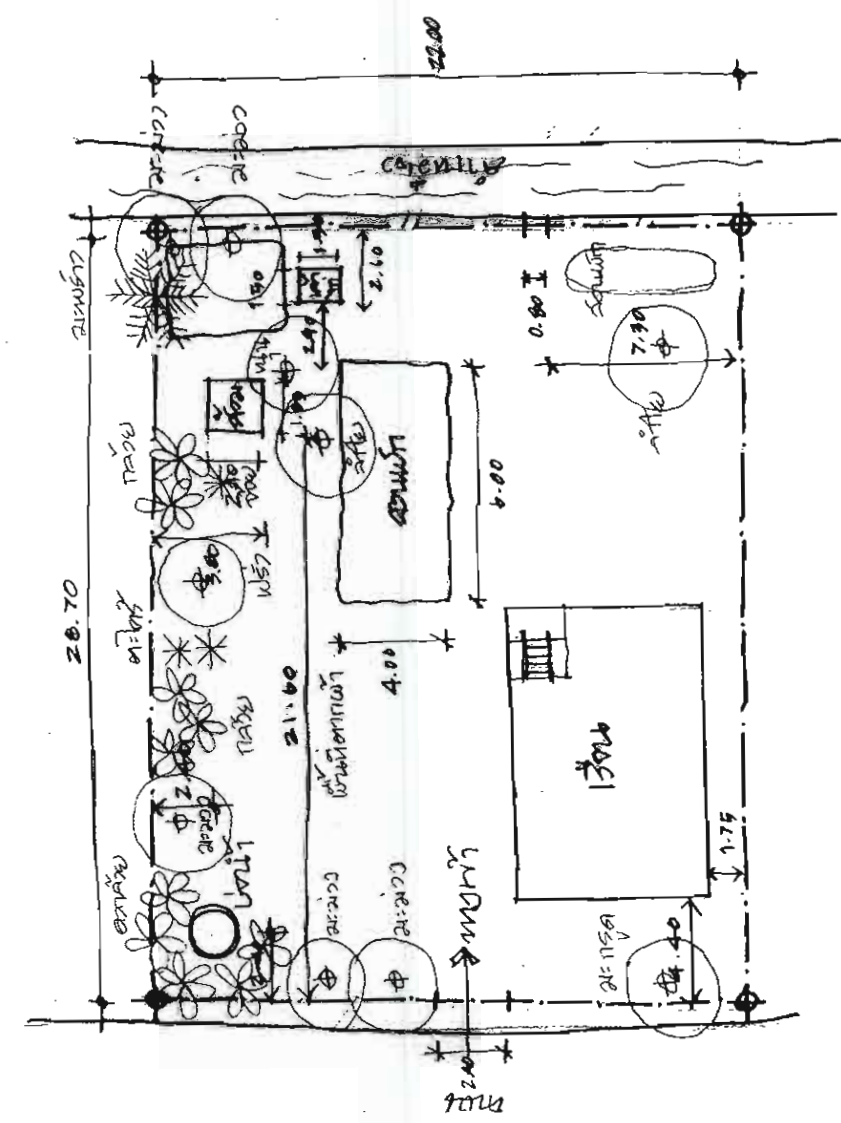
เหล็ก 1/2 x 1/2

เหล็ก 1/2 x 3/4

เหล็ก 1/2 x 6

ฐานราก

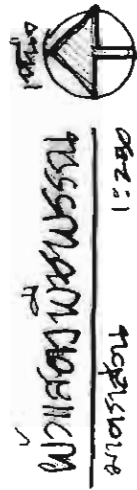
ค่าแปลเขียนบ้าน : นายคำ ชัยพันธ์ 12 หมู่ 7 (หมู่บ้านเขียนบ้าน) อำเภอเมือง 30 กว่าปี

หน้า 1
บ้าน
 1:250
 1 2 3 4 5

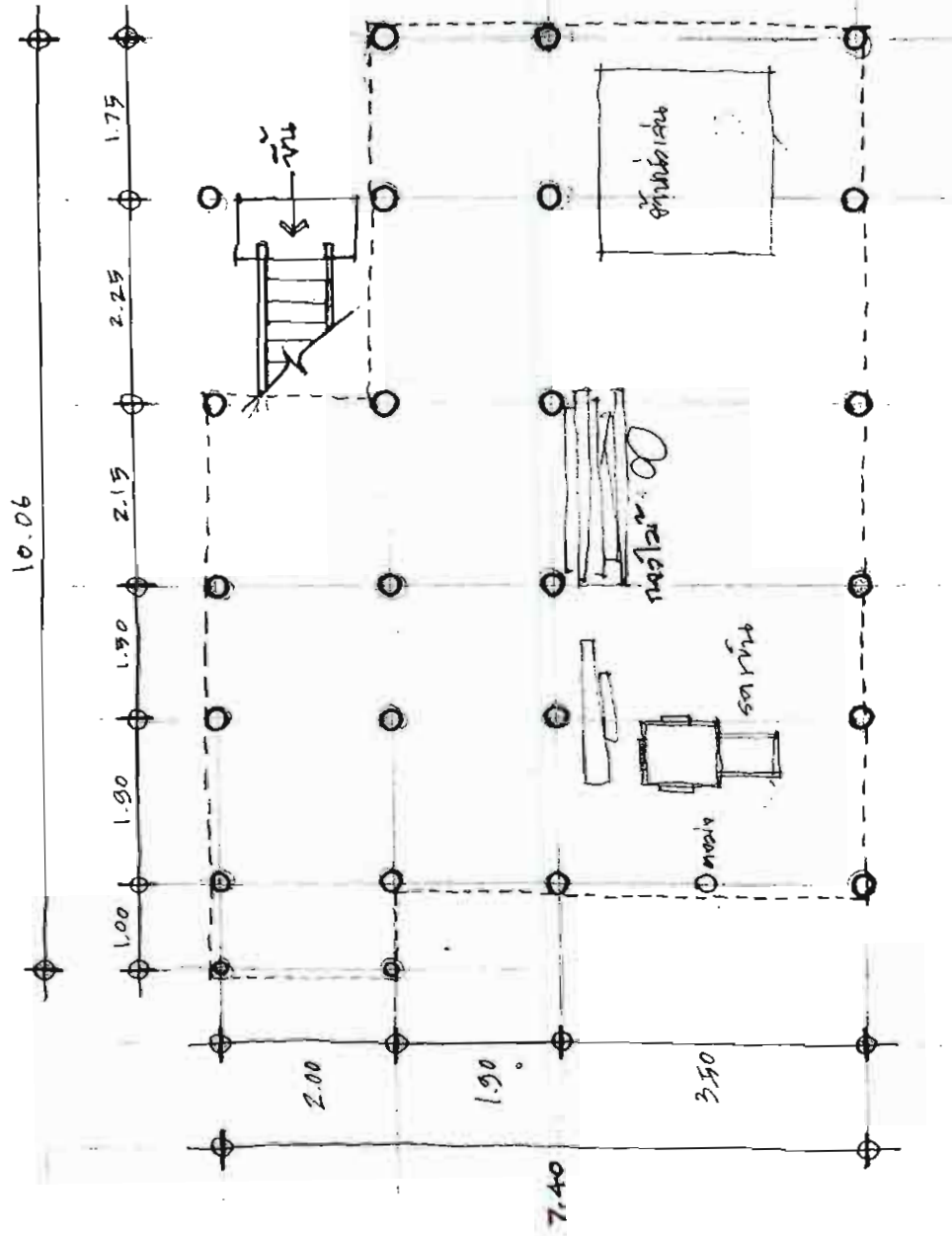
คำบลเขียนบ้าน : นายจอมแสง ใจวังโลก 17 หมู่ 2 (หมู่บ้านทุ่งมอก) อายุเรือน 30 กว่าปี

ตำบลชัยบาดาน : หายจอมแสง ใจวังโลก 17 หมู่ 2 (หมู่บ้านหมอก) อายุเรือน 30 กว่าปี

หน้า 21150 90000

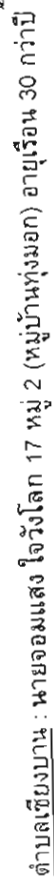
หน้า 21150 90000
หน้า 21150 90000
หน้า 21150 90000
หน้า 21150 90000

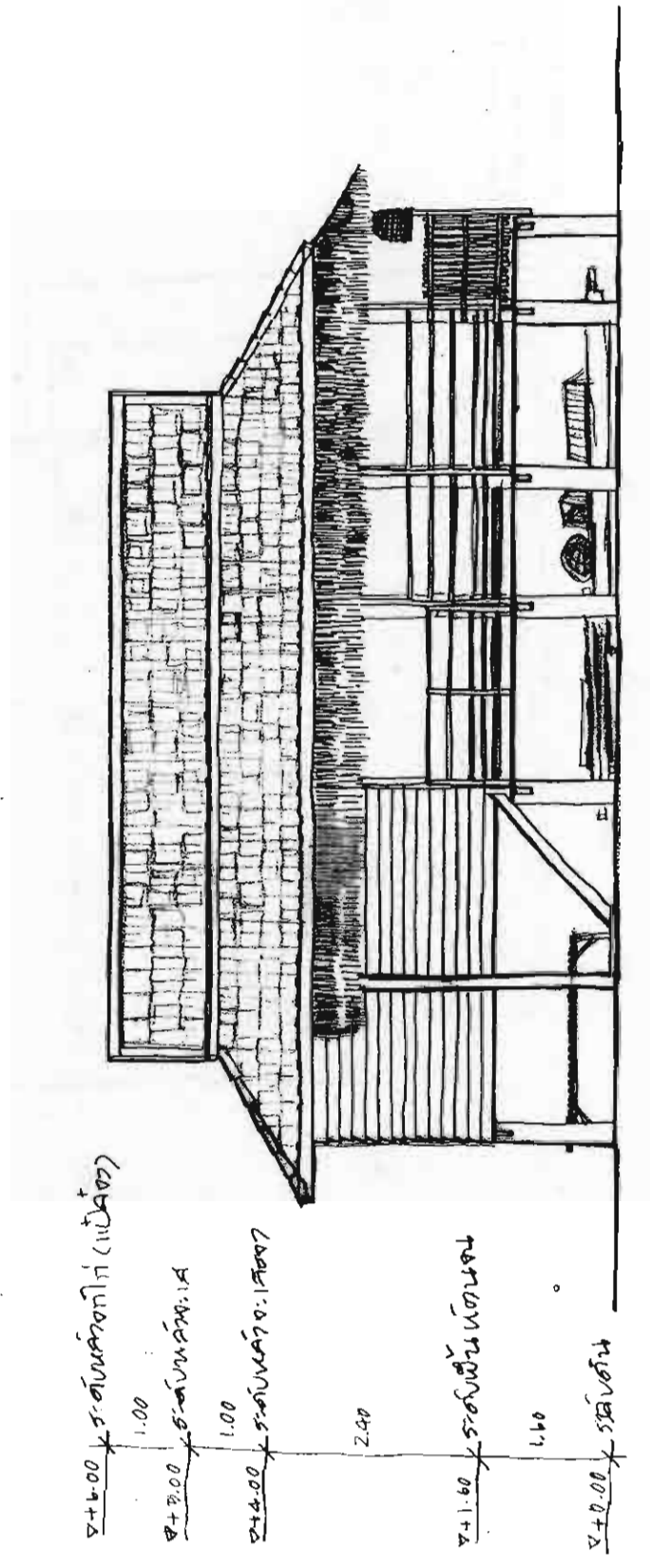

ตำบลเชียงบาน : นายจอมแสง ใจวังโลก 17 หมู่ 2 (หมู่บ้านทุ่งมอก) อายุเรือน 30 กว่าปี

ตำบลเชียงบาน : พายจอมแสง ใจวังโลก 17 หมู่ 2 (หมู่บ้านทุ่งมอก) อายุเรือน 30 กว่าปี

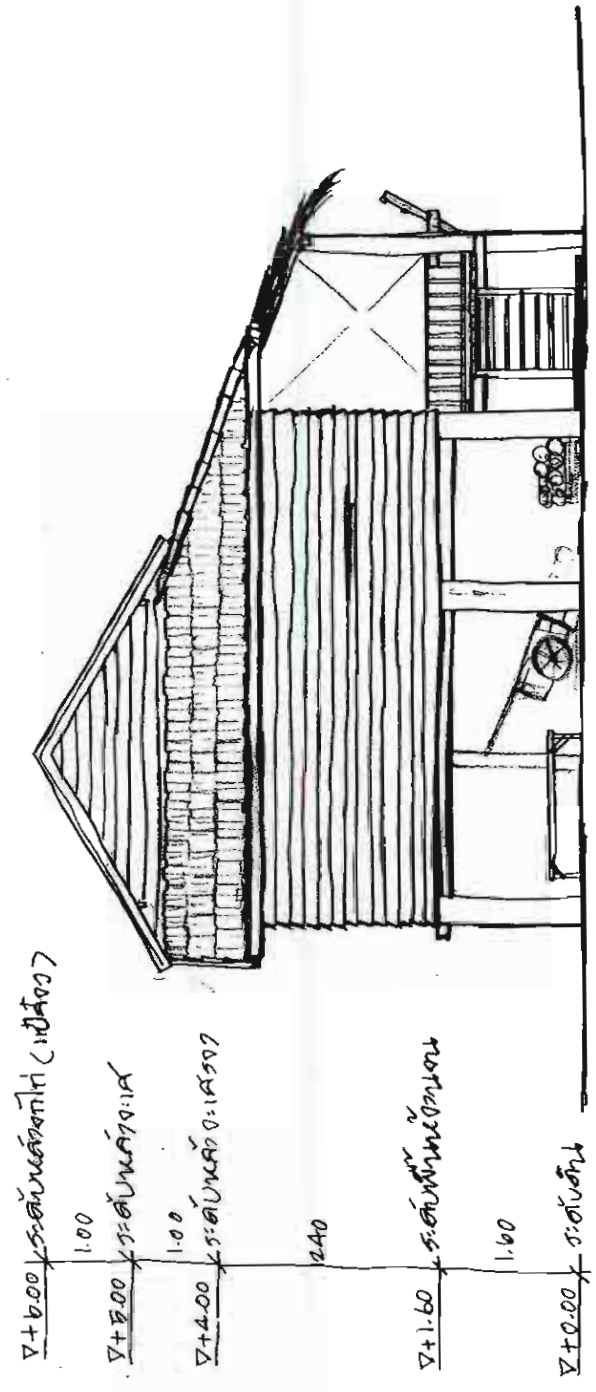

หน้างาน
No. 17
11/11/2563

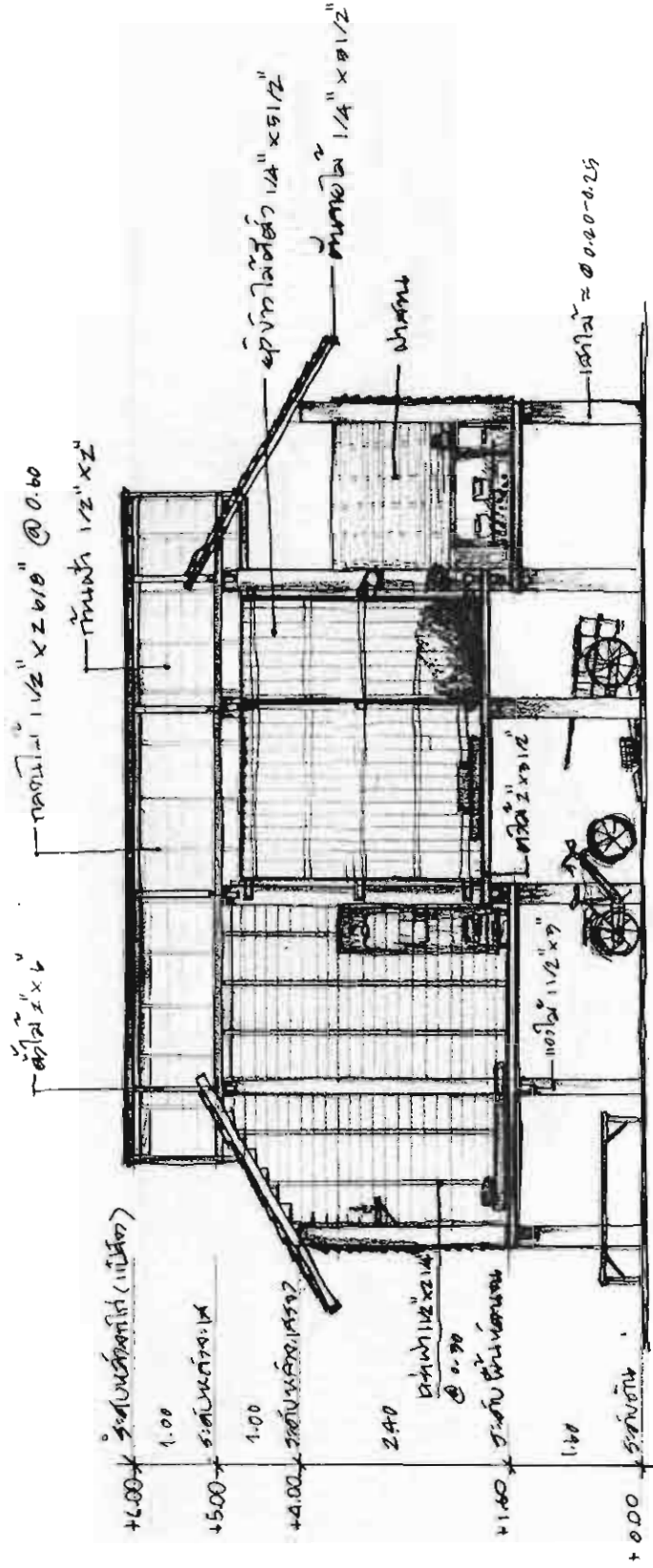
คำแปลเขียนบ้าน : นายจอมแสง ใจวังโลก 17 หมู่ 2 (หมู่บ้านทุ่งนอก) อายุเรือน 30 กว่าปี

หน้าตัด 9 ม. 10 ซม.

หน้าตัด
ขนาด 9 ม. 10 ซม.
1:75

ตำบลเชียงบาน : นายจอมแสง ใจวังโลก 17 หมู่ 2 (หมู่บ้านทุ่งมอก) อายุเรือน 30 กว่าปี

1:75
 1:75

ตำบลเชียงบาน : นายจอมแสง ไชยโลก 17 หมู่ 2 (หมู่บ้านทุ่งมอก) อายุเรือน 30 กว่าปี

คำบลชี้ยงบน : นายนอมแสง ใจจ้โลก 17 หมู่ 2 (หมู่บ้านทุ่งมอก) อายุเรือน 30 กว่าปี

[illegible]

✓ 93-1586-19

18700 18700

ตำบลน้ำแวน : นายสุพรรณวันสาม 1 หมู่ 5 (หมู่บ้านลาด) อายุเรียน 10 เดือน